

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

26

Pământul și soarele
Maramureșului

(Pag. 12-13)

LA SCARA ANULUI XXX

O VASTA expoziție de desen și grafică s-a inaugurat săptămîna trecută la Sala Dalles, reunind lucrări a zeci și zeci de artiști, din toate generațiile, care marchează succesele acestui sector al creației noastre plastice. Expoziția a fost organizată în cinstea celei de a XXX-a aniversări a Eliberării Patriei și în întîmpinarea celui de al XI-lea Congres al Partidului.

O plenară lărgită a comitetului de conducere a Uniunii Arhitecților a avut loc marți, sub aceleași nobile însemne, înfățișîndu-se realizările actuale ale arhitecturii și urbanismului în țara noastră, precum și progresele în dezvoltarea învățămîntului, care a pregătit atîtea serii de arhitecți cu o concepție înaintată, în pas cu cuceririle lumii contemporane în acest important sector al progresului civilizației.

Tot marți, la Muzeul literaturii române s-a inaugurat expoziția „30 de ani de istorie literară românească”, dedicată apropiatei sărbătoriri a aceluiași mare eveniment al eliberării României de sub tirania fascistă. Marcînd principale momente ale activității literare în cadrul revoluției noastre culturale de-a lungul acestor trei decenii și, totodată, dezbătînd, cu sprijinul Institutului de istorie și teorie literară „George Călinescu” unele probleme ale valorificării moștenirii noastre literare, Muzeul de literatură concretizează o inițiativă bine inspirată, de real folos în acțiunea de cultivare la nivel superior a interesului public pentru creația noastră literară.

De altfel, în toate sectoarele creației spirituale, trebuie să relevăm indicele progresiv al inițiativelor menite a răspunde cerințelor mereu mai vii ale receptorilor de cultură — în sensul tot mai larg al cuvîntului. Asistăm la un veritabil reviriment a ceea ce numim cultură de masă. Din acest punct de vedere, pot fi citate deopotrivă ritmul intens al variatelor expoziții de artă plastică, de la Muzeul Republicii la diferitele săli și galerii, cu o frecvență din ce în ce mai semnificativă, cit și sensibilitatea publicului pentru manifestările cu caracter literar, în Capitală ca și pe întreg cuprinsul țării. Zeci și zeci de scriitori, în fiecare săptămînă, se întîlnesc cu cititorii, în șezători, la simpozioane, în dezbateri deschise, cu prilejul aniversărilor sau comemorărilor scriitoricești, la case de cultură, la cîmine culturale, pînă de curînd în școli, acum în tabere de pionieri, în cînacluri.

Desigur nu toate aceste manifestări au totdeauna nivelul cel mai ridicat sau ambianța cea mai adecvată, fiindcă nu totdeauna și nu peste tot se manifestă același har organizatoric, cu competența și entuziasmul trebuitor. Dar, în gen, după evidența Uniunii Scriitorilor (care, în parte, se poate vedea și în pagina noastră consacrată „Vieții literare”), volumul, densitatea unor asemenea „întîlniri” cu creația literară a unui tot mai mare număr de cititori (printre ei, mai ales în rîndurile tineretului, și mulți aspiranți intru a fi ei înșiși „creatori”), relevă și atestă afirmația noastră. Este, în fond, un rezultat dintre cele mai pregnante, la scara anului XXX, al revoluției noastre culturale, al ridicării nivelului general de civilizație, al mutațiilor de conștiință în direcția voită și urmărită de Partid, al climatului de eferescență umanistă, adică autentic socialistă, în care trăiește astăzi poporul nostru.

Scriitorii — ei, cei dinții — au datoria a se face interpreții fideli ai acestui climat, de a-l dezvolta, alături de ceilalți factori întru înflorirea artelor, conjugîndu-și dăruirea cu eforturile din celelalte domenii — ale cunoașterii științifice, ale

R.I.

Ion Stendl:
„Vedere spre
noul cartier”

(Din „Salonul republican de desen și gravură '74” dedicat celei de a XXX-a aniversări a Eliberării și Congresului al XI-lea al Partidului. În pagina 18, cronică expoziției din sala Dalles)

Izvor de apă vie

Ziua aceasta-i ziua care a fost și fi-va ;
deși-ntre două doruri trăiește pe pămînt
din ea sorbim cu toții și nu se mai
termină
vinul acesta atît de vechi și sfînt.

Din pivnițele noastre de mii și mii de
ani
dăm cep acestei zile să se reverse-n
lume
cîmpiile-amețite, păduri și dealuri, riuri
zmucite sint spre ceruri de-un ochi
fără de nume.

Și oamenii acestui pămînt, mai mari
părinți
pun soarele pe cîmpuri la jug să are
glia
și răscolește cerul cu cornul lui
pămîntul
și-și lasă, cu sămînța odată, bucuria.

Va fi această zi cîndva ziua cea mare
cînd naște mama pruncul cu fața stă
spre cer
să-l dea acelei zile cînd moare o suflare
spre-aceeași zi se duce pe drumul ei
stînger.

Această zi se vede în piine și în sare
stă cuibărită-n ochii femeii ce-o iubesc
cînd singele străbate prin miezul
dulce-al nopții
și fulgeră aproape în dorul pămîntesc.

Să stăm cu toții proptă acestei mari
lumine
văzuți să fim de ea fără-ncetare
și România noastră va fi și peste
veacuri
izvor de apă vie-ntre popoare.

George Alboiu

Din 7
in 7 zile

Vizita președintelui Republicii Arabe Egipt

Astăzi, joi 27 iunie 1974, sosește la București președintele Republicii Arabe Egipt, Mohammed Anwar El Sadat împreună cu soția, doamna Gilhane Sadat, care vor face o vizită oficială în țara noastră la invitația Președintelui Republicii Socialiste România Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu. Președintele Anwar El Sadat (născut la 25 decembrie 1918) a făcut studii la Academia militară și curind după absolvire a întemeiat împreună cu Gamal Abdel Nasser organizația „Ofițerilor liberi” (Dobbat El Ahrar), care la 23 iulie 1952 a realizat revoluția antiimperialistă și antifeudală, a răsturnat regimul regelui Faruk și a proclamat Republica. Anwar El Sadat a fost printre conducătorii principali ai Consiliului revoluției, organ suprem al puterii de stat în perioada de tranziție. În 1957 a fost ales vicepreședinte al Adunării Naționale a Egiptului și numit secretar general al Uniunii Naționale, organizație politică de masă care a devenit apoi partidul Uniunea Socialistă Arabă. În decembrie 1964 Sadat a fost numit vicepreședinte al Republicii Arabe Egipt, iar la 22 decembrie 1969, prim-vicepreședinte al țării. La 28 septembrie 1970 în urma decesului lui Gamal Abdel Nasser, Comitetul Executiv Suprem al Uniunii Socialiste Arabe și Consiliul de Miniștri l-au desemnat pe Anwar El Sadat în funcția de președinte interimar al țării, iar prin referendumul din 15 octombrie 1970 a fost ales de întregul popor egiptean președinte al Republicii. Din anul 1973 Anwar El Sadat este și șef al guvernului.

Opinia publică românească salută vizita care începe astăzi în țara noastră. Agențiile de presă au remarcat faptul că vizita în România Socialistă este printre primele călătorii ale președintelui Egiptului în alte țări, excluzându-se, bineînțeles, călătoriile în capitalele arabe, care la Cairo nu sunt considerate călătorii în străinătate. Menționăm, pentru a reda întreaga atmosferă a momentului în care are loc vizita, că presa din Cairo a publicat și publică numeroase articole și informații, relatind pe larg programul vizitei precum și faptul că întrevederile între cei doi șefi de stat vor marca o nouă și importantă etapă în evoluția relațiilor dintre România și Egipt în toate domeniile. Întreaga presă românească salută, de asemenea, în termeni plini de respect și căldură prietenească sosirea înalților oaspeți la București.

Convorbirile oficiale româno-mauritane

Ieri a părăsit Capitala președintele Moktar Ould Daddah și doamna Marieme Daddah, care la invitația președintelui Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu au făcut o vizită oficială în țara noastră. Convorbirile oficiale româno-mauritane, care s-au desfășurat cu prilejul acestei înalte vizite, s-au încheiat marți 25 iunie prin adoptarea unei serii de documente de majoră importanță: Declarația solemnă comună, Acordul de cooperare economică și tehnică, Protocolul de colaborare între Partidul Comunist Român și Partidul Poporului din Mauritania, Comunicatul comun, precum și alte documente care consfințesc rezultatele întâlnirii dintre conducătorii de partid și de stat ai României și Mauritaniei.

Prin Declarația solemnă comună a Republicii Socialiste România și a Republicii Islamice Mauritania se proclamă voința și hotărârea ca România și Mauritania să lărgască și să adâncească relațiile lor prietenești și de cooperare în domeniile politic, economic, științific, tehnologic și cultural; de a dezvolta pe baze reciproc-avantajoase, colaborarea economică în multiple domenii; de a extinde schimburile comerciale și cooperarea industrială în scopul valorificării depline a resurselor lor naturale; de a facilita și încuraja dezvoltarea schimburilor și de a perfecționa căile de cooperare în învățământ, pregătirea cadrelor precum și în știință, cultură, artă și sport. Prin acestea se va promova înțelegerea și prietenia dintre poporul român și poporul mauritan. Declarația comună pune în lumină, de asemenea, voința comună a celor două state de a așeza relațiile dintre ele, precum și relațiile cu toate celelalte state, pe principiile fundamentale de independență, libertate, suveranitate națională, pe dreptul inalienabil al fiecărui popor de a-și alege sistemul său politic, economic și social în deplină libertate și fără nici un amestec străin. În aceeași ordine de idei, se afirmă dreptul suveran al fiecărui stat de a hotări de sine stătător asupra utilizării resurselor naturale și tuturor bogățiilor sale conform intereselor naționale. Se proclamă, de asemenea, dreptul inalienabil al fiecărui stat de a participa în condiții de deplină egalitate la examinarea și rezolvarea problemelor internaționale de interes comun.

Un prestigios premiu internațional

Agențiile internaționale de presă și ziarele au anunțat, la loc de frunte, știrea că fundația „Guvernatorul Emile Cornet”, instituție belgiană cu larg prestigiu internațional, a atribuit premiul pe anul 1974 tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, ca incununare a ansamblului operei sale dedicate apropierei între națiuni, prieteniei între popoare și păcii în lume. Președintele Nicolae Ceaușescu a acceptat cu multă plăcere acest premiu și l-a oferit Universității Muncii din Charleroi.

Acest eveniment este salutat cu satisfacție și mândrie de opinia publică românească și internațională, deoarece atestă aprecierea unanimă față de opera deosebit de prețioasă pe care o constituie acțiunea permanentă a președintelui României pentru colaborarea și cooperarea internațională, pentru întărirea prieteniei popoarelor și consolidarea păcii în lumea întreagă. Deziderat istoric fundamental pentru epoca noastră.

Cronicar

Viața literară

Manifestări în cinstea anului XXX

● Marți 25 iunie 1974, orele 17.30 a avut loc inaugurarea expoziției 30 de ani de istorie literară românească organizată de către Muzeul Literaturii române, în cinstea celei de-a XXX-a aniversări a insurecției naționale antifasciste armate.

Expoziția înfățișează principalele momente din dezvoltarea istoriei literare în cele trei decenii.

Cărți, studii de sinteză se întind în succesiunea temelor cu articole dir presă, spre a pune în valoare mișcarea de idei care stă la baza valorificării moștenirii literare în anii noștri.

Sint scoase în relief dezbaterile care au avut loc în problemele realismului și ale umanismului socialist; se disting, de asemenea, contribuțiile de valoare la cercetarea marilor scriitori clasici, ca și elucidarea unor probleme controversate privind literatura interbelică.

Pentru realizarea acestor sinteze istorico-literare cu mijloace muzeografice, au fost expuse edițiile princeps ale lucrărilor de specialitate, publicațiile literare originale, fotografiile reprezentând aspecte ale unor importante manifestări literare, manuscrise originale.

Cu prilejul vernisajului expoziției, în cadrul Studioului de istorie literară, s-a organizat, în colaborare cu Institutul de istorie și teorie literară „George Călinescu”, o dezbateră științifică despre criteriile de editare a literaturii române.

● În întâmpinarea celor două mari sărbători ale poporului nostru din acest an, a XXX-a aniversare a eliberării patriei și cel de al XI-lea Congres al Partidului, Asociația scriitorilor din Cluj a inițiat un simpozion cu tema: „Litera-

tura clujană în cele trei decenii”. Au susținut referate despre poezie Petre Poantă și Kantor Lajos, despre proză și teatru Ion Vlad și Marosi Peter, iar despre critică și istorie literară Mircea Zăciu și Lang Gustav.

● La Casa de cultură din Deta, județul Timiș, sub genericul „Slavă celor trei decenii”, s-a desfășurat o șezătoare literară, cu sprijinul Asociației scriitorilor din Timișoara, la care au fost prezenți: Laurențiu Cernet, Al. Deal, George Drumur, Al. Jebeleanu, Dorian Grozdan, N.D. Pirvu și Mircea Șerbănescu.

● În cadrul manifestărilor grupate sub genericul „Omagii doljene”, în sala Filarmonicii din Craiova s-a desfășurat o șezătoare literară cu prilejul căreia Al. Piru a vorbit despre „Literatura română la cota anului XXX”.

● La invitația organizației „Internationales”, Constantin Chiriță, secretar general al Uniunii Scriitorilor, Ion Hobana, secretar al Uniunii Scriitorilor, poezii Nichita Stănescu și Petre Stoica vor efectua o vizită de documentare literară în R.F. Germania, după care vor

participa, în Franța, la Grenoble, la un colocviu dedicat literaturii științifico-fantastice.

● Asociația scriitorilor din Cluj, în colaborare cu comitetul județean U.T.C., a inițiat la Clubul muncitorilor din cartierul fabricii Aghireși o șezătoare

literară la care au participat: Vasile Grunea, Ion Lungu, Al. Pintescu și Eugen Uricaru.

● În cadrul înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din R.S. România și Uniunea Scriitorilor din R.D. Germană ne vizitează țara scriitorul Hors Deichfuss.

Omagierea lui G. Călinescu

● Uniunea Scriitorilor și Institutul de istorie și teorie literară „George Călinescu” au depus jerbe de flori la mormintul marelui scriitor, la Cimitirul Bellu. Au fost prezente numeroase personalități ale vieții noastre culturale-artistice, cercetători literari, scriitori. A fost organizată apoi o vizită la locuința scriitorului din str. Vlădescu.

● Uniunea Scriitorilor și Universitatea Populară București au organizat un simpozion cu tema „George Călinescu, spirit enciclopedist”. Au evocat personalitatea și complexitatea operei ilustrului reprezentant al culturii noastre Alexandru Balacl, membru corespondent al Academiei R.S. România, și dr. Alexandru Săndulescu, cercetător principal la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu”.

● La Casa de cultură „Petofi Sandor” din Capitală, cu prilejul comemorării a 85 de ani de la moartea lui Mihail Eminescu și aniversării a 75 de ani de la nașterea lui George Călinescu, a fost inițiată o manifestare consacrată celor două mari personalități ale culturii românești. Evocările au fost susținute de Vasile Netea. A urmat un program literar-artistic.

● La bibliotecile din comunele Daneș, Mirșani, Dăbuleni, Leu, Plenița, Celaru și Piscu Vechi, județul Dolj, au avut loc medaloane literare consacrate aniversării a trei sferturi de veac de la nașterea lui G. Călinescu. Profesori de limba și literatura română, studenți și elevi au vorbit, cu acest prilej, despre contribuția marelui scriitor la dezvoltarea culturii noastre.

● La librăria „Mihail Sadoveanu” din Capitală a avut loc prima zi de difuzare a volumului „Gileava înțeleptului cu lumea” de George Călinescu, apărut în Editura Minerva și lucrarea „George Călinescu, romancier” de S. Damian. A luat cuvântul Aurel Martin, directorul Editurii Minerva. Publicul prezent a ascultat apoi lecturi ale unor poeme de George Călinescu, în lectura autorului, imprimate pe bandă de magnetofon.

Revista revistelor

● În CRONICA nr. 23, D. Ciurea și M. Bordenanu semnalează manuscrisul inedit, existent la Biblioteca Centrală din Iași (și provenit de la Biblioteca Academiei Mihailene), al unei istorii a Valahiei de Ioan Nemișescu — ot visterie „Lucrarea — ne spun autorii — este scrisă în spirit net iluminist, cum o arată și subtitlul. Urzire a politiei românești. Autorul și-a propus să realizeze un corpus planificat al istoriei românești Metoda de lucru: prezentarea în ordine cronologică. În capitole unitare, cu titluri expresive, a materialului preluat din literatura străină, cu un aparat critic amplu, pentru partea mai veche. Stilul lucrării nu mai este declamator sau memorialist, nostalgic, ci net euristic. Impresionează temeritatea în abordarea unor probleme, care și în stadiul actual al cercetării opun dificultăți și incertitudini. Cine este autorul? Nu se știe nimic despre Ioan Nemișescu, ce ar fi scris Istoria lui neterminată pe la începutul secolului XIX, mai exact înainte de 1808, după arcecierea lui D. Ciurea și M. Bordenanu. Ipotezele biografice ni se par cam fără temeliuri serioase, totuși. În lipsă de altceva mai bun, să le transcriem: „Am putea presupune că acest diac de visterie, pentru care nu dispunem de date biografice, dar care n-a putut elabora această «istorie» fără o pregătire, în materie de istoriografie, de peste zece ani, a fost în con-

Al. Philippide

are sub tipar, la Editura Eminescu, o ediție a volumului Flori de poezie străină răsădite în românește, ilustrată de Mircea Dumitrescu

A încredințat Editurii Minerva volumul de nuvele Floarea din prăpastie, complet revizuit, destinat colecției „Arca”.

Romul Munteanu

a terminat volumul de studii intitulat Cultura europeană în epoca luminilor, ce va fi încredințat Editurii Univers, Lucrează, pentru Editura Enciclopedică, la volumul Metamorfozele criticii europene moderne.

I. Peltz

are în curs de apariție la Editura Cartea Românească volumul Amintiri din viața literară (G. Coșbuc, Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, Panait Istrati, N.D. Cocea etc). A predat aceleași edituri romanul Treceți și petreceți. A definitivat un volum de poeme intitulat Tristețile mele.

tact cu Scarlat Sturza, la care se referea admirațional, în opera sa (1805), Andreas Wolf, medicul din Sibiu, care a stat doi ani la Leipzig, și întreținea la Iași, până la 1792, după relatarea lui Wolf, relații cu străinii cu preocupări intelectuale. Scarlat Sturza (tatăl lui Alexandru Sturza), plecat în 1792 în Rusia, era frate cu Grigore Sturza, fost mulț timp mare visterie al Moldovei, «uman și respectabil» (tatăl lui Mihail Sturza), după prezentarea lui Wolf. O ambianță de reconstituit și pe baza relatărilor lui Wolf, care nu s-a lăsat influențat de Sulzer, pe care l-a utilizat, și care se referea la prietenii săi din Iași, furnizori ai cifrelor pentru statisticile sale. Wolf se referea și la redescoperirea spiritului național românesc în Moldova. El mai amintea și de prezența la Iași a lui Johann König originar din Breslau profesor de latină și agent consular prusian, care a prezentat, în rapoartele sale, situația și perspectivele Moldovei. În această ordine de idei, s-ar putea admite că acest Ioan Nemișescu, care, anterior, a putut lucra la administrația Coburg din Roman și la Departamentul pricinilor străine, a fost și dascăl al lui Mihail Sturza și chiar al lui Ioan Tăutu, care au scris și ei memorii istorice cunoscute. S-ar explica astfel cum aceste manuscrise ale lui Nemișescu au ajuns în Biblioteca Academiei Mihailene.”

r.e.d.

Calendar

● 25 iunie — a murit (1913) Ilarie Chendi (Ilarie Cindea, n. 1871)
● 26 iunie — s-au împlinit 105 ani de la nașterea (1869) lui Martin Andersen-Nexo (m. 1954)
● 26 iunie — s-au împlinit 70 de ani de la nașterea (1904) lui Petre Pandrea (Petre Marcu Balș, m. 1968)
● 27 iunie — s-a născut (1840) Samson Bodnărescu (m. 1902)

● 27 iunie — a murit (1968) Constantin Ignătescu (n. 1887)
● 27 iunie — s-a născut (1831) Pavel Paicu (m. 1898)
● 28 iunie — s-a născut (1712) J.-J. Rousseau (m. 1778)
● 28 iunie — s-a născut (1867) Luigi Pirandello (m. 1936)
● 28 iunie — împlineste 70 de ani

(n. 1904) Mary Lăzărescu Polihroniade
● 29 iunie — se împlinesc 155 de ani de la nașterea (1819) lui Nicolae Bălcescu (m. 1852)
● 30 iunie — se împlinesc 130 de ani de la nașterea lui G. Benescu-Dabija (m. 1916)
● 30 iunie — împlineste 70 de ani (n. 1904) Oskar Paulini

ELOGIUL SATULUI ROMÂNESC

COPIASEM demult, pe un caiet, **Spațiul mioritic**, citisem apoi **Elogiul satului românesc**; cu poeziile poetului începeam, de asemenea, să fiu în bună prietenie. Îmi plăceau mai cu seamă postumele, care se dovedeau poate mai pe înțelesul minții mele de copil. Începeam să-l simt pe poet, ajungeam să pricep noțiuni care altfel mi se păruseră îngrozitor de abstracte, dar care se limpezeau pentru mine tocmai fiindcă era vorba despre satul românesc. Mi-a căzut apoi în mină **Hronicul...**, copilăria de acolo semăna cu copilăria mea, dar cartea îmi rămânea, nu știu cum, îndepărtată. Atunci m-am hotărât; trebuia să văd cât de grabnic Lancrămul, să umblu pe acele dealuri, să văd cu ochii mei zăriștea de acolo. Cu fiecare zi aveam tot mai mult convingerea că nu voi putea pricepe cu adevărat **Pașii profetului**, sau **În marea trecere**, unde mă cam împotmolisem, pînă cînd nu voi vedea locurile acelea, matca de veșnicie unde a copilărit Blaga. Se vede treaba că marele respect pentru document și pentru biografia scriitorilor, la care ne îndemnau insistent manualele noastre de literatură, mă obișnuiseră cu ideea că nu poți cunoaște cu adevărat un scriitor pînă cînd nu vezi cu ochii tăi locurile pe unde a umblat el în copilărie, atunci cînd s-a statornicit ceea ce se numește indeobște „legătura” lui sufletească și definitivă cu natura. Odată cu naivele iluzii de a descoperi documente inedite (prin ce minune, în cine știe ce arhive uitate!), aveam și convingerea că Eminescu trebuie citit, negreșit, la Ipotești, Bacovia în amurgul tirgului moldovenesc, Blaga în Lancrăm și așa mai departe. Așteptam, așadar, să mă întîlnesc cit mai repede cu Lancrămul, pentru a mi se deschide necunoscute drumuri spre Blaga. Și atunci am văzut Lancrămul, am fost teribil de dezamăgit, atunci m-am eliberat de obsesie.

Nu mai știu acum la ce puteam să mă aștept; era un sat araelenesc, așa zice întrutotul asemănător cu satul din Munții Birgăielor, unde copilărisem eu, băiat de țaran. Și cu toate acestea, nu mi-au plăcut de la bun început dealurile Lancrămului; le găseam prea mici, prea monotone, apoi nu mi-a plăcut riul, apoi nu mi-a plăcut, în general, necunoscutul acestor locuri. Da, aceasta este adevărata explicație: nu cunoșteam aceste locuri, deși mă așteptam să le pot „identifica” din poezii, să le recunosc imediat, așa cum ai pune degetul pe o hartă, cu precizie, după ce ți-au fost descrise în amănunțime formele de relief. Eu venisem cu imaginile mele, poeziile lui Blaga se vizualizaseră în mintea mea pe amintirea imaginilor din copilăria mea. „Uite, e seară. / Sufletul satului filfiie pe lingă noi, / cu un miros sfios de iarbă tăiată”. Era satul meu, sufletul satului meu recunoscuse poezia lui Blaga, iar pentru mine versurile acestea nu se mai puteau întoarce să se împămîntenească în altă matrice. Ochii mei vedeau și aici, în poezia lui, dealurile copilăriei mele, satul meu.

Mi-au trebuit cîțiva ani, pînă să înțeleg că prin deziluzia de atunci confirmam de fapt valabilitatea unei frumoase idei, pe care o enunțase gînditorul Blaga în **Elogiul satului românesc**, idee peste care trecusem la început cu superficialitate. Era vorba de adevărul că, pentru mintea unui copil de la țară, satul este și rămîne multă vreme „centrul lumii”. Alfabetul reprezentărilor unui copil începe prin a recunoaște în artă formele cu care a fost invadată copilăria sa. Tot ceea ce-și caută pămînt de reprezentare apelează, spontan, la imaginile acestui orgolios univers primar. De altfel, autorul scrie: „...în toate ținuturile românești mai poți găsi și astăzi sate care amintesc ca structură sufletească «satul-idee». «Satul-idee» este satul care se socotește pe sine însuși **centrul lumii**, și care trăiește în orizon-

turi cosmice, prelungindu-se în mit”. În izolarea lui, încredințat însă marilor cicluri, copilul vede satul cu un ochi ce fixează definitiv amintirea. Odată cu maturizarea, această lume se lărgeste, imagini străine, venite din lecturi, sau de oriunde, se raportează la primele imagini, pentru a-și dobîndi un contur, dar centrul acestei lumi rămîne acolo, așa cum l-a fixat ochiul interior încă din copilărie.

AȚI observat, desigur, modul tandru și complice pe care-l abordează oamenii unui sat atunci cînd vorbesc despre locurile cunoscute numai de ei, spațiul pe care-l parcurg zilnic. Fiecare tufă de măcieș pare să corespundă unui reper psihologic, părțile de hotar sînt părți dintr-o lume închisă, pădurile văzute prin alte locuri seamănă cu pădurile lor, pădurile din hotarul satului, iar aceste păduri primesc orice comparație din lumea exterioară numai și numai pentru a-și fixa o dată în plus individualitatea. Un țaran se simte străin și dezorientat chiar dacă merge în alt sat, apropiat, pe care nu-l cunoaște, ale cărui hotare nu le-a văzut cu ochiul său de copil, cu setea lui incipientă de imagine. Vine apoi în sat și povestește că prin acele locuri pășunile se aseamănă cu pășunea cutăruia din sat. Cum să nu fi fost eu uimit atunci cînd vedeam de pe dealurile Lancrămului imaginea de amintire a satului meu? Vedeam hotarele acelor imagini matcă pe care le purtam cu mine pretutindeni, iar în aceste hotare intrase vizual fiecare vers pe care-l îndrăgeam. Și nu numai versurile lui Blaga, dar chiar și poeziile lui Bacovia, pentru care ar fi trebuit să văd orașe crepusculare. Ur-mătoarea strofă din **Plumb de iarnă**, spre exemplu, se încadraseră încă de la prima citire într-un peisaj familiar, care de acum nu mai poate fi explicat decît tot prin versurile bacoviene: „Iarna, de-o vreme, mă duce regretul / Prin crînguri, pe margini de linii ferate — / Trec singur spre seară pe ape-nghetate, / Cînd filfiie, pe lume, violetul”.

Dacă abia ating filele cărților pe care le citeam atunci, o forță necunoscută îmi aduce pe un ecran interior priveliștea pe cit de abstractă, pe atît de concretă de care s-a legat fiecare pagină. Pentru fiecare cititor aceasta este o eternă reîntoarcere. De aceea sînt liniștit că există undeva un spațiu intim de reprezentare care păstrează cu mare fidelitate, o fidelitate subiectivă și prețioasă, trecerea insului prin experiențe de viață. Această întoarcere răscolește un imens depozit, un tezaur de care te apropii cu teamă și cu zgîrcenie. Apelezi la bogăția acestui tezaur, care se păstrează acolo în centrul universului, chemi imaginile trăite, dar chemi și imaginile pe care nu le-ai fixat încă nici un cuvînt.

Multă vreme lumea a crezut că acest spațiu este prielnic numai poezilor pasteliști, sau prozatorilor sentimentali, care trăiesc atemporal în trecut și în amintire. Dar nu, acesta este și un spațiu al literaturii pe care încă nu ai scris-o, al cărților pe care le vezi, le întrevezi în momente de maximă concentrare a privirii interioare. Din această cauză te apropii cu teamă de țara interioară, parcă ți-e frică să nu spulberi cu un gest grăbit acea ordine indicibilă, de care ai atîta nevoie. Mă întorc, așadar, cu prudență și ating această lume, cu economie, cu gesturi rituale de luare în stăpînire. Există undeva o matcă a tuturor imaginilor pe care le pot avea în această viață. Se înțelege că despre această frumoasă țară cuvintele nu pot să spună mai mult, dar cuvintele rămîn în continuare la pîndă. Eterna întoarcere!

Dinu Flămînd

Ion Musceleanu : „Lectură”

I M N

Nu e moarte, nu-i lumină,
Nici tăcută-nțelepciune
În putere să mă țină
Neiubit, de lumi, pre lume.

Nu-i nici un apus de soare
Și nici răsărit să poată
Peste suflet cu ninsoare
Să mă-acopere vreodată.

Cît de mulți în vale-s crinii,
Cît de-nceți în ceruri norii,
Cît de dragi îmi sunt vecinii
Săritori, pilduitorii,

Cît de roșu-i trandafirul,
Cît de albă e năframa,
Hai să învățăm copilul, —
Lacrimei să nu-i dea seama.

El să-nvețe să nu plîngă
Că e moarte, că e soare —
El să știe să înfrîngă :
Cine nu învinge moare !

Lujerul măreț se-ndoaie
Și ce vesel crește cimbrul !
Roua nu-i o biată ploaie :
Ea întreg își poartă nimbul.

Nu e moarte, nu-i lumină,
Nici tăcută-nțelepciune
În putere să mă țină
Neiubit, de lumi, pre lume.

Dumitru M. Ion

Literatura de inspirație istorică

NU mă indoiesc nici o clipă că pe plaja de la Dunquerque, în deșerturile Africii de nord, ca și pe cerul Angliei, mulți din cei care-și sacrificau viața mureau nu pentru un pământ stincos și o atmosferă umedă și cețoasă, dar și pentru mindria de a fi putut da lumii pe Shakespeare. Valorile culturale ale unui popor fac parte integrantă din noțiunea de patrie, sint o expresie a conștiinței de sine a unei colectivități istorice formate, a națiunii.

De altfel, ca o informație colaterală dar nu lipsită de interes, pe listele Gestapoului, capturate după prăbușirea Germaniei, privind persoanele care trebuie imediat lichidate după invadarea Angliei, figurau, alături de politicienii de seamă ca Winston Churchill, scriitorii, pină și aparent neangajata și nepericuloasă Virginia Woolf. Însă polițistul care a pus-o pe listă trebuie să fi fost un om cultivat, cu simțul valorii și n-a uitat că trebuie s-o ucidă, pentru ca epoca modernă a Angliei să rămână mută. De totdeauna, cei care au vrut cale liberă pentru distrugerea unei colectivități au avut grijă să-i nimicească scriitorii și artiștii.

Însă, desigur, Shakespeare nu putea fi ucis și prin el, în orice circumstanță, grandoarea Angliei rămânea pentru veșnicie

Marele poet și dramaturg a dat voce Angliei profunde, acelei „la joyeuse Engleterre”, care este mai puternică — fiind populară, decit toate curente, modele, obiceiurile, decit prudera și puritanismul. Mai mult decit atât, Shakespeare s-a inspirat direct din Istoria Angliei, din vechile ei cronici, de unde și-a extras subiecte. A avut și el, ca toți oamenii, micile sale prejudecăți și, vai, n-a înțeles-o pe Ioana d'Arc, fecioara din Orléans fiind văzută, ca de orice englez al acelei epoci, mai degrabă un fel de vrăjitoare. Deci chiar Shakespeare a fost puțin părtinitor în unele cazuri. Însă în foarte puține. Marile drame istorice însă, privind istoria internă a Angliei, luptele interne pentru putere, ambițiile nemăsurate au fost scrise cu cel mai crud realism, decelind în spatele evenimentelor marile drame și fiorul tragic, care ne impresionează și pe noi, care nu sintem englezi și nu trăim pe vremea războiului celor două roze, punind o stavilă de reflexie pornirilor obscure și dezvăluind zădărniciile ca zădărnici.

Richard al II-lea este slab, și e arătat slab, oricâtă dreptate ar putea să aibă. Richard III este criminal, oricât s-ar putea judeca poate ca un apărător al puterii centrale, necesar în epocă. Lupta sa pentru putere, dincolo de orice morală, este disecată și exprimată fără vreun menajament, fără ideea că asemenea regi ar fi o pată pe istoria Angliei. Iar englezii nici nu s-au simțit pătați, ci doar mindri că unul dintre ei a pătruns atât de adinc în locurile ascunse și adeseori întunecate unde sălăsluiesc adevărurile neaparente. Iar peste trei sute de ani, au fost gata să moară, ca să apere și acele adevăruri.

Și mai caracteristic e cazul unui mare suveran, spre care simpatia lui Shakespeare merge fără nici o ezitare, Henric al V-lea, căruia i-a dedicat nu una, ci două drame, la fel de profunde și la fel de umane. Dușmanii regelui nu sint niște caricaturi, nici niște pitici ridicoli, ci sint și ei investiți cu întreaga demnitate omenască și, vai, moartea celui-lalt Henry, a rivalului, este o cutremurătoare dramă.

Dar, mai ales, evoluția prințului Hal, pină a ajunge marele rege victorios la Azincourt, este privită cu luciditatea nemiloasă caracteristică marilor artiști. El nu este un model static, un concept rotund, ci parcurge spinoasa cale, a tuturor celor mari, de la om spre model. Desfrinatul Hal, revoltat contra tatălui său, prietenul de chefuri al lui Falstaff, e grandios pentru că știe să se rupă de sine și este spectaculos pentru că are forța să devină, adică forța lui interioară știe să-și ia formă, să se delimiteze și să se rețină, pentru a fi și mai tare.

Cronicile engleze l-au inspirat pe Shakespeare și patriotismul său a fost realizat nu prin intențiile sale, ci prin adevăruri.

Și cronicile noastre ar putea să ne inspire, n-a fost mai puțin dramatică nici istoria noastră, și ea s-ar putea, liber, ridica pină la generalitate.

După cum merită toate atenția noastră marii revoluționari patrioți, ale căror portrete vor face obiectul unor viitoare articole. Și ei au făcut saltul de la oameni la modele. E drept, ne cam lipsește Shakespeare, dar cindva, lipsiți de prejudecăți, poate îl vom avea. Poate acum și trăiește, un copil de cinci ani.

Alexandru Ivasiuc

Mihail Crama

CU Determinări (Albatros, 1970) și **Codice** (Cartea Românească, 1974), consilierul juridic Mihail Crama optează definitiv pentru limbajul poetic sintetic, redus uneori la cite o singură imagine, precum în variațiile pe tema **Oul**: „Cum visam / uitat sub cerul matern! / steaua bătea departe, / foarte departe / ocolind calea către infern.” [...] „Cum mă ghemuiam / de teamă, de friguri, de mitice zboruri... / Mii de valuri voiam / singur eram.” [...] „Cum n-ai rămas să rămii, / oceane, ape vuind — / slăvită noapte dintii!” [...] „Calea aceea eternă / — visu-acela-întrerupt — / primordială noapte maternă!”

Unele poezii cuprind scurte amintiri sau însemnări despre evenimente contemporane memorabile.

În 1939, poetul a simțit spectrul apocaliptic al războiului: „Trec arme, armate-n adinc — / cine tremură-n poartă / cu șaluri negre de vînt?”

Poeții, dă Mihail Crama o explicație, trezesc la viață materia și-i dau o semnificație prin transfigurare: „Fără noi ar fi fost iarnă și munții sluți — / nu ne cunosc oamenii și nici cetatea — / mai svîcnim o dată, îngeri necunoscuți; / cu partea aripei cu care-atingem eternitatea.”

Viziunile sint, cu toate acestea, prea sumare și fugare, ca evocarea, dacă o putem numi așa, a unui han: „Trec imperii de gală... / Noroc! Toarnă vin! / Noaptea se uită la noi / nerușinată-n pielea goală.”

Poetul n-a greșit intitulindu-și niște reminiscențe din copilărie **Inscripții**: „Generațiile” au murit / în vîntul marilor tragedii — / s-aude un sobor de copil, / o trompetă pe deal. / Vă spun: nicăieri, nicăieri nu-i mai bine / decit iarna învelit în șal — / Eu din legenda

Babei Dochii vin / călare pe ultimul cal”.

O „baladă” e contrasă în două terține: „Un ciobănel, ce subțirel! / Faceți-i loc din transhumanțe / la raza lunii, frumușel. / La timp uitat, la cale mieii... / Faceți-i loc — subțire foc — / să-și ducă-n slava stinsă zeii”.

Delicat e un cîntec în stil popular, **Sus**: „Mioarele mele, / pierdute prin stele, / nu vă e frig / în cosmica noapte? / Vă strig și vă strig / răsfățele mele... / Lung dinspre Sirius / bate-o furtună / Cine v-adună / cine vă mai adună / din fluier de os / la loc călduros / pierdutele mele?”

UN volum echilibrat de Leonid Dimov, care n-a intrat în culegerea **A.B.C.**, este cel intitulat **Deschideri** (C.R., 1972). Regăsim aici aceleași construcții imaginare de spații, aceleași tablouri abstracte făcute palpabile prin ironie, același limbaj personal, inimitabil. Un poem liminar lămurește ideea de „deschidere”: „În cvartalul cu streșini piezișe / Fluieră mierle printre frunzișe / Ca să necajească pisicile de ciment / Din tinda caselor de agreement. / E o toamnă cu soare / Dublu pe coridoare / Iar în fund, la șapte fix, / Se deschid ușile de onix /

Leonid Dimov

Și-ncepe să ningă leneș, afară, / Cu petale de primăvară. // O, ce durere dulce ne duce / Gîndul de purpură peste uluce...”

Deschiderea e către interior. O ninsoare timpurie trezește poetului nostalgia inocenței infantile. La fel, o caretă „cît o casă”, dar de pe altă planetă, fără cai, cu paj de ceară, la spate, încrustată pe dinafară cu diamante și tapisată pe dinăuntru cu „vechi rozuri” ce devin la atingere violete, invită la călătorii prin „peisaje generale” din „cartea mea de geografie”. Din diversele evocări de apariții și închipuiri ale universului copilăriei, in-

genioasă e viziunea raiului după ce Adam și Eva au gustat din pomul cunoștinței binelui și răului. Edenul a rămas o livadă pustie: „Cu merii ei ordonați în șiruri precise, / Fără adieri, fără cîntăreți, fără vise / Cu, numai, mărul acela mușcat, / Putrezind etern pe pământ roșcat”.

Cu totul originale sint cele două cărți-spectacol în asociație cu straniul pictor Florin Pucă, a doua și cu Mircea Ivănescu, **Eleusis** (C.R., 1970) și **Amintiri** (C.R., 1973).

În mitologie, Eleusis era orașul unde regele Eumolpos introdusese cultul zeiței Demeter care inițiasse pe Triptolem, fiul lui Celeos, în misterele germinației și fertilității. Și de data aceasta viziunile lui Dimov sint demitizante și desacralizante: „Ce-i infernul? Sală goală, / Doar cu Cerber părăsit, / Eu ce-i mai arunc din poală / Oase dulci de ronțait”. [...] „Tremurăm de tristețea unui imens Dumnezeu rozalb / Avînd în loc de miini, un singur palp / Întunecat la culoare, / Folosit pentru sprijinirea celui care moare...”

Terifică e aici apariția unui monstru de sex femel cu cap negru ca un fund de ceaur, ochi mari portocalii și o gură ciudată: „Imensă și slută, / Cu dinți de cal de o albeață absolută, / Veșnic deschisă, lăsa să-i scape, / Ca din nevăzute supape, / Sunete moi, alintări în limbi orientale, / Frinturi de cîntece de jale, / Jumătăți de chiot de luptă, / Ba chiar scîncete de dragoste întreruptă”.

Autorul pretinde că la hotarul dintre viață și moarte, dintre vis și realitate, dintre somn și veghe și-a zărit peisajele ogîndite ca în „butucul nichelat al roții unui automobil oprit”.

Stînd într-un port pe malul unui fluviu uitat, Dimov reface în **Amintiri** locul, născocind o întreagă toponomastică: „Hai să-i dăm un nume ciudat: / Aruarodiz, / Adică: apa ținută de guvizi / Și, precum marii descoperitori din vechime, / Să le punem tuturor numele prime. / Dealului cu legănători, de colo, / Să-i spunem, de pildă, Ubadololo / Și să facem o listă / Cu puncte care există... / Vom trece mai întii prin Agamelon / Piața manechinelor de carton. / Ne vom îndrepta apoi pe Vilovali, / Calea fluturilor sinilii / Vom ajunge la Marube Morb: / Monumentul jumătăților de corb, / După care vom sui pe Libelolite: / Colina rozelor etern ofilite, / Vom dansa pe Balgorubal: / Esplanada melcilor de cristal / Pină pe treptele lui Iluleile: / Palatul jocurilor cu bile”.

E un exemplu de cum natura se poate prefăce nu numai în pictură, ci și în muzică.

Al. Piru

TRIPTIC

Nescrisele povești

La Ion Barbu

Tirziu, în faptul firii, o pasăre durează dintr-un morman de oase fantasta-i colivie — schelet răpus (în care atîta întîrzie cît cumpăna Balanței nu-nclină spre amiază).

Rar, din pătrat impur un cerc se infiripă, nimb peste-un vechi herald ce-adastă lingă porți:

Ax

La Brâncuși

Coloana infinitului — de vid ax indicibil leagă hemisfere, cum în pustiul grotelor din ere încheagă stalactita vis arid

să salte larg acoperișul lumii cu un acord de harfă cetluită. Deasupra ei, Polara-ncremenită s-a ogîndit în ceasurile humii.

poetul, blind șaman, adună melcii morți și palide secunde de-o aripă.

S-au mai clintit odată oceanele cerești lăsînd o lungă spuză de brume zodiacale. Cu ochii arși de-adîncuri, în ostoită cale, poetu-închide arca nescriselor povești.

Himere

La Paciurea

Duc spasmele agile prin vine de metal oculte munci și zile, vagi plăsmuiri gracile, visarea lui Nerval, bucoavne mucezite

cu slova-înfiorată. Din amăgiri dorite o crustă de durată.

Pe soclurile-aptere, în trunchi de foc: Himere!

Mihai Dan Cantuniar

DESENATORUL DE CERCURI

ÎN CONȘTIINȚA publică, Francisc Păcurariu s-a fixat mai mult ca hispanist erudit, interpret original și pasionat al literaturii Americii Latine și, recent, ca excelent traducător din poezia precolumbiană. Un suflet mare de poet iese însă la lumină din toate cărțile sale: nu putea scrie decât tot un poet despre destinul tulburător al lui Ruben Dario, de pildă. Când lumea poezilor de astăzi va fi privită mai adevărat, când din subiectivismul și agitația ei va rămâne numai eterna dragoste de frumos, se va vedea că peste destule glorii spumoase și trecătoare, în sistemul dens al valorilor, poezia lui Francisc Păcurariu va dăinui demonstrând un poet talentat, original, modern, cult și, de aceea, serios. Se pare că lipsa fizică a poetului din așa-zisa lume literară, din forfota revistelor și de sub ochii suverani ai criticilor ar fi condus la slalomul elegant ce se face în jurul cărților sale. Poetul a fost multă vreme în diplomatie, ca Claudel sau Saint-John Perse, — dar a profesat o poezie mult mai autohtonă, mai a țării decât unii confrăți care, trăind în plină geografie a patriei, se cosmopolitizau în evaziuni pretins europene.

Poezia lui Francisc Păcurariu are o filosofie bine și marcat sedimentată, aceea a românului din totdeauna, care știe că apa trece, dar pietrele rămân, — care are gustul veșniciei, al perenității în acțiune, în lucrare, și care înțelege cu înțelepciune dialectica timpului. De aceea proaspătul volum *Răzvrătirea desenatorului de cercuri* aduce un titlu frumos, dar și cochet-paradoxal: mai întâi pentru că răzvrătirea față de cercuri se tâlmăcește, dimpotrivă, centrifugal, printr-o gravitație spre unitatea și armonia cercului și, apoi, că deși botezat abstract, este o continuă căutare a punctelor de reper, deci o fugă de abstracțiune.

Cartea este mediana unei vârste, borna de aur a vârstei de jumătate de veac, prilej al filosofiei de care pomeneam mai sus. Realitatea ușor aburită de o melancolie firească este prilejul unor meditații bărbătești, cu un *de senectute* activ prin care lucrurile se reasează în matca lor, în frumusețea și bogăția naturii românești. Astfel, cenușa timpului se reîntoarce în țărână și fecundează: „Doar omul cu plugul pășește / din nou prin cenușa fierbinte. Aceasta-i vecia”. Coordonatele cugetării comuniste sînt ale gândirii în sine a poetului încă de la începutul cărții unde permanența lucrării se face cu sceptorul versului sprijinit pe Mușatini, apoi pe geografia lină a Mureșului ca unitate de măsură a spațiului ancestral pînă la deschiderea largă a epopeii socialiste: „Și-alături, prin munți de ciment și pietriș, printre fire / subțiri de oțel, printre barbe mașini ce vibrează / de-o ne-n-

Francisc Păcurariu

duplecătă putere, privești cum se-nalță / statuile pline de-o aspră și grea frumusețe / ce-s inima timpului nostru, înalte și simple / uzine ce schimbă materia-n forme visate / sporindu-le saltul în cicluri de alte destine / și dînd o menire gîndită frămîntului veșnic“.

Legătura anteică cu tărîmul natal se face prin lumea celor trei fețe de timp pentru care poetul găsește trei metafore diferite, la care se reîntoarce cu precădere. Rădăcinile și izvoarele numesc lumea trecutului, păsările și astrele închipuiesc viitorul și veșnicia, cită vreme, la mijloc, între ele, stăruie mereu prezent, mereu la ordinea zilei, pămîntul. „Și năvăleau izvoare fără număr / de parcă le-ar fi răscolit să-nvie / sub pașii noștri, toată setea lumii”, zice poetul, după care face o meditație peripatetică printre „*necuvîntătoarele brazde, ogoare, lespezi și pietre*”, unde ghicește „*patima fără de grai a rodirii*” și vede cum deasupra se desprinde veșnicia din zborul rotat al păsărilor: „*Sînt plin de vremelnicie / ca un fagure galben de miere / dar cu fiecare privire răscolesc / ca pe un stol de păsări ciudate / veșnicia*”. Sînt ver-

suri frumoase, antologice, într-un context frumos de a vedea lumea, la focarul dintre fantezie și luciditate. Nimic festiv sau convențional în această optică bărbătească și catalizatoare prin inteligență omniprezentă. Trecutul văzut ca o umbră incurcă, în mers, picioarele peripateticianului care, pînă la urma urmei, sare distrat peste o posibilă confundare cu umbra, mitul lui Peter Schlemihl fiind modernizat cu iscusință. Începe aici un joc secund al ironiei și autoironiei, un umor cum-pănit al genelor ușor întredeschise: dintre legende hispane vine un chip de Don Juan pocăit și autohtonizat în viziune petrecăreață, iar condorul din alt poem se metamorfozează în rață de baltă. Aici vîrsta de mijloc visează sau dorește chiolhanuri de-o dărnicie flamandă „*printre măscărici, că-răuși și tot felul de femei de rînd*”, cu coborîri în pivnițe fabuloase cu alură de „*sferă de cristal / în care totul e esență rară*”. Asemenea frumoase tablouri flamande mai fac cu ochiul, ici colo, prin volum. Dar bun cărturar și bun meșter al poeziei, Francisc Păcurariu nu lasă să alunece lucrurile prea jos, umorul e pareimo-

nios. Coexistă în carte mituri de a-leasă reîntrupare modernă, așa cum i-a plăcut să facă lui Cocteau cu legenda lui Tristan și Isolda. Chiar poemul despre Don Juan sare peste ironie și umor, ancorînd în gravitate: „Doar uneori / ne vom trezi neliniștiți și plini de speranță, în zori / visînd că Sancho ne-a bătut în geam / aducînd o chemare de pe-un țărm de mărgean / sau că Rosinanta a nechezat ușor / dintr-o ciudată zăre de fum / chemîndu-ne iarăși la drum”. Un poem de-o excepțională valoare, care ar merita citat în întregime, este acela al convertirii în modernitate, pe linia unei intense trăiri lirice, a mitului Meșterului Manole. În afara piesei lui Lucian Blaga, nu există altceva mai valoros, pe această temă, în literatura română cultă. Un alt mit, readus din străvechi, este cel al bătrîneții cu barbă albă, în care omul se înfășoară, cum Barbarosa, în legendele germanice, cu barba pe un copac: „Și te-nvălui în barba ta albă, de șapte coți de-acuma / și mai clipești doar arare spre stele pe care nu le mai vezi”. Din mitologii vine mitul fecundității (*Alchimii*), unde zeita este desigur Cybelle, Magna Mater în viziunea românească a poetului născut în Cîmpia Ardealului. Metrul este antic, dactilic, tonul georgic.

Aceste lumi ale cărții sînt dispuse în simetrii de cercuri concentrice, în sete de rotund. Cercuri se rostogolesc prin carte, prin vîrsta poetului, cresc simbolice în copaci. Rotundul se ivește prin versuri, în forme de coapse, de bulbi, potcoave, roți de moară și de căruță, lubeniță, ogive, oglinzi. De fapt, fuga de cercuri se convertește, paradoxal, în cvadratura cercului. Chiar vîrsta de 50 de ani e rotundă și nu e de mirare că în preajma ei poezii recurg la metafora cercului (Geo Dumitrescu cu *Nevoia de cercuri*, Șt. Aug. Doinaș — *Omul cu compasul*).

Traducerile din François Villon, adevărate creații, cu respectarea textului ca la Zoe Verbiceanu, dar vădit superioare artisticeste. Varianta românească nu este încărcată erudit filologiceste ca la edițiile, de altfel, remarcabile, ale lui Dan Botta sau Romulus Vulpesu. Francisc Păcurariu a văzut în poemle lui Villon geniale cîntece de lume, cum de altfel și sînt. Cu patru traduceri substanțiale din Villon sîntem o literatură în plină maturitate și universalitate.

Francisc Păcurariu este o voce autentică în poezia română contemporană. Frumosele lui meditații aparțin și răspund conștiinței civice și estetice a neamului românesc în aceste momente de renaștere ale istoriei sale.

Al. Andrișoiu

Puterea visului

*În amintirea tovarășului
Amílcar Cabral*

Cu fruntea demn boltindu-se de gînd
Și cu privirea-n depărtare dusă
Părea poet romantic mai curînd
Decît strateg al luptelor din brussă.

Atît de simplu și de auster,
Ca masca unei zeități străbune,
Pe chip avea și-o patimă de cer
Dar și-un mister adînc de-nțelepciune.

Cuvîntu-i ca un gong suna de calm,
Doar în tumultul crîncen al privirii
Piereau livezi stropite cu napalm,
Din flăcări crezul își strigau martirii.

Mai cu putere-atunci, ne-frîntu-i vis
Un bumerang — zvîcnea tot mai departe
Spre-a reveni de unde-a fost trimis:
Unde-Amílcar Cabral nu are moarte.

Oaspete român

Un nume, o adresă, un salut
Depart-e-ntr-un tărîm necunoscut.

Atîta doar, și-ntr-un amurg încins
La Bamakó nesigur am descîns.

„Român“ — am zis și brațele-perechi
M-au și cuprins ca pe-un prieten vechi

Nu ușa doar, ci țara-n calea mea
Deschisu-mi-a acel ce mă primea.

În fruntea mesei pus am fost mereu
Și mango cel mai mare-a fost al meu.

Un cîntec despre cum au fost purces
Mi-l zise-ntre rapsozi cel mai ales.

Cea mai frumoasă scoarță de pe pat,
Fetișul din bătrîni drept dar mi-au dat,

C-un gînd întotdeauna să rămîn:
Ce-i în Mali un oaspete român.

Înserare pe Niger

Cu ultima pirogă-nfiptă-n glodul
Sub arșiți toropitului Niger,
Amurgu-ncet și-a adunat năvodul
De pe afundu-ncenușat de cer.

Se-aprînde focu-n vatra-nconjurată
De țuguiatele colibe-stupi,
Și albul dinților sclipește — roată,
Copii flăminzi ca niște pui de lupi.

Doar pe Niger, venînd în cîrduri stranii,
Mari lilieci ca pescăruși rotesc,
Semnalul dînd nocturnei lor litanii
C-un țîuit lugubru și drăcesc.

Niculae Stoian

ION BRAD

Aeroport

Dureroasele smulgeri din lut
Ca la-nceput din placentă.
Soarele, singurul azimut
Cind luna-i absentă.

Mitologic, fără carul de aur,
Fără telegarii de foc,
Cutezătorul nostru centaur
Pornește marele joc.

Cu disperare, pe spinarea lui
Dăm năvală în spații

Unde, lunateci, rătăcim destui
Dezlegînd, incifrînd ecuații.

Sîntem zei, sau numai furnici
Căriînd stele-n spinare ?
Cind ne-ntoarcem acasă, aici,
Smulgerea din astre ne doare.

Să întîrzie, mai lasă-mă puțin,
Morfeu, ce îmi incarci mereu povara,
Să număr rar centaurii cum vin
Ca păsările ostenelii, seara.

Parnas

Sint chinuit ca trunchiul bătrînului măslin
De-atita ne-ndurare de soare apolin.

De spini e și cununa de lauri cînd mă joc
Punîndu-mi-o pe fruntea de gheață și de foc.

Nimic nu se clintește în jurul meu, nimic
Nu cere rădăcină și nu cutează-n spic.

E ca și cum o mare a fost uitat de mult
Să mai respire-n valuri, să fulgere-n tumult.

E ca și cînd eu însumi uitat pe-un antic țarm
Cu stîncile-n nisipul tăcerilor mă sfîrm.

De ce nu vine umbra să dea dimensiuni
Fireștilor contraste dintru-nceput de lumi ?

De ce nu vine timpul să-mbrățișeze iar
In mine oceanul de jos cu cel stelar ?

E-atita ne-ndurare că dacă strig nu isc
Decît, supuși, asinii Preabîndului Francisc,

Aceste animale pe care munții-i sui
Umanizînd legende și imblînzînd statui.

Peisaj intim

Sălcii girbovite, plîngătoare :
Țărânci bătrîne, palide,
După postul mare,
Amintiri cu frunze reci, cenușii,
Ca penajul privighetorilor.

Măslini calcinați : bărbați arși de vii,
Ochi de cenușă, de scrum,
Dup-atîtea războaie.
Măslinii aceștia mă cheamă acum,
Modești soldați anonimi
Uciși decuseară
Cînd numai luna vopsește sublim
Frunzele, fețele,
Să nu mai doară,
In culorile palide
Ale țărîinii odihnitoare...

Sărut-mîna, maicile mele,
Sălcii bătrîne,
Pe jumătate plecate în lună !
Vă-mbrățișez, camarazi căzuți în picioare,
Măslini ascunși în oasele mele
Ce nu vor timpului să se supună.

Melancolie

De unde te hrănești, melancolie,
Trist felinar ce-mi priveghezi în prag ?
Din ce n-a fost și-ar fi putut să fie ?
Din tot ce-a fost și nu-mi mai este drag ?

Ești ca un cîmp uscat, de colilie,
Ce ia din raza rece-a lunii foc,
In care ard de viu, rîvnînd — vai mie ! —
Cu propria-mi cenușă să mă joc.

Ritm

Ritm mioritic : munte-vale, vale-deal.
In leagănul străbunului Ardeal
Iar mă întorc. Iar mor. Iar reînvîu.
Devreme poate. Poate prea tirziu.
Nici o lumină șchioapă-n ezitare,
Cu cit din munte muntele răsare,
Cu cit din vale valea se alungă
Și nu mai bate clopotul în dungă.
S-a spinzurat de funii clopotarul ?
Din inimă îmi crește, ferm, hotarul
Nestrămutat, ca munții tineri, vii

Care îmi sînt părinți dar și copii,
Ca văile — imense catedrale —
In care-am îngropat un timp de jale,
Ca dealurile mari cu care știu
Să stau de vorbă noaptea mai tirziu,
Cînd îmi răspund cu glasurile lor
Bătrîinii mei uciși. De ei mi-e dor.
S-adună os cu os, sfărmat sub roată
Sub fluera nebună, fermecată.
Sînt eu, ori a crescut altcineva,
In leagănul mutat sub fruntea mea ?

Implorație

Toți anii ce fugiră tu înapoi adu-ni-i,
Maree nevăzută, de sub magnetul lunii.

Dezgropă-i de sub pragul furtunilor
ce-au fost
Copilăriei leagăn și tinereții rost.

Intreabă pe Thanatos de poate să renunțe.
Cînd vin i-aduc belșugu-n ulcioare și grăunțe.

Din vinuri, cele coapte. Din grîne, cele pline
De tainele seminții nedeslușite-n mine.

Acestea vor fi toate podoabele-așezate
Să-mi privegheze somnul, ca de păstor,
pe spate.

Nu scuturi — răni de aur. Nici lăncii — răni
de fier

Nici pe cei dragi alături, de vii, nu vreau
să-i cer.

Doar grînele și vinul, ca scaldă cea dîntii.
Thanatos să-mi așeze doar marea căpătii,

Să cearnă-n apa verde, de-o fi să mai rămînă,
De pe mormintul mamei o brumă de țărînă.

Atingerea aceasta tirzie, dureroasă,
Mă va întoarce iarăși in leagănul de-acasă

Să-mi cînte plopul tînăr și greierul din prag,
Pămîntul ars de lacrimi din nou să-mi fie
drag.

Intreabă pe Thanatos de poate și de vrea
Să mai amine ceasul înscris pe fruntea mea.

Valea măslinilor

Dacă ți-e dor
De-o liniște netrecătoare
Ca de-al Castaliei izvor,
Ca, sufocat, de-o ultimă suflare,
Du-te întotdeauna pe jos
In Valea măslinilor,
Treci puntea fragilă dintre munte și mare,
Dintre moarte și viață,
Dintre zei și cei muritori.
Acolo, nu-ngheață
Nădejdea, visarea,
Cînd pilpiie verde în ceață
Tînără marea.
Acolo, te naști a doua oară
Din propria-ți suferință,
Din liniștea caldă ce te-mpresoară
Cu munți zvîrcoliți de credință.
N-o întreba pe Pitia să-ți spună

Ce crunt destin, ce biruinți te-așteaptă.
Cuvîntul ei e-alunecos
Ca noua lună
Ce vrea să-i fie mării
Svicnîtă-n cer o treaptă.
De calci pe pragul lunii, ești pierdut —
Proliferează-n tine nălucile stelare.
Iarăși și iarăși, ia de la-nceput
Drumul stîncos spre Valea măslinilor,
Puntea fragilă dintre munte și mare,
Dintre moarte și viață,
Dintre zei și cei muritori.
O, ce măreață,
Liniștea care
Zilnic te-nvață
Mării și munților,
Păcii măslinilor
Cit ești dator !

OSCAR LAMBUR

AȘA-ȘI spunea Oscar Lemnaru, tânăr principe al calamburului, peste care-și afirma suveranitatea absolută Horia Furtună, dioscurul lui Ion Pilat. Despre acest foarte inteligent publicist din generația lui Mihail Sebastian, pe lângă care își petrecuse la Brăila copilăria și adolescența, a scris acad. Al. Roetti, în *Cartea albă* (1968, Editura pentru Literatură), citeva pagini savuros anecdotice. Figura lui, din acei ani brăileni, pare simpatice creionată, sub numele lui, în primul roman al lui Mihail Sebastian: *Orașul cu salcimi*. Nu știu care rau în fond sentimentele tinărului romancier și publicist de succes față de năi puțin norocosul său coleg, care nu-și sprăvise studiile medii, nu avusese năocul unui strălucit debut și se mulțuinea la vîrsta de 27 de ani, să scrie la pagina a II-a, la o mare rubrică de literatură și artă, în „Facla” lui Ion Vinea. Bănuiesc însă că erau bune. Nu același lucru l-aș putea spune de ideea ce-și făcuse Oscar Lemnaru despre Mihail Sebastian. Îl disprețuia față. Nu-l scotea din superficial” și „cabotin”. Nu se ferea să-și exprime asemenea tăioase păreri în fața unuia ca mine și a altora, care-l rețuiam pe Mihail Sebastian ca pe un runtaș al generației sale. Ce-i putea lespărți? Ambii aveau pasiune pentru literatură, dar Lemnaru mai mult ca spectator lucid, în timp ce Mihail Sebastian își simțea o vocație de creator în cuvânt, roman și teatru (ca sănu mai vorbesc de talentul său de critic, pretimururiu afirmat). Ce e drept, marea pasiune a lui Oscar Lemnaru era îndreptată către logică și filosofie, deși nu apucase să-și însușească elementele acestor discipline în școala medie. Meritul autodidactului care-l citea pe clasicii filosofiei în limbile germană și franceză era cu tit mai mare. Oscar Lemnaru cunoștea fond *Ethica* lui Spinoza. La un seminar al lui Nae Ionescu, cînd conferențiarul s-a încumetat să angajeze o discuție pe teme spinoziene, Oscar Lemnaru intervenit cu competență și l-a înfruntat pe universitar cu texte în sprijin, citate din memorie. Atunci Nae Ionescu a scăpat prin tangentă, aminînd discuția pentru săptămîna următoare, dar Oscar Lemnaru, edificat, nu s-a mai ostenit să participe la o dispută în care-și găsisse adversarul cu diplomă total nepregătit.

Ne înțelegeam de minune în discuțiile pe teme filosofice, deoarece militam amîndoi de pe poziții raționaliste și științifice, împotriva curentelor vitaliste și mistice. Erau la modă ezoterismele asiatic. Krishnamurti și Annie Besant, managera lui, erau citiți în extaz de snobii noștri, iar celui dintîi i se făcuse în țară primire triumfală. Magul oacheș și mberb avea priză asupra sexului slab. Nele femei au lăgînat de emoție, cînd au fost prezentate.

În apărarea noului curent, în coloanele „Facla”, a sărit Ștefană Zottoviceanu-Lusu, o brunetă trupeșă și feroasă, care recepțea cenaclul lui E. Lovinescu. A publicat și un volum sau două de poeme îngi, de discursuri lirice dezlănțuite. Se aveau, în coloanele jurnalului, scurte țări de seamă despre seîntețele duminicale ale *Sburătorului*. După poanta ironică a anora, ele păreau scrise de Oscar Lemnaru, cel mai spiritual dintre redactorii paginii literare, scrisă de N. Caranino, C.I. Șiclovanu, Badea Marinescu, (Bibită) Panaitescu etc.

PENTRU că Oscar Lemnaru excela în calambururi, cafeneaua literară îl socotea cam neserios. E adevărat că uneori el se juca în gol cu cuvintele. De pildă, cineva rostea cuvîntul electricitate. Lemnaru îl îngina:

— Electricitate, electricimame.

Partea hazlie era că unii îl imitau în acest exercițiu facil, prinzîndu-se în joc. Nu fi fost însă incapabili să-l concureze pe terenul propriu, al calamburului inteligent. Aci să-mi fie îngăduită o disoier. Sint două genuri de calambururi: celea spontane, pe care le stîrnește într-o conversație plăcerea replicii, și cele dinante elaborate, cu care omul de lume sau de cafenea se prezintă de-acasă, ca să-și epateze publicul. Acestea din urmă înt rodul uneori din cale afară de munit al celor neînspirați și nu merită nici o considerație. Cel ce-și forțează mintea să găsească un joc de cuvinte e un prost. Nu acord drept de cetate decât a celor calamburgii care se afirmă pe teren, ale căror calambururi au un *à-propos* n discuție, descreșec frunțile, ca niște ocuri gratuite ale inteligenței. Oscar Lemnaru era unul dintre acești rari jonleuri ai cuvintelor, prinse din gura al-

tora și refăcute, ca de geniul unui transformist, într-o formă de nerecunoscut.

SE știe că Mircea Eliade și-a luat doctoratul în țară, cu o teză despre *Yoga*. Nimeni, nici chiar membrii comisiei, condusă de profesorul Constantin Rădulescu-Motru, n-avea idee de ce-i aia... *Yoga*. Cum teza părea bine documentată, tinărul doctorand a obținut titlul de doctor. Atunci Lemnaru a rostit sentința:

— Mircea Eliade ne-a *hindus* în eroare. Am adăugat, nedrept: Y-o-gafă!

Intr-adevăr, *Yoga* se născuse în India, locuită de hinduși.

Calamburul mi se pare dintre cele mai reușite.

India se mai pretează la asemenea jocuri de cuvinte.

În focul unei discuții de filosofie generală, a intervenit Mircea Eliade cu o soluție de gîndire de pe aceleași melea-

asigurîndu-mă că n-are să se supere. Cum nu am fost „legat” să-l admir integral, am răspuns acelei „deslegări” că ea nu-și are rostul. Lemnaru a rezolvat problema cu un joc de cuvinte în favoarea mea, restabilind totodată drepturile criticii:

— Arghezi e un scriitor criticabil, iar Cioculescu un critic abil.

Arghezi mi-a dat mai tirziu dreptate, subîntîlîndu-și acest impropriu-zis roman și apoi și celelalte, *poem*.

OSCAR LEMNARU deținea în „Facla”, prin 1935, o rubrică *Idee și jocuri*. Pe spațiul mic, al unei „casete” de două coloane, dezbătea cu inteligență, talent și limpezime, probleme din cele mai variate. Mi-amîntesc de justele lui considerații asupra șahului sau despre oglindă. Recenzînd o carte a d-rului Ygrec, încheia afirmînd că va arăta cîndva viciile grosolane ale gîndirii bergsoniene. E păcat că nu și-a adunat în volum aceste

Oscar Lemnaru văzut de Șerban Cioculescu (1935)

guri în care hălăduise și se inițiasse în riturile hinduse.

Arunci l-am intrerupt în glumă:

— Mircea, nu fi indiot!...

Și cum nu era, Mircea Eliade nu s-a supărat, ba chiar a rîs, deși calamburul nu se cultiva pe acele aride părți ale lumii.

E BINECUNOSCUTĂ vorba dură a lui Lemnaru la adresa lui Camil Petrescu, care se afirma foarte incomod și intolerant în discuții, pretinzînd că el singur are dreptate, că numai el deține cheia tuturor problemelor, în orice domeniu sau disciplină de gîndire. Intoleranța îi era agravată de surzenie, într-o vreme cînd nu obținuse încă din străinătate micul aparat mintuitor, care-i permitea să audă relativ bine. La vorba îngăduitoare a unuia despre Camil:

— Ce să-i faci, dacă-i surd!

— Nu e surd, e absurd, a replicat Oscar Lemnaru.

Cuvîntul a făcut ocolul cafenelei, iar apoi al tuturor cercurilor publicistice și a fost repetat de toți, ca o axiomă.

PUIU IANCOVESCU era și el un om de spirit, care trecea drept un excelent calamburgiu. Într-o zi, l-a întrebat pe Lemnaru:

— Ce crezi despre Gândhi?

— Nu m-am *gandit*, răspuns Lemnaru, declinîndu-și competența. Atunci Puiu Iancovescu l-a amenințat că-l împușcă, dacă mai face calambururi.

— Se vede, i-a răspuns Lemnaru, că mă confundă cu... francul.

Puiu pleca de acasă fără bani și uita să-și plătească datoriile. Așa era micul lui curș.

INTR-O împrejurare — la apariția romanului *Ochii Maicii Domnului* — l-am supărat pe Arghezi, contestîndu-i structural facultatea obiectivității, singura după care se recunoaște romanierul de vocație. Ascunzîndu-și iritația, poetul a publicat în „Adevărul literar” o *Deslegare*, invitîndu-mă să fluier franc și

scurte eseuri, de dimensiunea vîltoarelor tablete argheziene. Dacă n-ar fi încetat din viață înainte de a împlini 60 de ani, l-ar fi convins poate cineva să le strîngă la un loc. A publicat o singură carte, de excelente nuvle fantastice: *Omul și umbra* (1946).

LEMNARU șovăia să se prezînte la recrutare, deoarece, nefiind bachelat, nu beneficia de termenul redus. Într-o zi, protectorul său, Ștefan Antim, care cunoștea pe toți și avea acces pretutîndeni, l-a urcat cu sila în trasură și l-a dus la Comandura Pieții, să-l dea pe mîna unui general, care să-l asigure că nu i se va aplica nici o penalizare, dacă va satisface, oricît de tirziu, serviciul militar. Antim se anunță și este primit de generalul P., un om de spirit (ceea ce se va vedea îndată).

— Bine, tinere, n-ai să pățești nimic, dar de ce stai pe gînduri? Te vîd voinic! sau suferi de ceva?

— Vedeți, domnule general, încercă să sofisticeze Lemnaru, eu sint timpit.

— Timpit, replică generalul P. Lasă fleacurile! Și eu sint timpit, dar m-au avansat!

Intr-adevăr, comandantul Pieții fusese pînă de curînd colonel.

ÎN ultimii săi ani de viață, Lemnaru se eterniza la „Capșa” cu Ion Barbu. S-a logat între ei o prietenie „la cataramă”, cum spunea bunica mea, „goanga”. Erau nedespărțiți și la barul de la „Athénée Palace” și la cofetăria „Nestor”. Într-un moment de elan, Ion Barbu l-a dăruit manuscrisul autograf al poeziilor lui. După moartea poetului (1961), văduva lui l-a cerut lui Lemnaru, în vederea întocmirii unei ediții integrale a liricii barbiene. Lemnaru a murit cu regretul că manuscrisul nu i-a mai fost restituit.

Era avutul lui cel mai de preț.

Șerban Cioculescu

Meditație în Muzeul din Sighetul Marmăției

MARAMUREȘENII, de-a lungul istoriei, au gîndit în lemn, și muzeul lor din Sighet e un pantheon al lemnului în care trebuie să intri tăcînd, cu pași mici și cu impresia directă că participi la o ceremonie arhaică. Peisajul acestei țări de verde și brun se continuă aici, într-o scurgere lentă, insesizabilă; menhirele de fin ale satorului Bogdan-Vodă pătrund pe ferestre în sălile albe ca niște umbre tutelare, iar mitologia pastorală, încă vie, e ilustrată în esențele ei materiale în acest muzeu organizat fără zel etnografic, cu o sobrietate clasică, heladică.

Te întîmpină aici porțile mari de lemn pe care le mai întîlnești încă în satele de azi, cu osebire în Vadul Izei. Porțile sint, în concepția celor mai nordici dintre români, un simbol al ospitalității, o deschidere spirituală, o ipostază a nobleții. Un călător străin le aseamua unor impunătoare arhitecturi ale unui Olimp românesc magic-funcțional, ce-ar completa mitologiile telurice ale țării. Ce mult se aseamănă — în felul cum gîndesc în lemn — maramureșenii cu oltenii din Gorj! Ce multe apropieri de liniile lui Brâncuși! Surubul perfect al unei prese, conceput cu exactitate inginerască, te duce cu gîndul la proiectul primar al *Coloanelor infinite*, iar un fragment de cric de lemn, la geneza *Regelii regilor*. Stilpii conservați în muzeu, în acea splendidă sală a Coloanelor brune, aparținînd secolului al XVIII-lea (și chiar mai vechi), sint „scriși” cu semne bizare și cu embleme ce amintesc de curțile împăraților-țărani din basme. Ce grave sint lăzile de zestre de aici (de pildă cea din Brebești), cu motive încrustate în lemn, fără culori, folosind transparențele naturale ale stejarului și ulmului, fără veselia barocă, sincronizată cu Occidentul, dar minoră, a lăzilor săsești în care cromatica nu poate salva umilinta lemnului. Maramureșenii au un cult al lemnului ca material *absolut*, poate, cîndva, în istorie, într-o lume dacică, drept material sacru. Din lemn se făceau ploști ornamentate (din Roua de Jos), pive de zdrobit porumbul (din Șieu), coșulețe din scoarță de copac (din Desești), furci de tors, vîrtelnițe, obiecte de podoabă, de uz casnic, arme, mobilier etc. Dar te impresionează în această expoziție arhaică de obiecte nu unicitatea lor muzeală, atestată documentar, ci existența lor în uz, muzeul devenînd astfel o sinteză a vieții curente. O dovedesc meșteșugarii de azi ce lucrează în cooperativele meșteșugărești, care pornesc de la sugestia vechilor meșteri.

Dar arta Maramureșului, ca integrare spontană în civilizația materială, nu este lipsită de culori; amurgurile, diminețile, amiezele sint o sinteză de albastru, de verde, de aur, de brun; culorile sint însă ale hainelor de lină, ale cojoacelor, ale zădilor vîrstate, ale covoarelor și cergilor colorate vegetal, cum sint cele din Dragomirești, expuse aici, datînd din epoca textelor rotacizante.

Culorile mai sint ale iconeilor; în muzeu există exemplare unice pe lemn și, în depozit, exemplare, la fel de prețioase, pe sticlă, ilustrînd (ultimele) o expresie originală a goticului românesc. S-ar putea face un studiu adîncit al ornamenticii covoarelor, s-ar putea scrie un reportaj special din sermăștilor care te transportă într-o lume naivă, într-o vechime conservată cu fidelitate din vremea războinicilor daci.

Același elogiu se poate aduce secției de ceramică în care lîngă vasele albe de pe Valea Izei apar vasele dacice de Săcel, gîndite de mina olarului ca pe vremea bătrînilor de acum două mii de ani. De altfel, în Săcel am cunoscut pe meșterul țăran Tănase Cocean, care face oale identice cu cele din muzeu fără să le fi văzut. Acest meșter, coborît parcă din legende, și-a absorbit pasiunea lutului din truda strămoșilor îndepărtăți, strămoși care și-au transmis meșeria din tată-n fiu, ca pe o taină, și care nu erau sensibili la „frivolitățile” smălțului.

Pentru turistul grăbit, înarmat cu aparat de fotografiat și cu magnetofon, dornic să înregistreze și să descifreze acasă, muzeul din Sighetul Marmăției nu se oferă ca un moment spectaculos, ca o sinteză a civilizației noastre din cel mai nordic ținut al țării, ci doar ca un document exotic, ca un element de atmosferă, egal cu unul similar din Tanganyka. Pentru cei care citesc mai adînc în obiecte și-n lucruri, acest muzeu e ceasul de ceremonie și meditație pe care lumea de aici ni-l poate oferi fără ostentație, e documentul ce-ar putea reforma atîtea teze de doctorat și atîtea cursuri nedocumentate despre noi, ținute la universități de aiurea. Muzeul din Sighet ar merita să devină cîndva un seminar internațional de civilizații, de artă, de etnografie, fiind unul din cele mai expresive filme mute ale vechimii românești.

Emil Manu

MISIUNEA CRITICII

OPINIE cu destul de largă audiență în ultimul timp este aceea a evaziunii criticii, adică a îndepărtării sale de domeniul și, în consecință, de „finalitatea” care ar constitui — alături de „instrumentarul” (ideologic, noțional, tehnic etc.) ei propriu — indicii specificității sale, însăși rațiunea existenței acestui metalimbaj. Au apărut, astfel, interverții care contestă criticii literare nu atât dreptul, cât calitatea de a se apleca asupra operelor trecutului, când ar intra în conflict cu istoria literară, dar și asupra creațiilor de pe alte meridiane, în ambele cazuri abdicând de la misiunea sa de bază, aceea de a se exercita asupra artei unui loc și timp precis determinate.

Dar dacă pe această direcție e greu să ne imaginăm un dialog fertil, s-ar părea că problema evaziunii criticii poate fi luată în discuție pe un alt plan. De fapt, nu ar fi vorba atât de critica literară propriu-zisă, cât de ceea ce ar alcătui metacritica literară și, mai exact, acel compartiment al ei în cadrul căruia multe intervenții scrise se aliniază — cum se mai afirmă uneori — într-o serie a truismelor fals calificate ca necesare. Fiindcă poate fi, la urma urmei, destul de adevărat că fiecare domeniu de activitate are cîteva repere bine conturate, cîteva „adevăruri” a căror repetare sau re-detaliere nu este niciodată sau totul inutilă, dar faptul ar constitui o motivare insuficientă atunci cînd cantitatea de cerneală consumată depășește o anumită limită. În această ordine de idei, ar fi de reținut faptul că prea multe pagini ale revistelor noastre literare sînt consacrate unor teme ca: justificarea unui anumit demers critic; delimitarea ariei sale de preocupări; stabilirea domeniului criticii; „statutul”, rostul, consecințele și implicațiile unei anumite direcții în critică; autoritatea criticii; necesitatea unui anume caracter al

criticii (de pildă, „judecătorească” sau nu); susținerea unei anume metodologii; diferențierea de alte tendințe etc. Evident, nu toate „subiectele-cheie” sînt amintite aici, dar prea puține — și nu dintre cele esențiale — lipsesc.

E adevărat, urmărind discuțiile pe asemenea teme, prima concluzie care se impune este aceea că — privite, considerate *in sine* — aduc rar, extrem de rar puncte de vedere cu adevărat inedite, rămînînd deci aproape întotdeauna cu o utilitate imediată practic nulă. Fiindcă, de pildă, e greu de presupus că activitatea unui critic ce a optat și se manifestă în limitele unui „șablon” (folosim cuvîntul în accepțiunea pe care i-a dat-o G. Călinescu în *Estetica basmului*) va suferi o cît de mică transformare dacă respectivul va lua cunoștință de un articol ce exprimă o altă opinie decît a sa în dezbaterea: critica literară — act de creație sau investigație științifică. Și tot așa ne putem întreba dacă folosește realmente cuiva o discuție pe tema domeniului criticii. Desprinsă din ordinea **generală** a actului critic, paginile supuse unui asemenea regim prezintă într-adevăr o redusă importanță, ele nu se desprind nici măcar din intenția de a contura un îndreptar, un manual pentru uzul începătorilor, fiindcă (nici !) disciplina în discuție nu s-a învățat și nu se învață sub astfel de auspicii didactice.

DAR nu cumva întreg acest eșafodaj este în realitate instrumentul unei diversivități? Nu cumva sîntem în fața unui raționament printre resorturile căruia se află și un soi de utilitarism îngust, de înțelegere excesiv „pragmatică” a rosturilor unui gest teoretic? Negarea metacriticii literare, considerarea ei ca o escrescență

parazitară, ca o suprafață artificială menită să adăpostească actele de evaziune ale criticii, izvorăsc din aceeași egoistă concepție conform căreia teoria rămîne o anexă efemeră a creației propriu-zise. În textele de metacritică, realitatea ne spune că nu întotdeauna trebuie să căutăm ineditul detaliului ori efectul imediat, consecința de moment. Considerînd intervențiile respective ca forme ale unei paradigme concepționale, ca elemente ale unei structuri de gândire, rezultă că înțelegerea lor presupune orientarea spre un ansamblu cu o triplă determinare.

În primul rînd, e de considerat întregul, totalitatea textelor pe o anumită temă apărute într-un context determinat de spațiu și timp, fără discriminări în ordinea individualităților. Așa se explică, de pildă, de ce evoluția esteticii și a criticii românești după o anumită etapă se fundamentează deopotrivă (dar se și explică) pe trei direcții ireductibile, cum sînt ale lui M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu și E. Lovinescu.

În al doilea rînd, se cuvine cercetată originalitatea de ansamblu, „modul de existență” în interacțiune al diferitelor texte aparținînd aceluiași teoretician. Nimeni nu face astăzi eroarea de a concluziona asupra originalității gândirii călinesciene pornind doar de la un articol oarecare al acestuia, nici măcar de la o „secvență” a **Principiilor de estetică**. Acestea din urmă constituie în primul rînd o „definiție” sintetică a convingerilor care au guvernat în parte și pe o perioadă limitată creația călinesciană și **doar prin aceasta** puncte de reper în teoria literară românească. De asemenea, nu putem cerceta izolat de ansamblu capitolele **Introducerii în critica literară** și nu ne iluzionăm acceptînd altfel decît ca un expresiv „pro domo” această expunere a lui Adrian Marino, dincolo de modestia (sau orgoliul) precizărilor din cuvîntul introductiv.

Și în al treilea rînd, „finalitatea” „eficiența” metacriticii se conturează ca un raport al sistemului (fie al epocii, fie al personalității) cu mișcarea generală, cu ansamblul culturii și al artei. Astfel, însemnează că ne plasăm deliberat în spațiul dinamicii de idei acolo unde prima caracteristică a unei valori trebuie dedusă — ca, de altfel, în cazul tuturor valorilor — dintr-un sens relaționar.

Fără îndoială, nu credem nici noi că fiecare text și fiecare poziție se definește ca avînd un aport egal la implinirea acestui cîmp generalizat. Nu numai că valoarea de ansamblu nu este o simplă sumă a valorilor „individuale”, dar ea include în faza de constituire și pragul mediocrului, al inexpressivului și chiar pe cel al non-valorii. Exemplele ne stau la îndemînă, fie și numai limitîndu-ne la mai vechea constatare că o artă, o cultură națională nu sînt doar produsul geniilor, că marile personalități sînt și „produse” anonimilor și chiar mediocrilor meșteșugari. Dar nu aceasta este problema care ne interesează; ci faptul că refuzul cadrului, al ansamblului este un nonsens și nu se poate întemeia pe un exemplu izolat ca argument pentru întreg.

De altfel, aici mai intervine o ciudățenie ale cărei cauze nu trebuie întotdeauna căutate în deficiențe de informare sau în redusă capacitate de percepție și analiză: faptul că anumite principii sînt subit „eludate” atunci cînd ne aplecăm asupra realității căreia îi sîntem integrați. Ceea ce nu împiedică formele „evazioniste” ale criticii, ridicate (sau coborîte !) în planul metacriticii, să se constituie ca fermeți în cîmpul culturii, ca elemente ale dinamicii de idei.

Mircea Braga

CRONICA LIMBII

Un dicționar de neologisme

● MĂ refer aici la o lucrare maghiară, apărută de curînd în Editura Academiei Maghiare. Autorul este Bakos Ferenc, ajutat de Fábjan Pál, iar titlul volumului, *Idegen szavak és kifejezések szótára*, înseamnă „Dicționar de neologisme și de expresii străine”. Desigur, cei mai mulți dintre cititorii noștri nu cunosc maghiara și deci s-ar părea că nu are de ce să-l intereseze această lucrare. Ea ne permite totuși să confirmăm unele idei cu caracter general discutate astăzi la noi și deci cred că o prezentare este utilă.

Spuneam într-un articol recent că tot mai mult se generalizează neologismele de origine latină în toate limbile cultivate. Ceea ce va duce peste nu prea mult timp la crearea unei singure limbi pe tot globul. Ca argument împotriva acestei idei a servit uneori faptul că limbile ca maghiara, ceha, greaca sînt refractare la împrumuturi și preferă să traducă termenii tehnici după ce li analizează în părțile lor componente. De exemplu, cehii zic *divadlo* în loc de *teatru*, grecii *aftokinitos* pentru *automobil*, iar maghiarii au pe *mozdony* cu înțelesul de *locomotivă*.

Într-un articol pe care l-am publicat acum cîțiva ani într-o revistă de specialitate, am arătat că limbile pe care le-am pomenit au pornit și ele pe calea introducerii de neologisme, ceea ce este acum în mod strălucit demonstrat de dicționarul discutat aici. Găsim de exemplu înserat pe *lokomotiv*, apoi pe *telefon* și *telegram* pentru ceea ce pînă acum se numea *távbeszélő* și *távirat* și multe altele de acest fel. Pentru a nu lungi vorba, mă mulțumesc să arăt că dicționarul are 927 de pagini, în care intră, ce e drept, și nume proprii, de tipul *linia Maginot*, cuvinte formate din inițiale, de felul lui

O.N.U., și în sfîrșit expresii de genul *dixi et salvavi animam meam*. Unele sînt scrise cu ortografia din limba de origine, iar în paranteză se dă pronunțarea, ceea ce ar dovedi că e vorba de cuvinte încă neasimilate. Dar nu va trebui să treacă mult pentru ca să fie folosite de toată lumea. În orice caz, este clar că într-un volum atât de mare intră totuși un număr uriaș de neologisme: cred că cu greu se va găsi un termen devenit cu adevărat internațional, care să nu fi fost cuprins. Valoarea dicționarului e sporită prin faptul că la unele cuvinte și expresii sînt adăugate explicații istorice: împrejurările în care au apărut și felul cum au evoluat.

Pentru a ne apropia de preocupările noastre mai obișnuite, semnalez cu această ocazie că și limba noastră a început să furnizeze materiale pentru vocabularul internațional. De exemplu găsim în diverse dicționare enciclopedice anumite titluri de articole ca *doină*, *colindă*; acesta din urmă apare și în dicționarul maghiar, unde mai întîlnim diverse alte cuvinte românești și de asemenea prescurtări ca *R.S.R.*, *C.F.R.*, *Tarom*, *Agerpres* și altele, cu explicații corecte, lucru care nu mă miră, deoarece Bakos Ferenc este un excelent cunoscător al limbii române.

Un ultim amănunt: spuneam nu demult că „se împrumută cuvinte împrumutate”. Și aici găsim aceeași situație: în dicționarul maghiar apare *kaskavál*, preluat din română (*cașcaval*); dar la noi este împrumutat din turcă, iar acolo din italiană. Este și aceasta o cale de unificare a lexicului.

Al. Graur

Pescuitorul de perle

UN CE BANAL FOARTE ORIGINAL

Căutînd o banală cutie poștală — se intitulează scurtul reportaj al lui Octavian Andronic, din „Informația Bucureștiului”, nr. 6465 (18/VII/74). Reporterul ne istorisește, și cu oarecare haz, și cu multă amărăciune, cum a fost trimis zadarnic de la un magazin la altul, cînd a voit să cumpere — ce? Citez:

„Ne-am propus să cumpărăm o banală cutie poștală, ale cărei dimensiuni să poată cuprinde, pe lîngă corespondență, și abonamentele la ziare și reviste. Deci, una ceva mai mare.”

Ce este corespondența (cum s-ar zice, scrisori de tot felul) — știm. Dar abonamentul — ce este? Întreb, fiindcă, se pare, avem numai impresia că știm ce este. Spre lămurire, să umblăm la dicționare. De pildă, la „Micul dicționar enciclopedic” care zice:

„1. Contract prin care o persoană dobîndește în mod periodic, contra plată, dreptul la anumite bunuri sau servicii (ex. a. la un ziar, a. pe calea ferată). 2. Înscrisul constatator al acestui contract.”

O cutie poștală care să poată cuprinde contractul, convenția, înțelegerea prin care... etc. ar fi o cutie banală de o mare originalitate. Și nu-i de

mirare că ești purtat pe drumuri, dacă îți să ai asemenea cutie originală. Trecînd la al doilea sens al cuvîntului (sensul concret), te întrebi de ce are nevoie reporterul de o cutie „ceva mai mare”, cită vreme „înscrisul constatator” etc. — adică o chitanță mai mică decît un sfert de batistă de damă — încape în cutie mai abtîrit decît un plic dintre cele mai mari.

Oricum o întorci, oricum o sucești, totul e de o splendidă originalitate.

PONCIFUL UNUI PASAJ

O cronică sportivă: **Turul României și îndeplinește misiunea**. Autor: C. Diamantopol. Începutul cronicii:

„Ciclistii au avut ieri o zi de pauză, la Cluj. Se pare că expresia **odihnă binemeritată** — etern poncif al cronicarilor — a îmbrăcat de data aceasta veșmintele unei perfecte justificări.”

Las la o parte prețiozitatea „scriiturii” pentru a mă grăbi să stabilesc ce-i aceea un poncif. E lucrarea artistică sau literară de o banalitate săritoare în ochi. Mai e și formula (formularea) de asemenea banală. Acceptăm că expresia **odihnă binemeritată** ar fi un poncif al cronicarilor sportivi. Dar de ce un poncif nu și-ar găsi „o perfectă justificare” de-

cît numai „de data aceasta”? E drept că, în artă și literatură, banalitatea te cam frige la ficăci. Însă tocmai banalitatea e aceea care îgăsește totdeauna o perfectă justificare. Cînsui iubitei: „Te iubesc” folosești o formulă ultra banală, care însă își găsește perfectă justificare în sentimentele tale. Dimpotrivă, unele „originalități” (mai ales, cele „orice preț”) nu-și găsesniciodată nici o justificare.

Mai la vale, cronicarul nostru ne vorbește despre „masele de spectatori”. Și zice: „... poate dintre tinerii care astăzi privesc, de pe margine pasajul fulgurant al plutonului multicolor, un vor veni...” etc. Să-l lăsăm pe **fulguran**, folosit, aici, desigur, la figurat, măcar că în mod strict. Dar cum pasaj? Cu vîntul înseamnă: loc de trecere exclusiv pentru pietoni dintr-o stradă într-alta, sau un fragment dintr-o scriere, sau anumefrază muzicală, sau migrațiune a păsărilor sau încrucișare de drumuri. Nici unul dintrunsensuri nu se potrivește în contextul sportiv. Cronicarul va fi voit să spună: trecerea fulgerătoare. Va fi voit... Dar n-l-a lăsat prețiozitatea și groaza de poncif.

Profesorul HADDOCK

Cronica literară

Maiorescu și contemporanii lui

ULTIMUL studiu din ciclul consacrat lui T. Maiorescu este și ultima carte a lui E. Lovinescu. Prefața la volumul al doilea, corectat în șpalturi cu câteva zile înaintea morții, a fost post-datată: septembrie 1943. E. Lovinescu murise în iunie, același an. Există motive să credem că, alături de V. Alecsandri, M. Eminescu, A. D. Xenopol, Gh. Panu și Iacob Negruzzi, criticul ar fi așezat, dacă i-ar fi îngăduit „timpul și timpurile”, cum spune el însuși, și pe alți contemporani ai lui Maiorescu, bunăoară pe Hasdeu (anunțat pentru volumul al doilea), pe Pogor, Slavici, Gane, Carp și Th. Rosetti, ce urmau a forma obiectul analizei în volumele trei și patru. După cum ar fi avut, probabil, un loc nu numai Duiliu Zamfirescu, prietenul și corespondentul de o viață, de care Maiorescu s-a despărțit brutal în 1913, nu numai alții alți junimiști mărunți, dar și adversari ai grupării, figuri memorabile ale culiselor vieții politice și literare de la sfârșitul secolului trecut, cum ar fi A. D. Holban, despre care E. Lovinescu notează la un moment dat în cuprinsul cărții sale: „Dacă investigațiile acestor volume ar avea răgazul să se adincească și în ungherele umbroase ale adversarilor politici, mai ales locali, ai Junimii, n-ar putea trece alături de această pătimașă și inveniată figură a politicianismului local și național, folicular și orator plin de venin” (p. 287). Boala și moartea l-au împiedicat pe E. Lovinescu să ne lăde în **T. Maiorescu și contemporanii lui** un fei de **Histoire de Port Royal** a noastră, în care junimiștii ar fi jucat rolul janseniștilor.

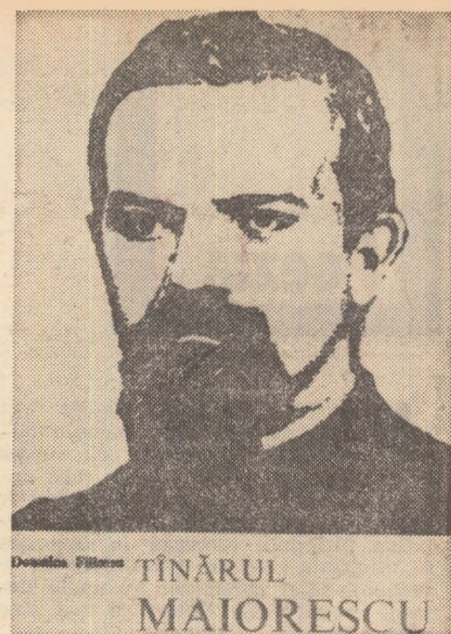
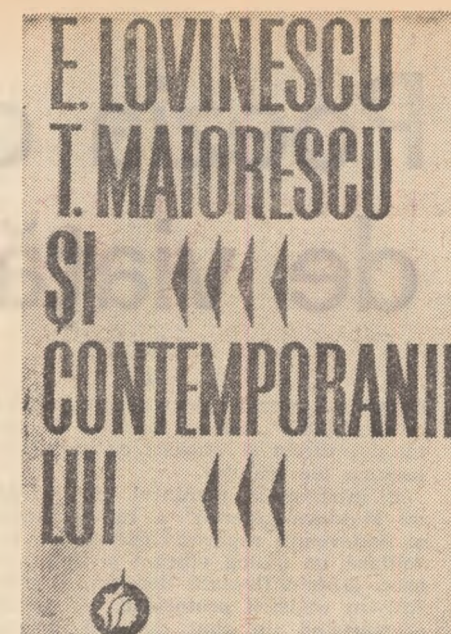
Criticul avea această intenție, dovadă unele rânduri din prefața la volumul întâi („De la primele explorări, mi-am dat seama că acest studiu cuprinde virtualități mai mari decât bănuisem la început. Pe pivotul lui T. Maiorescu se poate zugrăvi fresca întreagă a celei mai însemnate mișcări culturale și literare de la noi, a Junimii”) și, mai ales, pasajul adeseori citat din prefața la al doilea, menit a justifica întreaga operă în ochii recenzenților ce-i reproșau absența materialelor inedite: „Nu

E. Lovinescu, **T. Maiorescu și contemporanii lui**, ediție îngrijită de Z. Ornea și Maria Simionescu, prefață de Z. Ornea, Ed. Minerva: Domnica Filimon, **Tinărul Maiorescu**, Ed. Albatros — 1974.

fac operă de istoriografie literară — scrie E. Lovinescu în acest veritabil testament critic — las pe seama generațiilor mai tinere, studioase, din seminariile noastre universitare, sarcina de a citi, transcrie și publica materialul informativ încă inedit... Cititorul să nu caute, deci, aici, acte inedite de naștere, de botez sau de căsătorie, certificate de studii, schimbări de domiciliu, corespondență particulară și atita altă pulbere informativă pe care demonul biografic îl cere. Nu: nu car nici pietriș, nici nisip, nici var, nici apă, — operații, de altfel, foarte utile. Sint critic, și nimic mai mult, dar nici mai puțin decât atit. Mă servesc de materialele adunate și publicate de alții pentru a construi. Din lutul și apa aduse de dîșii, eu încerc să închez oamenii vii, portrete însuflețite și — în cazul de față — să stabilesc și raporturi între dîșii pentru a putea crea atmosfera Junimii... Fizionomia morală îl interesa în primul rînd și pe Sainte Beuve în a cărui istorie Lanson a putut vedea „un chef-d'oeuvre de restitution psychologique”. Și pe E. Lovinescu, deși...

Așa cum se înfățișează acum, **T. Maiorescu și contemporanii lui** nu este o carte neîncheiată numai în sensul că multe personaje n-au apucat să intre în scenă, dar și în acela că, dacă planul de ansamblu a fost de la început și cu grijă trasat, detaliile au rămas, de multe ori, să fie definitive. Fără îndoială, E. Lovinescu este aici, ca și altădată, un fin psiholog și portretist, însă, presat de timp, n-a tras, din elementele adunate pentru tabloul său, adevărata sinteză. Scrupulos în restabilirea adevărului și în nuanțe, fără idolatrie, totuși plin de respect față de meritele istorice ale junimiștilor mari și mici, n-a avut răgaz să închege epic viața societății ieșene și să elibereze portretele de balastul documentar. Cartea se întimplă să se piardă în amănunte, să repete inutil lucrurile. Materialele construcției își mai așteaptă meșterul. Personajele sint copleșite de materia brută a faptelor, istoriografia (cit de conștiințioasă!) n-a devenit pretutindeni psihologie.

Nu toate capitolele sint, desigur, la fel de vinovate de această impresie de prea cunoscut, de informație neprelucrată, dar cu siguranță acelea despre Alecsandri și Eminescu. Superioare,

capitolele despre A. D. Xenopol și Gh. Panu și sint prin mai pronunțată notă literară a reconstituirii, prin accentul afectiv ce vine uneori din evocarea direct personală. Portretul, de exemplu, al lui A. D. Xenopol, bătrîn („Ardea de vanitate mărunță ca pe un rug; trăia din elogiile scrise și solici-tate altele fără demnitate. Nu era totuși odios; din pricina enormității naivității, îl găseai simpatice; nu te loveai de o vanitate ce se ascunde și pînă deo, vînd să pară altceva decît ceea ce e, ci de o vanitate pe față, de o ingenuitate admirabilă, neargantă și nepretențioasă, ci cordială, generoasă și cu alții, fără urmă de infatuare, îți dădea și ție ceva ca să-i dai și lui mai mult. Trecea zîmbetul, dar un zîmbet complice. Vuia de tot ce s-a scris de el și de ce ar fi voit să se mai scrie; sfîrșea prin a te îngloba în zvonul notorietății lui; îl găseai meschin, dar nu-i rezistai poate și prin simțul egalității ce ți-o acorda el și al superiorității ce ți-o acordai tu ca tînăr solici-tat, nu ca solici-tat”, p. 257), ne reamintește de cele mai bune pagini ale **Memoriilor**, prin finețea crudă și, în același timp, uman înțelegătoare a disecției morale. În alte portrete, risipite ici-colo, în text, cum ar fi acela al lui Slavici (urmărit cu o constantă antipatie) sau acela al lui Caion, la procesul Caragiale, „scăpat parcă dintr-o carte de patologie”, există în schimb o trăsătură profund maiorească, dovadă a contaminării lui E. Lovinescu de stilul mult mai puțin îngăduitor, deși foarte auster, al portretisticii mentorului junimist, îmbogățit cu detalii savuroase de fizionomie sau de gest. Trăindu-și ultimii ani în atmosfera — cu migală refăcută — de la Junimea, E. Lovinescu a sfîrșit prin a se pătrunde de ea ca un romancier ce-și petrece o parte din viață în mediul pe care vrea să-l zugrăvească în romanele sale. E păcat că romanul însuși n-a mai putut fi decît schițat.

TIPĂRITĂ de asemenea recent, **Tinărul Maiorescu** este, pînă la un punct, rezultatul firesc al cercetărilor pe care Domnica Filimon le-a făcut în legătură cu Maiorescu, începînd prin întocmirea unei bibliografii și ajungînd la regăsirea **Epistolariumului**. Cantitatea de știri noi e un dem-
on ispititor pentru orice istoriograf,

împingîndu-l uneori spre gesturi necugetate. N-ar fi drept să caracterizăm așa gestul Domnicăi Filimon, care are, neîndoindu-ne, pe lângă vocația documentului, și oarecare aplicație de critic. Capitolul al treilea, și mai ales paginile unde se examinează corespondența tînărului elev de la Theresianum cu Olga Coronini, constituie un argument. După cum, instructiv pentru metoda autoarei este și capitolul următor, unde se lămurește definitiv încălțita problemă a „doctoratelor” lui T. Maiorescu. Să mai notăm stăruința Domnicăi Filimon în relevarea influențelor lui Jean Paul și Herder asupra adolescentului. Nici vorbă că **Epistolariumul** mai poate fi încă exploatat și, după scrisorile admirabile citate pe larg, s-ar găsi altele la fel de semnificative.

Unde mi se pare că autoarea studiului greșete este în tentativa de a ridica, pe aceste bogate date, dar cu mijloace critice modeste, un portret al tînărului în formare. Spre a fi fost un **Bildungsroman**, cartea ar fi avut nevoie de un comentariu mai pătrunzător și mai organizat critic. Stilul analizei, de îndată ce se desparte de texte și vrea să generalizeze, este pretențios și insuficient: „Arcul desăvîșirii sale țîșnește spectaculos din haosul lăuntric al adolescenței, trecut prin succesiunea stărilor urmărite cu un patos de grec al secolului al V-lea î.e.n., stăpîn al măsurii, pentru a sfîrși în strălucirea tăioasă a deplinei lucidități” (p. 8). Emfaza face o rea impresie, indicînd sărăcia ideii: „Prima lui ieșire în spațiul infinit și etern al spiritului uman părea să abată asupra-i orgia titanilor cărora năbădăosul ucenic le tulburase liniștea cu setea și foamea lui de a cunoaște, de a ști. El însă avea conștiința visului izbîndit: reusise să se desprindă din cenușul zilelor de pînă acum, să se pună la adăpost de mediocritate, fațetă inacceptabilă pentru el a condiției umane. Se putea trăi astfel, visul îi dădea aripi miraculoase, deși zborul nu era sinonim cu albastrul văzduhului” (p. 15—16). Și așa mai departe.

Cartea Domnicăi Filimon este meritorie prin dezvăluirea unor aspecte mai puțin sau deloc știute ale personalității adolescentului Maiorescu și prin temeinicia informației.

Nicolae Manolescu

Reeditări

Gib Mihăescu:

„Zilele și nopțile unui student întîrziat”

• DINTRE romanele lui Gib I. Mihăescu, **Zilele și nopțile unui student întîrziat** a avut parte de aprecieri dintre cele mai diferite din partea criticii. Salutat la apariție cu entuziasm de către unii croniciari, considerat a fi chiar marea creație a autorului, romanul a fost trecut cu vederea sau „desființat” prin câteva cuvinte aspre de către alți comentatori mai vechi sau mai recenti ai operei lui Gib I. Mihăescu. Valoarea cărții a fost intuită probabil în modul cel mai judicios de Ov. S. Crohmălniceanu care o considera a nu fi „mai prejos” decît cele două cărți de primă importanță ale lui Gib I. Mihăescu: **Rusoica** și **Donna Alba**. Într-adevăr, romanul este interesant, chiar dacă intruciva inferior cărți-

lor menționate mai sus. Corespondentul lui Ragaia din **Rusoica** și al lui Mihai Aspru din **Donna Alba** este aici (cu diferențele necesare, firește) Mihnea Băiatu, tînăr student, ce pierde ani în șir în București, neprezentîndu-se la nici un examen, dar amăgindu-și părinții dintr-un orașel de provincie că se pregătește intens. Acești părinți, oameni cu dare de mină dar cam naivi, convinși pînă-n adîncul sufletului de genialitatea progeneriturii lor, îl subvenționează copios, pe Mihnea, care, însă, cheltuiește banii în modul cel mai nechibzuit cu putință, și apoi recurge cu abilitate rar întîlnită la tot felul de expediente mai mult sau mai puțin rușinoase. Tocmai în nararea acestor episoade, la prima vedere suferind de prea mult pitoresc, stă valoarea romanului. Nu interesează, cum s-a afirmat, reflectarea

mediului prin care se plimbă Mihnea, mediu populat de proprietăți între două vîrste ce oftează cînd vîd chipul falnic al „studentului” cu care ajung să se înțeleagă foarte bine, nici cel al gazdelor, feroce prin dorința lor aprigă de a-și căpătuși fata cu protagonistul veșnic aflat în căutarea unei locuințe. Toate acestea sint conturate cu mijloace insuficiente și cel care trăiește realmente în ficțiune e doar Mihnea însuși. Influența lui Dostoevski, mereu invocată cînd se discută despre proza lui Gib I. Mihăescu, se poate observa aici pe o cale, după cite știm, nerelevată. Mihnea descinde direct din Raskolnikov prin disproporția între enorma dotare reală a personajului și realizările propriu-zise. Sigur că există aici o diferență esențială pe care trebuie să o semnalăm: marile calități ale lui Raskolnikov rezidă în primul rînd în calea sa măreață de la care pornește totul, pe cînd la Mihnea nici vorbă nu este de un atare substrat metafizic.

Însă Raskolnikov, pentru a-și pune în aplicare visul de a deveni Napoleon, „binefăcătorul omenirii” etc. ucide două biete femei, iar Mihnea își folosește aleasa lui inteligentă, puternica lui forță de pătrundere în sufletul oamenilor, în niște scopuri de o meschinărie evidentă. Tinărul nu este în stare să se pregătească pentru un examen, în schimb își folosește cunoștințele apucate de ici de colo, pentru a-l face pe un slujbaş incult să rămînă

cu gura căscată vîzînd cită „cultură” are studentul.

O stratagemă complicată, manevre care de care mai dibace se cumulează, pentru ca gazda la care stă Mihnea într-un anume moment să nu bănuiască că ticălosul chiriaș are de gînd s-o șteargă în miez de noapte fără a achita banii ce-i datora. Aceeași energie și migală pe care ar fi putut-o folosi construind castele de piatră, personajul o folosește înăltînd subrede edificii de nisip. În loc să studieze istoria, Băiatu, lînsat în fond de cunoștințe precise, îl uluiește pe neînstruitul Nisipoiu cu nararea unor evenimente, făcută cu o rară pricepere, datorată unei inutile fantezii: „Evident, fu aici locul pentru Băiatu ca să facă o dramatică incursie în domeniul revoluției franceze cu care prilej pitorescul expunerii și imaginația liberă depășiră mult culoarea prea mată a istoriei. Fazele revoluției le amestecă cu fără prea mult scrupul științific, cum de altfel se și cuvenea, cu un eveniment ca acesta lipsit de gradăție, întocmai ca o piesă care ar culmina la început și s-ar termina cu expunerea. Ea era o cu totul altă revoluție franceză, în care luarea Bastiliei nu mai fu punct de plecare, ci de spargere și în care Charlotte Corday nu ucidă un tiran revoluționar, ci pe aristocratul Marat, deghizat în jacobin”.

Victor Atanasie

Ed. Serisul românesc, 1973

Poezia ca formă de viață

MOLDOVA ne mai trimite un poet; de cîțiva ani încoace Mihai Ursachi sfidează cu succes dificultățile și prejudecățile care întîrzie de obicei recunoașterea autorilor de marcă, rezidenți în provincie. Relativă întîrziere lucrează în favoarea sa, ajutîndu-l să se consolideze și, eventual, să-și corecteze, în unele detalii, traseul; să-și valorifice mai bine nota esențială.

Debutul de acum patru ani (*Inel cu enigmă*, Ed. Junimea, 1970), decis și concludent, nu-l reprezintă totuși pe deplin, riscînd să acrediteze imaginea unui scriitor de timpuriu dezabuzat, neîncrezător în lirism, ironic înainte de a fi încercat vreo revelație fundamentală, care să-i justifice poziția. Trecerea sa la capitolul *Ironisti și fanteziști* (vezi Eugen Simion. *Scriitori români de azi*) era îndreptățită și doar cîteva indicații, repede acoperite de orientarea generală a volumului, sugerau altceva. Poetul și-a putut acorda, răgazul unei meditații tihnite, foarte în „fîrea” sa, asupra riscului cantonării premature într-o formulă, care reprezenta mai mult un mod de protecție a sensibilității prin fantezie, joc și frondă inteligentă decît expresia vocației adevărate, adînci, capabile să depășească formula, orice formulă, în direcția lirismului fundamental. Volumul de azi*) cuprinde exact această metamorfoză.

Dozîncă de excese și de unele prețiozități tolerabile (în ordinea „terminologiei”), Mihai Ursachi este un temperament poetic de prim plan, poet din creștet pînă-n tălpi, cu o viziune co-

erentă a lucrurilor și un sistem propriu de „telepatie”, care-i îngăduie să comunice direct și eficient cu straturile ascunse ale realului.

El întîrește cu pămîntul, cu tradiția, cu Moldova „eternă” a lui Eminescu și Sadoveanu raporturi extrem de familiare, un dialog vibrant și intim, pe care, dintr-o firească decență, îl trece într-un registru **protocolar**, el însuși mărturisind un simț deosebit pentru valorile unei civilizații străvechi, ritualice. În acest registru, minuit cu finețe și dexteritate, aproape totul devine **exprimabil**, gîndirea se face vers, cu o „politețe” a formulării care-l atestă încă o dată nobila obîrșie și, în același timp, purifică și singularizează cuvîntul.

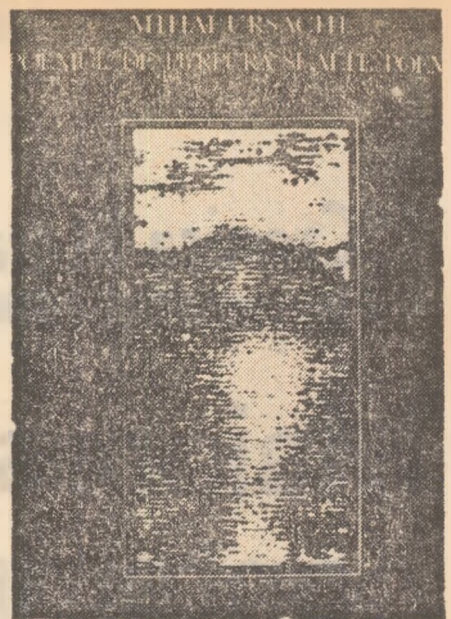
Dar lucrul de departe cel mai interesant este că trăind în poezie ca-n elementul său, autorul fastuosului **Poem de purpură** face din ea un factor de dezlegare a tuturor „problemelelor”, un mod de a depăși complicația obositoare și sterilă, **un mod de viață**. În poezie (în cel mai curat spirit eminescian), caută o zonă de ideal edenic. Nu prin evaziune, ci prin sanctificarea vieții înseși, la intersecția realității cu legenda, a „filosofiei” cu frumusețea. Poezia devine un program de existență morală, o liniștită dezlegare de sub tirania patimilor mărunte, a neesențialului:

„Cu nemărginită cunoaștere — a mîrginirii. / fără durere și fără beția / ferice a celor înstăpîniți amăgirii, / sufletul meu se apropie astăzi de tine, o, / înmiresmat habitacul al desăvîșirii. // Glasul de aur fu vraja secundelor mele / nocturne, am săvîrșit / vărsarea de sînge iubit întru numele tău / și m-am hrănit cu viață fierbinte întoc-

mai / ca dulcele fiare ale pădurii. // Curgerea undei de aur mi-a fost / semnul statornic al asurzitoarei ființe. / Vis de o clipă-s acum nesfîrșitele, o, nesfîrșitele / iuți cavalcade-n deserturi, tulburate / fapte-ale oștilor mele. // Cî netulburat, ca o stană de smalt în pustie, / sufletul meu stă acum înaintea / detunăturii de aur. Primește / ceva ce nu știi ce este, atotștiutorule. / Merindea aceasta atît de fierbinte, de fragedă. / o, tu, orbitoare prăpastie...” (Invocație)

NUMAIDECÎT vizibilă, în raport cu volumele anterioare, este nota de gravitate, eliminarea accentelor de frivolitate inteligentă, voința de a se instala într-o „spunere” esențială, care asociază ceremonialul exterior cu gustul simplității, al adîncimilor clare, voința de a face din poezie o învățătură (ușor afectată) a **bunelor urări**: „Gloria-naltă a păcii cu sine. / Viața adîncă și moartea senină”.

Modificarea de „atitudine” n-a întîrziat să atragă atenția (Al. Andriescu în „Cronica”: „Fără să se despartă nici în noua culegere de un anumit control ironic, evoluează tot mai mult către o meditație adeseori enigmatică asupra destinului ființei umane”; M. Ungheanu în „Luceafărul”: „majestatea cu care-și stăpînește materia” etc.). ea se traduce într-un stil al **participării** și, deopotrivă, al **distanței**, perfect adecvat emoțiilor solemne, experiențelor grave, traversate cu fervoare, religiozitate, intensă concentrare de sine: „Și toate secundele mi le luminează acel astru, / Cetate eternă făgăduindu-mi. / Fără cuvinte prietenii, la marginea lumii și a vremii / noi din nimic ne-am clădit

pe noi înșine-n noi, / cu nemîntuire și încredințare / pe noi nouă înșine predestinîndu-ne. / Iată ascult înecat în abisuri / vestea ferice a redăruirii / și fruntea mea se înalță din neființă / aureolă ideală purtînd, întocmai ca o dinioară / sub astrul adîncului / pe noul nouă înșine predestinîndu-ne”. (*Aureolă*). Apartenența la o colectivitate istorică și intima aderență la normele ei morale, îndelung verificate, imprimă poemelor lui Mihai Ursachi un accent de veche legitimare, de liniștită regăsire și de structură durabilă: „Fără durere și întristare să adăstăm / întocmirile stelelor; ele știu, cîntătoare, / calea de netulburat și eternele / valuri de aur. // Și de asemeni, cu înțelepciune să stăm ca poetul, / sub un salcîm înflorit de la marginea lumii; / cirezile pașnice suie pe dealul simbolic; obiecte / ciudate săgeată eterul, dar nu despre asta, / ci despre ordinea clară voiam să-ți vorbesc, / despre totul. / O, fără durere și întristare să adăstăm / întocmirile stelelor” (*Pilaștrii statornici, o, numere limpezi*).

Lucian Raicu

Interesul pentru social

PROPUNÎNDU-ȘI să se ocupe de „o categorie socială aparte”, alcătuită din oameni care nu sînt „nici țărani, nici muncitori”, fiind și una și alta, **Navetiștii**, noul roman al lui Nicolae Tîc*), își fixează zonele de observație în funcție de pendularea sat-orăș, caracteristică personajelor sale. Vom avea deci, în cuprinsul aceluiași cărți, o evocare a unui sat contemporan tipic pentru o anumită poziție pe harta geografică și economică a țării, pe jumătate deruralizat, în care elementele citadine s-au infiltrat adînc, o evocare a șantierelor care absorb, neîncetat, mina de lucru țărănească și, într-o măsură mai mică, o evocare a unui orașel de provincie intrat pe orbita industrializării. Musafiri în propriul lor sat, navetiștii se prevalează uneori la locurile de muncă de o situație socialmente ambiguă, deregînd procesul producției. Autorul critică mentalitatea unora dintre „navetiști”, care încearcă să-și speculeze condiția, manifestînd însă curiozitate și înțelegere pentru fenomenul ca atare, și romanul său, cristalizare a unei viziuni reportericești moralizatoare, ceea ce se simte pe alocuri excesiv, ar putea avea, probabil, pentru sociolog o certă valoare documentară. Partea cea mai izbutită a cărții este aceea consacrată satului, aflat, după cum am spus, într-o fază de tranziție, situat în raza de influență a unei zone în curs de industrializare. Pentru a putea culege orzul, care „se scutură” — leit-motiv al cărții, președintele gospodăriei colective duce de unul singur o campanie de mobilizare-imploreare, ce eșuează la început regulat, izbîndu-se de o delăsare ostentativă. Interpretînd în felul lor datele unei realități ce se modifică vîzînd cu ochii, unii dintre sîtenii „emancipați” încearcă să se ridice, cu aroganță, deasupra obli-

gațiilor lor seculare. Cu o bună ironie, Nicolae Tîc surprinde momentul în care țărănul (evident, numai într-o anumită ipostază a lui) se recuză în însăși esența sa (p.p. 54—55). Obșnuitelor prilejuri festive sau comemorative (munți, botezuri, parastase) li se adaugă sau chiar li se substituie „sărbători” noi, cum ar fi aceea legată de montarea antenei de televizor, eveniment marcat de străgîne chefuri.

Aparatele și ustensilele moderne coexistă cu uneltele tradiționale: la cosit se merge cu tranziții și termos! Coasa nu mai e purtată în felul consacrat, pe umăr, ci ținută ca un băț: gest menit a „umili” umeala-simbol, a sublinia contactul intimplator cu aceasta, detașarea omului de ea. Se manifestă și unele veleități orașenești, personajele arborînd aere „boierești” și împeștrîndu-și vorbirea cu prețiozități citadine. Țărani din romanul lui Tîc, pe care-i cheamă Huhui, Calmar, Uuiu, ar dori ca nevestele lor să arate ca niște „cucoane”. Unul dintre eroii cărții, Ilie, și-a construit în fundul curții o colibă acoperită cu paie; o numește însă pavilion de vară și o declară inaccesibilă celorlalți membri ai familiei.

EVOCAREA șantierului, vie ca atmosferă, cu personaje care se mișcă și vorbesc în genere cu naturalețe, nu ocolește „aspectele negative”. „Navetiștii” plătesc „impozite” șefilor, care promit să-i protejeze, execută — gratuit — diferite lucrări „particulare” pentru directorul general și alți membri influenți din conducerea șantierului. Această parte a romanului suferă însă de un deficit epic. Lipsește conflictul puternic care să motiveze și să justifice frămîntările și luptele de opinii din cadrul conducerii șantierului. Cauza cauzelor este la urma urmei o problemă destul de minoră: a unui surplus de muncitori, în speță necalificați, retribuiți fără a putea da randamentul corespunzător. Unii sînt de părere

că muncitorii excedentari să fie transferați la un șantier din apropiere, ce urmează să se deschidă. Directorul general Simedrea se opune cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună. Simțînd precaritatea subiectului, autorul încearcă să-l reanime prin șocuri, dramatizînd arbitrar. Destituit, Simedrea suferă o comotie și sucumbă (avea — se descoperă cînd era prea tîrziu — tensiunea mărită). În general, în romanul lui Nicolae Tîc schimbările în ierarhia administrativă au, în plan biologic, consecințe imediate. Înlocuit la rîndu-i, directorul șantierului nou de la Zănoaga e și el pe punctul să leșine. Pentru Valeria, ruperea logodnei coincide cu trimiterea în judecată a fratelui-oscroc și cu moartea tatălui. Mihai Aldea, numit instructor de partid, traversează o criză de neîncredere în propriile sale forțe.

În această carte, stilul lui Nicolae Tîc, care topește într-o pastă unică expunerea directă cu vorbirea indirectă liberă, și în care autorul și personajele sale vorbesc parcă aceeași limbă, atinge momente de fluiditate euceritoare.

Acest roman al lui Nicolae Tîc mai are însă și un „miez”, despre care am vrea să spunem acum cîteva cuvinte. Este vorba de cele trei interludii care constituie de fapt o năvălă, țesută atent în pinza narațiunii, dar care poate fi considerată și în chip autonom. Povestirea pe care am putea-o intitula a Ancăi lui Mitrea, înfățișează un sat de bătrîni, părăsit de bărbaiți în putere (cum îi place scriitorului să spună), plecați spre alte meleaguri, pe șantiere sau în orașe. În acest cadru mohorit și bizar se înscrie oarecum de la sine triumful tinerilor rămași: Anca și Mitrea, cuplu conjugal armonios, și învățătorul satului, prieten al familiei. Gurile rele șoptesc că între învățător și Anca ar fi ceva necurat, dar Mitrea nu dă crezare birfelor, rămînd senin. Cînd, după un timp, bărbatul

este închis (pentru vina de a fi sustras de la șantier zecă foi de tablă cu care voia să acopere noua casă), bătrînii pronosticează că Anca nu va rezista singurătății. Zvonuri ciudate colindă satul, femeia ar fi fost văzută rătăcind noaptea pe uliți, ca-n așteptarea unui semn. Învățătorul, pur în sentimentele sale, refuză să creadă în verosimilitatea unor asemenea furișe relatări, pînă cînd, într-un miez de noapte, Anca, aproape nebună, vine la el. Prietenul lui Mitrea respectă însă castitatea femeii, asistînd apoi, nepuțințios, în zilele, săptămînile și lunile care urmează, la decăderea ei. Anca devine un fel de cocotă a moșnegilor, și se sinucide.

Primul interludiu cel puțin (cel pe care, foarte pe scurt, l-am povestit acum) ni s-a părut excelent. Ajunghind cu lectura romanului la paginile — puține — care îl compun, le citim într-o altă fază a atenției, de mai mare concentrare, de mai adîncă participare. Povestirea Ancăi lui Mitrea, pe care celelalte două interludii o complica și o strică intruciva — se numără printre cele mai bune fragmente de proză scrise vreodată de Nicolae Tîc.

Valeriu Cristea

Critica

PRACTICAREA de timpuriu a foiletonisticii și în genere contactul cu activitățile jurnaliere sint împrejurări care își au consecințele lor în cariera unui critic. Îl deprind să fie mobil și să decidă repede, să formuleze tranșant și cit se poate mai concentrat, mereu atent să-și tempereze pornirile divagatorii. Descărcarea e totuși prea scurtă și eventualele treceri ulterioare către acțiuni ce depășesc raza foiletonului se vor resimți, îndeobște, prin pierderile de suflul. Vițeza în reacții, lapidaritatea enunțurilor ș.c.l. devin calități neîndestulătoare pentru susținerea lansărilor în larg și este nevoie, spre a le duce la capăt, de vigoarea propulsatoare a unui talent bogat, adică apt să se illustreze deopotrivă în parca minimă a recenziei și în marile desfășurări eseistice.

Printre criticii, nu mulți, dotați să se manifeste cu aceeași înlesnire în amănunț planurile, socotim că se găsește și Valeriu Cristea, autorul unui recent e-secu despre Don Quijote* (după ce în 1970 publicase un volum ce cuprindea texte așa-zicând foiletonistice, iar în 1971 cartea despre *Tinărul Dostoievski*). Scrisul său exemplifică o evoluție petrecută sub regimul organicității, prin armonioase achiziții, ciștigând, de-a lungul anilor, nu numai în precizie, în suplețe, în expresivitate, dar și în robustețe, în capacitatea de a respira amplu și de a se încorda curajos spre confruntări cu subiecte de anvergură.

Așadar, după eseu închinat lui Dostoievski, această descindere în lumea creației lui Cervantes, sau, cum formulează criticul, „o călătorie în interiorul operei: la drum cu Don Quijote pe vechile lui cărări abandonate.”

Dostoievski, iar acum Cervantes. Cineva poate să se întrebe ce leagă preocupările criticului și dacă nu cumva investigațiile sale se desfășoară cam arbitrar, din moment ce-și recoltează materia din sfere de cultură atât de distanțate între ele (în spațiu și timp). Nu este așa. Lectura cărților dezvăluie de îndată elementele de continuitate ale eseurilor lui Valeriu Cristea (în unghiurile de receptare pe care le a-

* Valeriu Cristea, *Pe urmele lui Don Quijote*, Editura Cartea Românească, 1974

O interpretare a lui Don Quijote

lege, în tehnica disocierilor) dar mai ales în tentativa de a releva simboluri și reprezentări literare ce răsfrâng mari alianțe ale spiritului. În sensul acesta criticul vorbește (fără a-și face din asta preocuparea acaparantă a eseului) despre donquijotismul unor eroi dostoievskieni (Mișkin, de pildă) și, de asemeni, despre „dostoievskianismul” anticipator al unor situații din creația lui Cervantes (nuvela *Curiosul nestăpinit*), aducând în lumină nu atât circulația unor motive artistice, cit perpetuarea unor ipostaze ale umanului. În stilul său de calme încercuiri analitice, în care apropierea cele mai îndrăznește nu poartă semnul extravaganței pentru că se sprijină pe argumente îndelung cumpănite, criticul stabilește verosimile zone de contact între Cervantes, Shakespeare, Dostoievski, o trinitate care tutează, în viziunea sa, contorsionările sufletului modern: „Cazul pe care-l reprezintă nu e al ipocriziei care se divulgă. Cel care se divulgă în Camila sau în Lotario e omul însuși, surprins într-o complexitate a disponibilităților, pentru aceea dată, fără precedent, și fără egal decât în opera lui Shakespeare. Camila și Lotario de dinainte de «experiență» reprezintă omul rațional, nivelul conștiinței, etajul superior al activității «sufletești». Experiența provocată de Anselmo le răscolește însă fondul obscur, stralucit de irationalitate, și am văzut ce rezultă. Omul e un necunoscut pentru el însuși. Mai mult chiar decât pentru noi cititorii, Lotario doi e o surpriză pentru Lotario unu. În această nuvelă a lui Cervantes sufletul omului se dilată într-un mod aproape dostoievskian.”

DIN capul locului, Valeriu Cristea își expune intenția de a proceda „nesistematic” și fără țelul unei viziuni globale („fragmente mai mult sau mai puțin dispartate, reprezentând mici fulgurații, simple impresii, vagi reverii de lectură”). Este tehnica neconstrângătoare a eseului și autorul o îmbrățișează cu voluptăți neascunse. A pluti în zbor liber peste vastitățile epice, a poposi în voie pe oricare colină, iată atitudini cărora criticul li se dă-

ruie necondiționat. Aparența e a libertății totale, dar în fapt modul său este de a se supune obiectului, adică „construcției de labirint” a marelui roman, „uriei simfonii anarhice” care e *Don Quijote*. La fel peregrinările eroului: serpuitoare, pline de neprevăzut, derutante. La fel manifestarea acestuia: echivocă până la enigmă, presupunând mai multe straturi de sensuri, încurajând o multitudine de explicații.

Acționând deci prin raportări „neorganizate” la toată materia cărții, eseistul dezvoltă o sumă de considerații și ipoteze de interpretare ce aprind lumină incitantă, provocându-ne la o apropiere de marelui roman dispensată de impresiile pe care le păstrasem din contactele anterioare. Nu e vorba de răsturnări spectaculoase de optică (atît de vane!) ci de adîncirea prin observări proprii a unor drumuri de înțelegere ce nu se pot socoti, vreodată, definitiv închise, din moment ce opera oferă fiecărei epoci alte și alte chei de acces.

Regretul e, cîteodată, că observațiile criticului sint numai așternute, fugar enunțate, adevărate nuclee de sugestii ce ar suporta dezvoltări copioase. Poate că autorul va reveni altă dată asupra lor spre a le purta pînă la ultimele consecințe ale demonstrației, căci e păcat să le risipească sub această formă de corpusculi embrionari. Dar, în fond, aceasta e formula cărții, ea crește și se configurează prin adăugare, prin adăugiri succesive, prin reveniri și întoarceri, prin retrageri și înaintări, o dispunere a materiei în care părțile, „fragmente”, cărămizile construcției se sprijină reciproc.

Cu toată avertizarea pe care ne-o dă autorul că nu dorește să treacă dincolo de nivelul fragmentarului, interpretările sale se supun unei coerențe de viziune, unei ritmări interioare care constrînge demonstrația critică spre o țintă unificatoare. Cartea se încheie printr-o imagine-simbol (aceea a soldatului mereu în luptă, mereu pîndit de primejdii), imagine care absoarbe cele mai importante semnificații ale romanului și le înmănușează într-o concluzie asupra destinului uman ce-l exprimă în chip esențial pe marele scrii-

tor renescentist: „...la Cervantes situația omului într-o lume ce i se sustrage înțelegerii și îi devine ostilă, care nu i se mai dezvăluie și nu-l mai învâluie, nemaioferindu-i adică nici un sens și nici o protecție, se reflectă în imaginea, deja evocată de noi, a soldatului în luptă, pîndit de mii de primejdii și perfect vulnerabil față de ele, dar care continuă să-și facă datoria pînă la capăt. Soldatul, neocrotit de nici o forță din afară, rămas singur într-o împrejurare disperată ce nu-l mai rezervă nici cea mai mică șansă de scăpare, redus la propriile lui forțe — limitate, dar care nu dă înapoi și, neclintit, în curajul său, înaintează pas cu pas — oricare putînd să-l fie ultimul, dobindește în opera lui Cervantes potența unui simbol al omului. Al omului care, păstrîndu-și bravura și temeritatea și chiar seninătatea într-o lume ce se alienează treptat, refuză, sub orice pretext, să dezarmeze, să capituleze. În plin absurd, omul cervantesc își menține un moral ridicat. Soldatul influențează pe scriitor în această viziune stenică asupra omului. Nimic nu-l poate face pe acesta să abdice de la o atitudine curajoasă și nobilă.”

Am transcris mai amplu din aceste considerații finale nu numai pentru că avem aici formulată una din ideile structuratoare ale cărții, dar și pentru a exemplifica valorile expresive ale unui stil critic de puternică personalitate. Se ghicește tensiunea meditației înapoia acestor calme enunțări, climatul de gravitate intelectuală care a privegheat întregul demers al criticului.

G. Dimisianu

Prima verba

● PE Corneliiu Popel îl remarcasem cu mai mulți ani în urmă — dacă-mi amintesc bine, opt — în paginile revistei „Iașul literar”, unde publica poezii în linia lui Labiș, nu lipsite de propeții și de un timbru cu promițătoare note personale. Relativ tîrziu s-au debut în volum (*Frații mei blînzi*, Ed. Junimea) este, valoric vorbind, mult sub nivelul poemelor de început. În loc să continue într-o linie, a lui Labiș, care îl prindea mai bine și în care putea spera să-și găsească, la un moment anume, un punct de unde să pornească pe un drum al său, chiar dacă derivat din acela al *Primelor iubiri*, poetul a preferat (?) să se înscrie în linia unui alt poet moldovean, foarte bun și foarte personal, Mihai Ursachi, dificil de imitat chiar și în ordinea exterioară a versului, căci ritmurile poeziei sale sînt, în majoritatea covîrșitoare a cazurilor, interioare. Linia aceasta nu ține de geometria sunetelor, ci de o structură psihică particulară, ce nu poate fi multiplicată la șapirograf, oricîtă sirguință ar arăta

Veșminte de împrumut

Corneliu Popel într-o epigonie. Două motive tratează poetul într-o curgere lirică manierizantă: „Muntele” și „șuşaua sublimă”. Cu puțin efort s-ar putea citi aici o intenție de refacere în variantă a cunoscutului spațiu ondulat, însă poemul ce traduce intenția o și trădează. De două ori: întii, prin calchierea de tot evidentă și prozaizantă a „vocii” lui Mihai Ursachi, al doilea prin excesul obositor de exprimări reformate, folosite de poet în dorința de a da un parfum arhaic, de psalm tradus, versurilor sale. dar receptate astăzi ca limpezi agramatismi: „Sînt îmbătatul / de fumul care / mă doboară sara / în care mă-ntorc / la prietînii mei / și la maica mea / prea bună și la părintele / meu care cu degete / ușoare mă va pămui / și departe de casă / mă va trimite / unde ? — / voi întreba eu — unde ? / iată : acoperișul / e spart se cutremură / buna sîndrîlă / și aripa ei mă cheamă / sînt ascunse / zidiri peste care / trece cuvîntul”. În ce privește obsesia poetului pentru adjective, nu deranjează atît fap-

tul că întîlnim bunăoară o întrecere cavalcadă de „sublim” („șuşaua sublimă”, „roua sublimă”, „Cuvîntul sublim”, „apa sublimă”, „poiana sublimă”, „masa sublimă”, „sublima cîntare”, „glăsuirea sublimă”, „poarta sublimă”, „sublimă imaginea”, „noaptea sublimă”), cit uzul inadecvat și risipa de discurs pseudo-liric. Îi lipsește lui Corneliu Popel puterea de a face să coincidă expresia cu substanța lirică. De aici fragilitatea cărții sale, vizibilă pînă și în puținele poeme ce-i semnalează, totuși, talentul. Într-o poezie din această urmă categorie găsim pricina nepotrivirii : miza pusă exclusiv pe starea poetică, în total dezinteres de ceea ce în chip obișnuit numim conștiința poetică. Poezia e realmente frumoasă, prin transparența ei se poate privi departe, dar ce se vede e aproape nimic. „Adevărul își află / originea-n stîna / aceea din valea / acoperită de floarea / salcîmului / / «frate du-ți oile-n / șuşaua sublimă acolo / vei găsi alinare / vei găsi alinare / / căci acolo / nu ajunge nimeni / pe fruntea înseninată / coborîte vor fi / sîmbătorile și-apoi / vor rămîne toate-n / suavă uitare.”

În fond, lăsînd de o parte veșmintul de împrumut sub care apare acum, Corneliu Popel nu trebuie decît să-și pună de acord starea poetică, așa de perseverent propusă, cu niște sentimente, gînduri, gesturi care să justifice dicțiunea lirică și, în ultimă instanță, starea poetică însăși. Deocamdată, după lectura din *Frații mei blînzi* am nostalgia începuturilor promițătoare ale poetului. „Rătăcitoare iubire, apropie-mă de începuturi”, invocă el undeva, fără să greșească.

Laurențiu Ulici

SEMNAL

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Augustin Buzura — FEȚELE TĂCERII (roman). 590 p., lei 19.

Horia Aramă — PĂLĂRIA DE PAI (proză). 208 p., lei 8.

EDITURA DACIA

Ben. Corlăciu — ARCUL BIOLOGIC (versuri). 72 p., lei 7,50.

EDITURA JUNIMEA

Corneliu Popel — FRAȚII MEI BLÎNZI, 92 p., lei 5,50.

EDITURA FACLA

Valeriu Armeanu — IMN LA CETATEA LUMINII. 52 p., lei 5,75.

Negoiță Lăptoiu — PICTORUL IULIUS PQDLIPNY (album). 72 p., 60 planșe, lei 27.

Szloboda Janos — ZILE FIERBINȚI (roman, în limba maghiară). 194 p., lei 7,25.

EDITURA KRITERION

Vuk Stefanovici Karadzici — SCRIERI ALESE (în limba sîrbocroată). Colecția „Mala biblioteca”. 116 p., lei 5.

*** — ECOURI SOLARE. Antologie de versuri patriotice (în limba ucraineană). 114 p., lei 9,50.

Pământul și soarele

MEȘTERII

DINTRE meșteșugurile pe care le-am văzut în Maramureș, pe lângă acelea de tradiție a cioplitului în lemn și a olăritului, m-au impresionat mai mult turnarea clopotelor și țesutul covoarelor. E drept, nici lucrul sticlelor nu se uită, eleganța și ritmul mișcărilor, firescul și exactitatea fiecărei operații, trecerea obiectului în geneză de la un meșter la celălalt, incins, maleabil, supus plămînilor și formelor, și unor unelte foarte simple, între cuptoarele în clocot. Nu pot să uit nici pe bărbatul și femeia care sortau cioburile de sticlă aduse de nu știu unde, după culoare, parcă ar fi ales fasole, cu degetele bătute: „Nu vă taie?” — „Nu ne mai taie!”, și căutau în cioburile curcubeului învălmășit. Ne-au întâmpinat argumetele cotidiene ale vieții, peste tot. Meșterii pantofari adunați de cînd lumea între petice și cuie, cînd am trecut pe lângă atelierile lor, la Șomcuta Mare, abia și-au ridicat frunțile de pe tălpile roase. Femeile de la cojocăria de-alături lucrau parcă în șezătoare, în jurul unei mese joase, plină de piei și de ață mătăsoasă de toate culorile. Jos, erau croitorii. Într-o casă, mai la vale, pălărierii care face tot soiul de comănace: și oșenești, pe virful capului, și obișnuite, pentru oamenii de la cîmpie, și înalte, pentru oamenii din partea locului, din paie ori din fibre de plop împletite la Covasna. La Sighet, o femeie lucra numai clopuri mici, mai simple însă de cum le poți vedea în comunele Oașului, cu betelii încărcate de mărgele și împodobite cu pene de pîn. Acelea-s făcute într-alt chip și țin de zestre omului, și pînă la urmă a neamului moroșan și oșenesc, cu toate podoabele vestimentare, și cu celelalte podoabe, ale sufletului. Această zestre am întîlnit-o într-un șopron din ograda lui Tănase Cocean din Săcel. La mijloc era cuptorul și pe margini, poliți cu vase parcă scoase de arheologi de sub cetăți. Ceramică de culoarea pământului ars într-un fel și într-un amestec aparte, umbre de amurg peste care șerpuiere liniile de culoarea pământului crud. Pămînt colorat cu pămînt, umbrire cu umbră, foc îngemănat cu propria lui cenușă. Poți să nu fei în seamă rafinamentul acestui meșter, și nu-i de mirare. Smălțul și culoarea par a fi mai convingătoare. Aici în șopronul lui Cocean, însă, lângă un pîru și sub talpa muntelui, este o ladă de zestre spirituală rămasă din lumea dacilor liberi, din vatra lor, blidele și căucele lor, oalele și strungărețele lor. Aici răspunde semnul soarelui din porți și ciopliturile, pe această vatră de suflet s-au așezat birnele bisericilor de lemn. Le-am văzut la Deșești, pe Mara, la Ieud și Bogdan Vodă pe Iza, la Rogoz pe Valea Lăpușului, dincoace de crestele Țibleșului. Trebuie să vezi aceste biserici în armăturile lor de sub șindrile, cum se îmbucă și cum se leagă birnele groase cît pieptul bărbatului, pe ce structură se înalță turnurile fără clopote, săgețile de sub cerul Maramureșului. La Ieud, „biserica din deal” are în tindă o scară ca o jumătate de coloană brăncușiană, tăiată în lung, pe

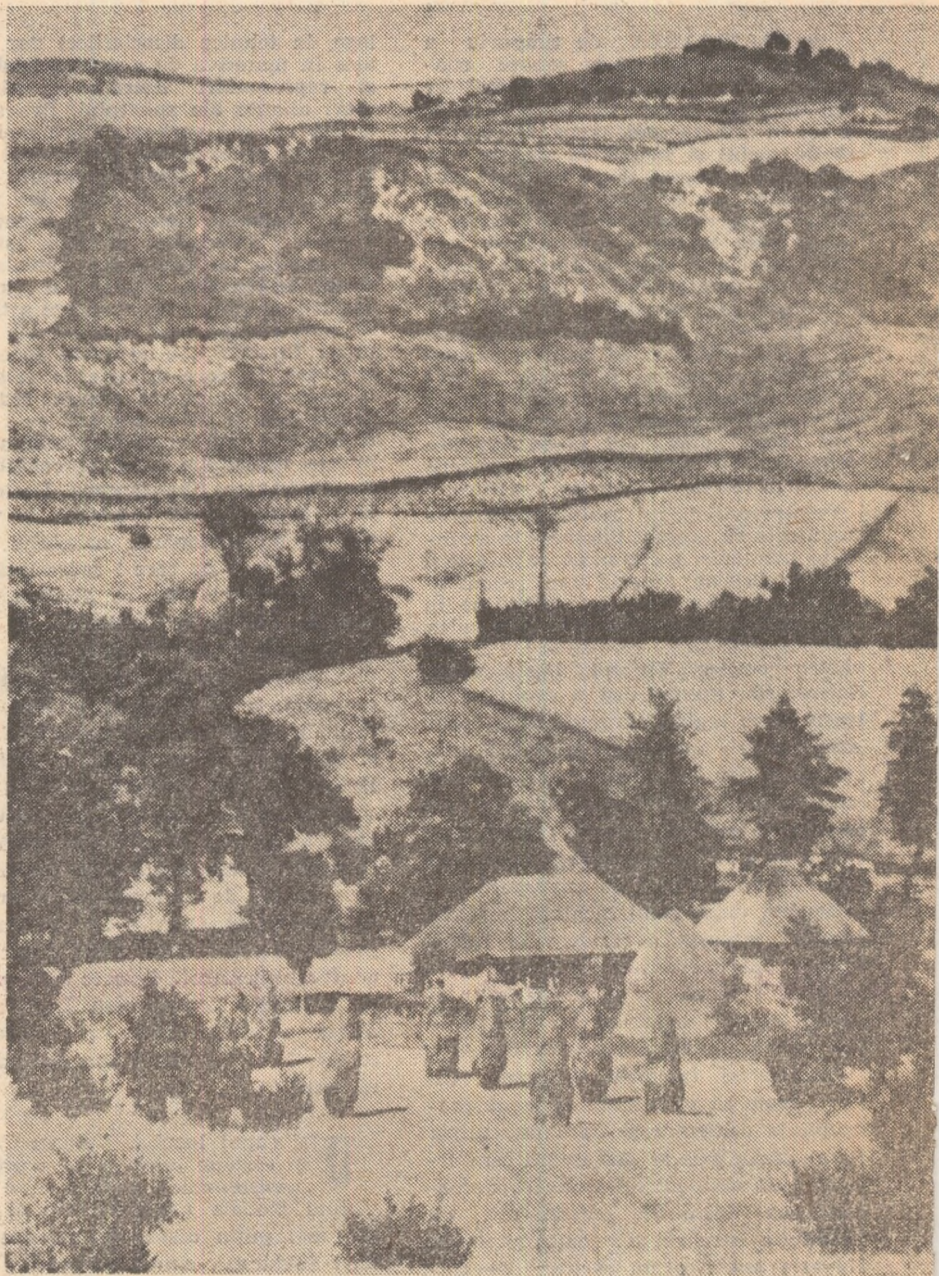
care calci cu indoială, ca să ajungi în pod, acolo unde s-a găsit „Zbornicul de la Ieud”, exemplarul singular tipărit la Brașov în 1543. acela care conține cea mai veche pravilă scrisă cu mîna în limba română.

Dar dintre meșteșugurile pe care le-am văzut în Maramureș, pe lângă acelea de tradiție a cioplitului în lemn și a olăritului, m-au impresionat mai mult turnarea clopotelor și țesutul covoarelor.

Un atelier strîmt ca de Ev Mediu, la Baia Mare, în care abia se mișcă cei cîțiva meșteri, fiecare lângă tiparele lui, de foc ori de pămînt, de bronz ori pur și simplu de sunet imaginat pe care-l captează aici, în „pozitiv” și în „negativ”, în ceea ce trebuie să devină cîntare sublimă. O știință a formei, una a compoziției, una a temperaturii, o știință a tăcerii în care să auzi ceea ce încă nu se aude, și starea de suflet că acel clopot ori altul, mai mare ori mai mic, trebuie să cînte într-o unduire complementară, în unduirea peisajului, după împrejurări, în corul nesfîrșit al clopotelor. Aceste învățături în graiul universal al bronzului stăpîneau încăperea de ev îndepărtat, unde meșterii modelau, căutau la culoarea focului, și tăceau, între un captor și altul, lângă trunchiul unui clopot enorm ascuns în tiparele de lut. Cu toate celelalte meșteșuguri te întîlnești, vrînd nevrînd, aici ori aiurea. Cu ei, meșterii clopotelor, numai în bruma văzduhului.

Și fetele din Tirgul Lăpuș, tot în tăcere, umblau printre firele asfințitului cu o dexteritate uluitoare, și strîngeau cu furcile florile pămîntului și prindeau păsări din zbor și opreau riurile; cite trei, în jocul adolescenței, cu severitate savantă și cu lacrima dragostei în pîlpîire, puneau culoare lângă culoare, fir lângă fir, într-o calmă aventură argonautică, în urmărirea unui desen minuscule. Se spune că au învățat meșeria asta a țesutului în citeva luni, și, acum, iată-le! Orice om, îți zici, ar sta și s-ar socoti ce fir să aleagă, ori cite alătura, după care să pună alt fir colorat, luat dintre sculurile de-alături. Ele știu pe de rost, totul, și cu o repeziune fără seamăn prind fir după fir, și împletesc pe cele colorate și le taie, nici nu vezi cum, un rînd după altul, șase mîini cîntă pe firele de cinepă, șase păstrăvi alunecă în apele din rostogolirea cărora se alege diamante.

Ion Horea

UN CLOP CU

DUPĂ un drum de-o noapte eram în Maramureș, înconjurat de-o lumină verde, lumina marilor păduri. Totul batea în verde, pînă și zidul gării; așa încît, ceva mai tîrziu, aveam să-l înțeleg foarte bine pe acel pictor tinăr cu nume simbolice, Apostol, plecat acolo de cîțiva ani să ia „lecții de verde”. Verde pal, verde crud, verde aspru, verde blind... Dar iată și griul. Griul închis și griul deschis, griul alb și griul negru — lemnul golit de sevă și răsucit în forme stranii, culoarea din care se naște misterul și care face ca acest ținut mic să mi se pară a nu fi un spațiu real, ci unul fi tratat de memorie. Griul iese din verde, iscînd fabulosul. Și pe măsură ce pătrundem în deșisuri (eu aflîndu-mă aici pentru întîia oară) luminisurile devin mai șocante: de unde știu eu — mă întreb oprindu-mă locului — de unde știu eu aceste înalte biserici cu virfuri de sulită, deasupra cărora cerul se aseamănă și mai mult cu ceea ce numim noi boltă? Desigur, din fotografii, din filme, din descrieri — canale prin care ajung la noi datele semnificative ale unei lumi pe care-o putem cunoaște și fără s-o vedem. Dar abia dînd cu ochii de ea, înțelegi mai exact de ce călătoria a fost considerată din cele mai vechi timpuri drept cea mai adîncă revelație, ea fiind clipa în care opere de artă și chipuri de oameni înrădăcinați în pămîntul lor, monumente ce rezumă secole și țesături de gesturi cotidiene, surisuri înghețate și cuvinte vii alcătuiesc un peisaj unic și sensibil cum în nici o altă împrejurare n-ar putea fi întîlnit.

Emoția cîștigă teren de cum intrăm în capitala județului, orașul Baia Mare. Fîlîndă în drum spre hotel, făcînd un scurt ocol, trecem pe lângă Palatul administrativ care, prin destinație, nu poate fi decît o clădire compusă din săli și bi-

roui de lucru. Se petrece însă ceva care ne tulbură: în fața ochilor avem, deodată, și ascuțișul repezit al turlor, și curbura lină a porților de lemn masiv, și linia frîntă a iatacelor, și triumful dur al crenelurilor de cetate — edificiul îngemănînd, de fapt, la modul sublim, tot ce e tradițional și tot ce e modern în arhitectura locului.

Mai încolo, Turnul lui Ștefan, și se aud bătînd rar clopote.

Ca să ajungem la hotel trebuie să mergem puțin înapoi pe malul Săsarului, un riu nervos, mîncător de humă, care curge mai mult în salturi, pricină din care poezii mai nostalgice (am observat) nu-l prea iubesc, așa cum o iubesc, de pildă, pe delicata Iza sau pe Mara cea meditativă — Mara, Maramureș! Pe mine însă acest Săsar de culoare galbenă mă înviorează; privindu-l, am senzația că mă uit la o cascadă orizontală.

Prietenul Ștefan Pop ne-a lăsat în întîmpinare anume să ne însoțească prin acest ținut din nordul țării, el fiind reprezentantul Uniunii județene a cooperativei meșteșugărești, organism alcătuit din 12 mari unități răspîndite în întreg județul și în care lucrează peste 7.000 de femei și bărbați. Aflăm că Un'unea e condusă, de aproape două decenii, de președintele Ioan Borcuti care, împreună cu secretarul comitetului de partid, Vasile Susanu, a adus o contribuție de preț la crearea de noi secții și la punerea în valoare a artei populare maramureșene. Sintem, deci, invitații meșterilor Maramureșului, ai acelor oameni care țin sus, prin rîvnă și talent, fama artei populare de pe aceste locuri și a căror producție anuală se ridică, așa cum citim într-un referat privind evoluția cooperației meșteșugărești în cei 30 de ani

de la Eliberare, la o valoare de aproape o jumătate miliard de lei!

E la jumătatea zilei și lumina înăzugrăvește și mai puternic în verde marile păduri în care ne vom afunda curînd. Dar mai înainte vizităm, în oraș, cooperativa „Unirea”, unitate de prestigiu a cărei produse sînt căutate nu numai în țară, ci și dincolo de granițele ei — cum se petrece, de altfel, cu mai toate mărfurile cooperativei meșteșugărești.

Într-o hală mare, apoi într-alta cu mai mică ne întîlnim cu lucrătorele, st de fete, care, în această pauză de amiază, ascultă versuri și proză, lăsînd cele din urmă să se vadă limboede pe chipuri o sinceră mirare. Se pun întrebări se dau răspunsuri, și se lasă iarăși tăcere, și pe fereastră se văd acum și bine fragmentate de dealuri verzi și a soare de amiază, soare de Maramureș. Momentul se repetă a doua zi la Sighet, după un drum greu de uitat pe Mara pe Iza, apoi la Tg. Lăpuș, în sala cinematografului orașului. Mereu, sute de fete (în toate cooperativele procentul de fete e de peste 80 la sută) care vin cu plăcere la sezoanelle noastre literare; în cite loc oferă ele însele spectacole de poezie citind sau recitînd din cărți împrumutate atunci de la bibliotecă. Dar secretarul care încîntă cel mai mult e cel al meșterilor — mîini albe țesînd un covor care vor fi foarte multe păsări și purta poate un nume de pasăre, — mîi brodînd cojocace și cămăși pe care vor fi foarte multe flori de mătase și vor putea poarte nume de flori.

Gîndul ca astfel de produse unicate, aibă un nume se naște la „Țibleșul”, fața unui război de țesut la care lucrează trei fete foarte tinere, Cornelia Tudora, Maria Tentiş și Maria Benedec și ca par a cînta la harpă. Îi întîlnim și

Ulcică a meșterului Ciocan Tănase

le Maramureşului

„Țară de ținut“

Paisaj maramureșan

ANECDOTICA pictorească precum și patima colecționarilor de pinze ilustre pretind — „pretind“ — credeam pin-acum o vreme — că albastrul cerului italian (asemeni celui al fabuloasei Arcadii, pare-se) este unic în lume — concurat cîndva, în plastica românească, numai de însoirea înaltului extrem sudic dobrogean, azurul nemurit de Petrașcu — și că lumina lui coboară ca grația în ceruleanul compozițiilor furate de penel la fața locului. **El în Italia ego!** Așa este: nevărosimila afirmație se dovedește un adevăr incontestabil, deși e greu de explicat cum de se poate modifica un cer la zenitul unei frontiere...

În toamna trecută, pătrundeam, pentru-nfiia oară prin porțile Țării de Maramureș, înmulțind, cu primul pas, fără tranziție, ca sub nutreala vrăjii, numărul imens al înrobiiților de frumusețea locului. Mi-am întrebat resorturile sufletești, perplex de miracol și curios a ști care-i taina farmecului acelor oameni ai celui ținut și de stil și de pavază, de poartă și de prag al istoriei noastre zbuciumate. Mi s-a strecurat în fibre și mi s-a gospodărit în ființă o dulce și indiscernabilă stare de euforie a spiritului: am întrezărit o justificare și, probabil, trăsătura de temelie a acestei țări a Țării: demnitatea oamenilor care muncesc și care-i țin pe umerii lor destinul binecuvîntat.

Am revenit în vara asta, grădă de semnificații coapte, și-am înțeles — trag nădejde! — relația de taină și sensul acestei demnități a omului de Maramureș. Am avut revelația hărului, înțuit numai as' toamnă: demnitatea peisajului.

Firește, o cîmpie a țării seamănă cu altă cîmpie a țării: un munte românesc de strajă este un munte românesc și către Banat și către Bucovina; pădurea e pădure pretutindeni, fie în codrul Vlăsici, fie în codrii Bacăului: asemeni, apele, care se-nțetesc dinspre trecut spre noi și spre cei viitori, pe cursul Someșului ori pe cel al Jiului.

Dar verticalitatea este o dimensiune al cărei secret doar spațiul marmat îl are: înălțimea, geometric vorbind, pe care-o simți și-n locul șes, rînduit de aratru, plan indeobște supus canonului neted orizontal, și-n arcușul de boltă a tulpinei de mac, și-n desăvîrșirea de sferă a merelor cîzînd, printre zboruri de fiuturi galbeni, la poala mormintelor-pază de la biserică din Surdești, minune de lemn, sigilată de fama de-aici și de peste hotare, precum Voronețul țării. Moldovei, dar — după mine — întrecută în plan sovritual și-n subtilitate arhitectonică de farmecul nerepetabil, de solitar, al giu-

vaierului care e Sucevița sau Arborea Lăpușului, bisericuța cioplită-n grinzii „cap-de-cal“, din Rogoz.

În căpițe-adună finul țărani de pretutindeni, dar menhirii de iarbă cosită de pe valea Mării și de pe valea Tisei — teorii de veterani pecorari și de spicuitoare ingenuncheate sporind odată cu bucatele, măturie de senectute-nțeleaptă, dar și de junete jubilantă a locurilor — acești menhiri vii, mustind de seva pămîntului, odoriferi ca toate florile anonime-ale pășunilor, nu te-ntîmpină a veche salutare decît în această „palmă deschisă a lui Dumnezeu“, dispensatoare de minuni hărăzite omului muncitor, și paznic de muncă, precum observa bardul necunoscut al plaiurilor cu mioare.

Dar dignitatea geografică a țării de Maramureș, una dintre multele „țări de ținut“ ale Țării cei Mari a României, este, la urma urmelor, o abstracție, un concept de structură, admirabil destinat contemplării și înmărmuritor ca decorul basmului, neispitindu-te însă a te integra dacă n-ar fi omul de Maramureș, arhaicul marmat și contemporanul nostru, maramureșinul, doime de-o ființă, structura esențială a văditei candori pe care-o arborează firea constructoare.

Acest om al locului, care-a primit din leagăn de la ursitoarele de-aici, o fărîmă din demnitatea naturii de-aici, întoarce privelistei și creației înzecit și-nșutit și-nmîit talantul originar.

Țărâna de-aici, olarul de-aici, băiașul de-aici, țesătoarea de-aici, dulgherul de-aici și cărturarul de-aici îmbracă în sobrietatea demnității românești peisajul și-așezarea, armonia și plaiul. Lor le dătoarește Maramureșul însemnul strălucit al demnității lui milenare, în măsura în

care, innăscuta demnitate a locului străbun a înecat, în ereditatea istoriei, demnitate păzitorilor demnității întregului neam.

Am întîlnit-o — demnitatea — la cloparii din Sighet și la covorăsele din Târgu Lăpuș; la sticlarii din Baia Mare și la olarul Tănase Coccoan din Săcel; la țărani din Desești și la Nicoară Hotea, cojocarul din Șugatag; la dulgherii care-au mesterit biserică din leud și la poetul Vasile Latiș, profesor de latină în Târgu Lăpuș, folclorist și etnolog de reputație internațională.

De la el am aflat, în preziua, plecării, că Maramureșul nu se dezvăluie cui vine o dată și pleacă de unde-a venit, sperînd că-i poate lua misterul pămîntului într-un blid ars, pentru fudulit acasă. Că Maramureșul își ține porțile deschise tuturor, dar că pragul înțelegerii lui nu-l poți trece decît foarte înțezit, dacă stai trăitor la curțile sale, ca să i te dăruie și ea să te cuprindă, intrînd în rîndul oamenilor lui. Atunci, poate, dacă ți-e sufletul curat și cugetul sincer, mina muncitoare și inima românească, atunci, poate, îți încredințează o țandură de istorie, o țidulă de-nfruntat durată: o geană din lumina demnității lui garante de eternitatea demnității tuturor țărilor Țării...

...De-accea, dar, n-am fost în Maramureș, pentru că nu i-am trecut încă pragul de Marmație.

Începînd însă a-i pricepe după cuviință protocolul, mi-am căpătat măcar dreptul de-a mă-ntoarce, iară și iar, la demnitatea lui de plai și de oameni, cu speranță și cu adînc respect.

Romulus Vulpescu

STELE

ieți: cioplitori în lemn, olari și pălări, iar pe o seară, în fața d uă cuporă, își duc țevile la gură, ca pe niște lănci, sticlarii, îmbrăcați în slipuri și ini de sudoare, veste agitați ca într-un pas. Notez numele unui bărbat tinăr și letie aducînd cu enigmatici m steri ai dicității, acei autori de diafane flane și vase de străvezimea apelor: an Vulturean. Pare să trază, la distanțe urte și egale, cu arcușul, într-o țintă neuzată. Sint două cuploare într-o hală vă și citiva meșteri care fac sticle din aburi: tot ce se aruncă la fabri-ile mari fiind reziduuri capătă aici calitatea de ție primă: ciad îi vād pe acești ieți imi spun spre tinere de minie: să spargem cit mai multe sticle!“

La aceeași cooperativă se află și tur-toria de clopote. Iată-le cu buzele in-te în pămînt, tăcute și înarmenite. Nu rusem niciodată un loc în care se fac clopote, aceste demitătoare de oă-late care posedă, — cum spune G. Că-lăușu, — o vîloare lirică excepțională scolînd sufletul oină în adîncuri“. E o țără rădă să poți fabrica un asemenea ioc azustic și meșterul Szelezki Ignác compară cu cea a arhitecților de săli-concerte. Un clopot e și sală, e și in-strument, imi spune meșterul, el trebuie miște aerul, preum vasul urias apa banului. Imi place comparația, imi plac te comparațiile pe care le fac mește-rii de-aici — „cojorul trebuie să fie fru-s, da' și călduros cum e o casă“, „că-șă să fie cum e cimoul“, „să faci un op să-ți vină să ieși sticlele în ei“: imi aco, de asemenea, cum povestesc oame-debre vremurile de demult. Călăto-n pe Iza și vedem biserică de la Ieud, a care demonstrează țărâa lemnului, bi-rică din secolul al XIII-lea cu meșteri alînd pe pietre nume de legendă, cea

mai veche biserică din Maramureș și o femeie care are grijă de ea imi spune: „Împărății s-au năruit, războaie mari no-au pustiit, dar lemnul aista a dăi-nuit“. În comuna Bogdan-Vodă un bătrîn imi arată un platou și pe platou o cetate. Nu e nici o cetate, sint doar niște sal-ci și deasupra un nor, dar bătrînul mă ajută s-o vād. „Aiasta-i cetatea lui Bog-dan“. Cînd urcăm, vād, într-adevăr, rui-nele.

Ne întîlnim în drumul nostru cu mește-rii olari de la Săcel, vestitul Tănase Co-coan, cu Stan Pătraș, pictorul de la Să-pînța, cu cloparul Ion Alb de la Șomeuta, iar la sfîrșitul călătoriei facem, la Baia Mare, o vizită maeștrului Vida Geza. Casă luminoasă, cuceritoare, în care totul e artă, pină și scrumiera. Grădina fru-mos îngrijită și acea seră de cactuși ce privește parcă speriați spre mării arbori de munte. Discutăm despre arta popu-lară, subiect care-l pasionează într-utita pe celebrul sculptor, încît sîntem nevoiți să ne uităm mereu la ceas să nu pierdem trenul. Are multe observații privind ten-dința degradărilor și mistificărilor artei, fenomen care-i provoacă, după propria-i mărturisire, îngrijorare, dar și ambiția de a lupta pentru păstrarea purității ei. Transcriu cîteva spre meditație: „Cămă-șile de în smolite au fost impermeabilele dacilor“. „Nu-mi place lucrul vopsit: da-că-i vechi, vechi să fie!“ „Se duce unul de la noi la București cu cămașă de oșan pe el și i se spune că nu-i autentică“. „Uitați-vă pe cîmp la oamenii care sayă și vedeți-le portul.“ „Am văzut un dans la televizor și-mi venea să dau cu secura.“ „Artă populară miroase a fum, a pirjol, a muncă, a sudoare, a pămînt și a soare, dar nu a parfum.“

Vasile Băran

Imagine din noul centru al orașului Baia Mare

„NISTE

PĂTRU cel scurt își scoase manta și și-o așeză cu mișcări precaute în cuiul de pe ușă, potrivind minciunile și netezind fără nici un rost postavul rărit de atîta purtare. Călcînd ferit pe lîngă marginea unui fel de preș colorat, țesut din rămășițe de cirpe de tot felul și întins pe jos în lungul patului, se duse și luă de lîngă masă unul din cele două scaune și îl așeză în dreptul sobei cu plită. Ostenit, se așeză, apoi, rezemîndu-și palmele pe genunchi și rămase așa, pierdut, cu privirile furate de jocul jarului din gura sobei care arunca pe pereții albi, ascunși de întineric, umbre ciudate, ca niște cai de foc aruncîndu-se în galopuri fantastice. Jarul se topea în răstimpuri și cărbunii se înnegreau și păreau că mor, dar repede se reaprîndea focul în el cînd sufla vîntul și soba bubuia și atunci jarul cuprîndea vatra întreagă și friggea ochii lui Pătru, iar acesta se freca cu podul palmei ștergîndu-și înlăcrimarea.

Se uita în jar și cînd vedea, parcă, cerul înroșit ca atunci cînd erau el și cu Năiță pe front, cînd din jar se făcea fața lui Năiță Lucian și Pătru se uita la el de parcă era viu dinaintea lui, însă nu-l întreba nimic. Îl vedea cu șase copii după el, fuior, și cu nevasta la urmă cu batic negru, bocînd pe infundate, cum cobora priporul la vale, spre primărie, unde se judeca procesul lui cu coatele. Și Năiță nu mai era așa de înalt, mergea adus de spate — se înnegrise la fața, iar el, Pătru, mergea în dreapta lui, repede, repede, căci nu se putea ține de pasul lui Năiță, mare și grăbit, iar Năiță îi spunea:

— Pătrule, pe mine aștia mă ia, așa că copiii aștia de i-am făcut rămin vai de capul lor și tu ești stîrp și de însurat vād că nu te preia sori, așa că dai pe la mine și mai vezi ce fac, care moare întîi de foame, să ai tu grijă de el.

— Vezi de treabă, Năiță, am scăpat noi de la dracu-n praznic, scăpăm și acum.

— Nu scăpăm Pătrule — ascultă-mă tu pe mine, și nu mi-e năcáz decît că n-am murit eu cînd trebuia, să vie copiii de Ziua eroilor la monument, de înălțare, și să strige unul: Năiță D. Lucian și alălalt să strige: Mort pentru patrie!

Îl vedea ca atunci cum intrase el în primărie în sălița unde se judecau procesele la fața locului și, la o masă cu pinză roșie, stătea judecătorul, un băiețuș scund și negru și păros ca un drac, căruia i se puneau sub gețut două-trei dosare mai groase ca să treacă cu capul de fața mesei. Băiatul acesta, care era judecător adevărat, atunci ieșit din școală, avea o motocicletă și toată ziua bubuia cu ea pe la poarta unui popă care ținea acasă o fată de vreo șaptesprezece ani, frumoasă ca un măr-găritar, dată afară de la școală unde fusese ea, ca fată de popă și judecătorului, acolo, la poarta popii, i se strica motocicleta și el o repara și ea iar se strica, iar fata îi aducea apă și îi ținea de urit.

În sală venise lume destulă, cu treabă și fără, cu judecăți serioase, cum era Năiță Lucian, dar și cu povești muieresti, cum venise o mătrăcucă, de la Sacoț, zece kilometri pe jos, ca să i se facă dreptate cu un cocoș mîncat de o vecină cu cine știa ea, dar asta nu vrea să spună, că nu strică ea casele oamenilor. Și mătrăcuca se judeca de o vară întreagă, și de o vară întreagă venea pe jos zece kilometri pe săptămînă, duminică de duminică să se judece, iar acum venise și cu un martor, un bătrînel care se topea de ris din orice, deși nu se putea ști ce pricepea el din ce se vorbea, fiind surd ca un stîlp de telegraf.

Năiță cobora la vale priporul cu copiii fuior după el, mergea cu capul gol ca și cînd i-ar fi murit cineva și el purta doliu și în urmă venea Genica, roșcată și pistriuată și pitică și cu batic negru și bocînd infundat. Iar Năiță mergea ca un flăcău la o clacă unde avea el să se întîlnească cu cine știa el, dar se cam cocîrjase și din cînd în cînd se întorcea să-i numere pe toți șapte care veneau după el, unul după altul.

Lîngă judecător, în dreapta acestuia, stătea o femeie, o amărită, văduvă de război, însă bună de gură și înfigăreată, cu un glas pițigăiat care se și cam fândeșea cînd vorbea, ca să se vadă că nu e proastă așa, nițeluș, ci bine de tot, însă la răutăți o ducea mintea aceea puțină cită avea și într-un rînd se părea că cineva nu avusese de lucru și îi cam dăduse de cheltuială, căci fusese cooptată în comisia cu coatele și cutreiera prin curțile oamenilor mai rău decît alții străini și decît locotenentul acela care venise să întărească co-

misia și să mai dumnezeiască țărani obișnuiți de la armată și de la război să zică „să trăiți“ și „am înțeles“, cînd vorbeau cu un ofițer. În stînga stătea un învățător trecut bine de șaiszeci de ani și care pe unii îi învățase să scrie pe o tablă de nisip, înaintea războiului de la 1916. Învățătorul avea darul fumatului și nu putea scoate țigara din gură și de fiecare dată, pe la mijlocul judecății, după ce răbda ce răbda, se apleca smerit către judecător și întreba cu o voce groasă, hodorogită care, oricît s-ar fi ferit el să nu se audă, ea răsuna ca și cînd cineva ar fi vorbit prin țeava unui cazan de țuică:

— Se poate?

— Se poate — zicea judecătorul și repede, pe deasupra mesei de judecată, se ridica un fum gros și înecăcios, iar Evdochia se îneca și tușea și dînd cu mina fumul la o parte se ferea pe după spatele judecătorului și îi șoptea învățătorului ei care o lăsase de cîteva ori repetentă pînă se plictisise și el.

— „Fire-ai al morții, Domne Costică, ne afumași de tot“. Iar învățătorul clipea către ea fericit, dînd drumul la altă trîmbă de fum care o lua spre sala de judecată, pe deasupra capetelor atîtor păcătoși aduși acolo de nevoi sau veniți singuri să-și facă de lucru.

— Ce știi dumneata în chestiunea cu cocoșul? — întrebă judecătorul care, în ziua aceea se arăta cam nervos fiindcă motocicleta lui se stricase de-a binelea și un tîntălău, unul Horia, mecanic de moară pe undeva, pe la Drăgășani, se apucase să o dreagă și prafu se alesese.

Femeia de la Sacoț se înfipsea în fața, subțire și cu un tulpă alb, cu părul făcut numai colțuri pe lîngă ureche și la urechea stîngă cu un fir roșu de mușcată creață ca să miroase și frumos. Era o femeie spîlcuită și se legăna ușurel de la mijloc pe care și-l strînsese cu niște bete înflorate de pulea să crezi că își va da duhul acolo, dar ea era veselă și fericită și mototolea o batistuță în mină și din ochi clipea mereu către judecător cînd acesta puneă întrebări pîrîtei, care și ea venise ca la o petrecere, zugrăvită și sulemenită, cu cămașe de borangic și cu niște șorțuri cu bujori mari, roșii, cusuți pe ele și cu o vestuță gorjenească, strînsă pe ea și încopciată cu forța peste sinii cit pumnul.

Cel întreat se ridicase abia atunci de pe scaunul pe care stătea, fiindcă, neauzind bine, nu pricepuse că despre el este vorba, alții rîzăreț moșul și nu mai bunăvoință, fugea cu ochii de la una la alta și iar murea de ris, un ris hîrlit, în pieptul lui, ca și cînd cineva ar fi cernut nisip.

— Ce știi dumneata în chestiunea cocoșului? — repetă judecătorul întrebarea, enervat de veselia moșului, un fel de caraghios, o mină de om firav, și pierit, altfel, cu niște cioareci de dimie albă, care abia urcau pe vinele lui și stăteau agățați ca printr-o minune, cu o cămașă albă, peticită de cineva cu petice îngrijite, și peste cămașă cu o vestă de oaie ca un pieptar, iar din pieptar, ieșea un gît subțire ca o frîghie răsucită susținînd capul rotund ca bila mică de la popicele lui Boncu și tuns scurt și căprît de cine avusese o mașină care, pesemne că îl ciupise pe moș, la tunsoare, din loc în loc vîzîndu-se niște semne cu coajă vineție.

— Păi — zise moșul, cu o veselie vicleană, eu îl știu pe acest cocoș de cînd era pui mic — și iar muri de ris, cu risul lui de nisip cernut printr-o sită rară.

În sală se lăți un val de ris și Pătru cel scurt, care venise cu Năiță, uită unde se afla și înghesuindu-se printre oameni veni iute în fața să vadă „panarama“ mai de aproape.

— Stai, mă, zise cineva, împins și înghesuit de Pătru, unde te duci?

— Să vād și eu panarama — răspunse Pătru șuierat și vesel de ce se

petrecea în judecătoria lor la fața locului.

— Ce panoramă? — îi sări judecătorului țandăra, căci vedea bine că se afla într-o lume atît de bizară cum nu mai văzuse pînă atunci și nu putea să-și dea seama cît fac țărani aceștia pe prostii, cu viclenie și din viclenie și cît sînt ei, într-adevăr, de înapoiați, dar măsura se dovedea greu de aflat.

— Ce panoramă? — se răsti el din nou la Pătru cel scurt care ajunsese înaintea mesei judecătorești cam în rînd cu mătrăcuca proprietară a cocoșului.

Pătru ridică din umeri — adică ce să spună, ce să răspundă, greșise, însă figura lui bondoacă nu putea exprima, cum ar fi vrut el, spășirea, și judecătorul crezu că Pătru poate fi copilul celui moș, fiindcă i se păru că semănau între ei, fața lui Pătru rămînînd veselă ca și a moșului surd și nițel nedumerit de intervenția lui Pătru despre care nu pricepea cum intrase el în proces, lîngă el, așa din senin și nemaiavînd răbdare se întoarse către cineva care i se păru lui mai aproape și îl întrebă:

— Mai au un martor, ai?

— Cine? — îl întrebă acel cineva.

— Fetele mele — zise moșul.

— Păi cum, fetele dumitale? — se miră acel cineva — și judecătorul prinse și această discuție și o secundă, două, rămase trîznit, uitînd de Pătru. Ceea ce auzea era de-a dreptul nemai-pomenit.

— Păi părțile sînt rude? — întrebă el, moșul, dar acesta, firește, nu auzi întrebarea.

— Părțile — întări judecătorul întrebarea sa, părțile sînt rude?

— Fetele? — zise moșul, fetele? păi sînt fetele mele.

Și sala se zgudui de ris, iar bietul judecător nu se mai putu stăpîni și își prinse capul cu minile. Simțea cum se învîrtește pămîntul cu el. De trei luni încheiate judeca el acest proces între două mătrăcuci pe care nu le chema la fel, deși semănau între ele, și el crezuse că e o potriveală în această asemănare. Iar acum afla că sînt surori și că martorul adus de cea vătămată era chiar tatăl lor, pe care și pe el îl chema altfel, încît, într-adevăr, nu mai era nimic de înțeles.

— Pot să plec? — întrebă Pătru, care nu se putu înveseli odată cu sala, speriat fiind că judecătorul s-ar putea să îl pedepsească pentru cuvintele lui.

— Unde? — întrebă judecătorul, însă Pătru nu știu să răspundă și judecătorul îi făcu semn să stea unde se află și Pătru crezu că îl bagă și pe el în proces.

— Eu nu cunosc „cauza“ — ținu el să precizeze cu un termen de specialitate, pe care îl auzise pe front.

— Liniște — strigă judecătorul și simțea bine că îl ia amețea, căci într-o sală ca asta judecata devenea mai greu de stăpînit.

— Cine ești dumneata? — întrebă el, adresîndu-se moșului, care nu-și mai lua de pe față incîntarea și veselia. Se vedea că întimplarea aceasta cu procesul unde fusese adus ca martor, îi dădea cea mai mare bucurie din viața lui și cea mai mare satisfacție, simțîndu-se băgat în seamă și crezînd sincer că, în sfîrșit, devenise și el un om important, fără de care nu se putea.

— Sînt tatăl lor și cocoșul eu l-am crescut, fiindcă era bun de sîmîntă, de mic călca găinile, de pui, pe uscat. Lumea se sufocă într-un hohot uriaș, iar Dochia, de lîngă judecător, plesni din palme, izbucnînd într-un ris pițigăiat ca un măcăit de rață.

— Liniște! — strigă iar judecătorul, liniște, altfel evacuez sala! și lumea se potoli repede și se întristă la comandă.

— Și, continuă moșul, acum neîntrebat, dar mai sigur pe el căci cre-

dea că veselia pe care o producea îl dădea dreptul să discute chestiunea mai puțin speriat, și, zise el, cocoșul l-am dat dumneaei, și o arată pe cea care intentase procesul, însă dumneaei — și o arată pe pîrită — a avut și dumneaei parte, fiindcă i-am dat o pui-cuță outoare ca să fie la fel, cu toate că dumneaei, și o arată mai departe pe pîrită, e înfiată, și n-ar mai avea dreptul la moștenire.

— Ce moștenire? — întrebă judecătorul surprins de așezarea cu care moșul vorbea acum, ca și cînd ar fi explicat împărțirea dreaptă a unei averi.

— Găina, zise moșul, partea ei, de unde să le dau eu mai mult — se scuză el cu un aer mîeros.

Mătrăcucile se legănau din șolduri și fugeau amîndouă cu ochii de la moș la judecător și amîndouă credeau că judecătorul nu poate judeca procesele lor, era prea tînăr și nici nu prea înțelegea bine povestea lor, iar ele aveau chef să se judece serios, iar cea care deschisese procesul nu mai răbdă și spuse repede, dintr-o răsuflare:

— Eu vreau să merg mai departe, mie să-mi dați să mă duc mai departe, eu mă duc pînă la regiune. Nu mă las, mă duc și la regiune, numai să se facă dreptate. Iar sala, care uitase repede motivul acestei judecăți, părea să fie și ea de aceeași părere, adică era cazul să se meargă mai departe. Dacă era vorba de dreptate, că n-o să se facă dreptate cu Dochia judecătore, fiindcă de judecător nu mai putea fi vorba, acesta fiind tînăr de tot și neștiutor. Cum dracu nu știa el că acestea sînt fetele celui om din Sacoț și că ele sînt surori? Lor îi se părea foarte limpede.

Cînd grefierul strigă pe Năiță Lucian, lumea din sală nu mai părea să participe cu interes la desfășurarea judecății, iar cele două surori din Sacoț, cărora li se dăduse un termen nou, de împăcare, înainte de a merge mai departe, acum vorbeau între ele ca și cînd nici nu fuseseră în proces.

Năiță își făcu loc printre oameni și veni în fața, cu căciula de care nu se despărțea nici iarna, nici vara pusă subțioară și ținută cu cotul mîinii stîngi. În urma lui, fuior, cei șase copii și muierea cu batic negru și plîngînd infundat.

Judecătorul se întoarse întrebător către bătrînul învățător și acesta îi explică mai șoptit, dar tot se auzi cîte ceva din ce spunea.

— Sînt niște oameni ai dracului. Însă destul de săraci, Lucian așta ar avea ceva pămînt, însă are și șase copii, așa că nu le prea ajunge cine știe ce.

Fusese dat în judecată de stat, cum rezulta din actul de acuzare citit de un procuror așezat la o masă mai deoparte, un procuror cu o înfățișare de contabil pensionar, dar din cum citea se vedea că este destul de al dracului și cînd ajungea la punctul ridică ochii din hîrtii pe deasupra ochelariilor.

— „Și pîritul care tăiașe scara cu ferăstrăul în trei locuri, mai mult de jumătate, stătea în pridvor și aștepta să scoabă comisia din pod, unde pîritul ținea ascuns porumbul nepredat la cote“. Ridicînd ochii din hîrțile din care citea, procurorul trecu cu privirile peste sala scufundată brusc într-o liniște nefirească pentru tot ce se petrecuse pînă atunci și amină o clipă să continue. I se părea ceva în neregulă cu această liniște și i se părea că și lumea se înmulțise dintr-o dată.

— Da — se întoarse spre el judecătorul — continuăți.

Năiță stătea umilit, înconjurat de copii și de muieră, și asculta cu capul în pămînt și cu ochii închiși.

Cînd comisia coborise din pod, scara care fusese retezată cu ferăstrăul se frînsese în trei locuri și cei doi din comisie, care se aflau pe ea, căzuseră jos cu sacul de porumb peste ei.

ȚĂRANI

— „Vătămare corporală — eltea procurorul — și cerem despăgubiri și conform articolului... cerem pedeapsa cu închisoarea, șase luni“.

Năiță Lucian auzea cuvintele procurorului amestecate, unele peste altele, numărul articolelor de lege se legau unele de altele și procurorul puneă mereu lingă ele alte numere, încît el nu mai încercă să le țină minte și nu-i rămase în cap decît că avea să facă șase luni de închisoare și se bucură, căci el se aștepta la mai mult, după cum alcătuisese procurorul rechizitoriul acela și chiar se miră în sinea lui cite a trebuit să însire acest procuror ca să-i ceară șase luni de închisoare. Procurorul continua să rostogolească cuvintele, fiindcă nu terminase de spus ce avea de spus, dar pe Năiță nu-l mai interesa ce spunea și, căutîndu-l pe furis cu ochii pe Pătru cel scurt, făcea în gînd socoteala că dacă sînt în primăvară, în martie, însemna că cel mai tîrziu pe la începutul lui noiembrie avea să vină acasă.

Pătru cel scurt, care rămăsese în față, de la procesul dinainte, se strecurase de la început în spatele muerii lui Năiță, nu era mai înalt decît ea și Năiță nu putea să-l vadă.

— Unde e Pătru ? se auzi șoptit glasul lui Năiță Lucian către Vasilică. Acesta se lipise de taică-său și se ținea strîns de pantalonii lui, iar Năiță îl luase cu mîna dreaptă pe dună umăr.

Copilul se întoarse ca și cînd l-ar fi curentat cineva și cînd să se repeadă la urechea mamei-si s-o întrebă de Pătru, ochii îi căzură pe acesta și, trăgîndu-l de mîneca laibărului, îi sorî scurt : „Te caută tata. Ieși în față“. Pătru se foi nițel ca și cînd l-ar fi înghesuit cineva cu forța și el voia să respire și să stea mai omeneste, apoi își făcu loc printre copiii lui Năiță și, încet, ajunse în față, iar Năiță îl văzu și parcă se mai liniști. Procurorul terminase ce avea de spus și se așezase jos. Lîngă el, seful postului de miliție și un alt militar.

— Părțile vătămate — întrebă judecătorul, sînt prezente ?

— Prezent — ieși mai în față unul Velcu, un olar, om tînăr, roșu la față și burduhănos. Se vedea pe el că îi place să trăiască bine și că mai ales are cu ce să trăiască bine. Avea niște ochi mici, abia deschiși, care parcă fuseseră cîrpiți și se rupseseră cusătura lor și el vedea rău. Era agent agricol de vreo doi, trei ani și se învățase să măsoare pămînturile și să numere lighioanele prin curțile oamenilor și să le treacă în catastife, după cum îi venea lui la socoteală și după cum se avea el cu cite cineva. Nu prea îi plăcuse lui să muncească și o bucată de vreme, îl ajutasă pe un prieten să vîndă la o cooperativă înființată atunci și de unde îl scoserseră pe un mutilat de război. La cooperativa asta museră ei în vînzare și fuica unui alt prieten și toată ziua sedeau, toți trei și totî trei vindeau și toți trei beau cu cine le intra în prăvălie și în cîteva luni se alesese praful. Velcu se aranjase la primărie agent agricol și totî se mirau de curajul lui, fiindcă îl cunosteau bine cît de neputincios fusese el la școală și se gîndeau cum o număra el ce avea de numărat și cum o tine el socotelile dărilor și ale cotelor. Dar se vede că se descurca, după cum îi mergea și după cum se îngrășase și după cum îi ziceau și lui, acum, muerile, și unii bărbați mai sneriosi „Domnu Velcu“, și el ridica un deget scurt, la pălăria de vîntor, în betelia căreia cususe o coadă sburliță de veveriță.

— Numai dumneata ai fost vătămat ? — întrebă judecătorul.

— A mai fost un tovarăș, de la raion, dar tovarășul n-a putut să vie căci e în deplasare — informă Velcu și dădu să se apropie de masa judecătorului ca să-l spună acestuia, mai de aproape, și să nu audă toată lunea,

cine era tovarășul și unde era el în deplasare.

— Stai unde ești și răspunde la întrebările mele — îi făcu judecătorul semn să stea acolo unde se află. Îl enervase de la început sănătatea prostească a agentului agricol și felul legănat cum venise el în față și cum pusese, apoi, o mînă în șold și se uitase rău la cei de față cu aerul că o să vedeți voi, fire-ați voi ai dracului, ce urmează.

— În ce fel ați fost vătămat — se interesă judecătorul.

Năiță Lucian se uită la Velcu cu coada ochiului așteptînd să vadă cum înflorește acesta povestea, însă judecătorul nu vru să afle povestea în amănunt, ci numai în ce fel a fost el vătămat în curtea casei lui Năiță și din vina acestuia.

— Am căzut cu scara și mi-am rupt mîna, preciză Velcu, iar în sală se auzi din nou cum veselie pune stăpînire pe asistență.

— Și mîna cum ți-ai rupt-o — ceru judecătorul amănunte. I se părea ceva în neregulă, fiindcă omul acesta din fața lui era cît un munte și mîinile lui întregi nu arătau a fi fost cîndva betegite. — De unde veneai dumneata, cînd ai căzut cu scara — mai întrebă judecătorul, și Velcu nu avu timp să se gîndească la răspuns.

— Din pod — zise el și sala izbucni în risete. Ceva se rupseseră iarăși în atmosfera sălii de judecată improvizată în primărie. Judecătorul înțelese că povestea nu era chiar atît de simplă și ceru mereu lamuriri, făcîndu-se că nu pricepe ce căutau ei în podul lui Năiță Lucian, căci și actele de trimitere în judecată nu făceau decît să ocolească întrebarea aceasta. Procurorul mai ceru și el o dată cuvîntul și ocolind și el rostul coborîrii comisiei din podul lui Năiță cu sacul de porumb în spate repetă articolele de lege, după care lui

Năiță urma să l se dea șase luni de închisoare, atară de despăgubiri.

Ofițerul îi trimise și el un bilețel judecătorului și îi ceru să ridice nițel ședința și să mai discute ei doi chestiunea care, zicea el, „are alt caracter, politic, și trebuie luate măsuri“ pentru că el venise „espre“, cu un jep ce se afla jos, în curtea primăriei. Faceți cum știți — încheia el — însă noi, și scrisese Noi cu N mare...

— Ce părere are pîritul — zise judecătorul fără să dea vreun raspuns bilețului pe care îl primise și pe care îl împăturise cu grijă și îl prinsese cu un ac cu gămălie de copertele dosarului lui Năiță.

— Năiță Lucian ! — strigă ca un aprod șeful postului de miliție și Năiță veni mai lingă masa judecătorului.

— N-am nici o pretenție — începu Năiță apărarea sa, fiindcă el înțelesese că este întreat de pretenții are. N-am nici o pretenție. Dumnealor, zise el, au venit la mine acasă și s-au suit în pod fără să mă întrebe dacă scara e bună căci le-ași fi spus să-și vadă de treabă. Scara era veche, nu mai era de trebuință, tăiaseră copiii la ea să facă de lemne, și dumnealor a pus-o la pod și s-a urcat și cînd a coborît, eu le-am spus : stați, măi, oameni buni, că se rupe scara cu voi, da' dacă ei nu m-a ascultat, ce era să fac eu ?

Iar se făcuse liniște, o liniște tristă, rece, afară se cam întunecase, începuse să bată și vîntul, se pregătea de ploaie. Cineva se ridică de pe banca unde se afla și închise geamul care da în curtea primăriei de unde se auzeau vocile celor ce nu putuseră intra în sala de judecată și se înghesuiseră în curte, așteptînd să vadă ce se va întîmpla cu Năiță.

Întîmplarea pe care o ocoleau toți și pe care și Năiță Lucian o înflorea, dînd vina pe copii, era mult mai complicată, însă nici lui Velcu, nici lui Năiță nu le convenea adevărul ei, deși, pînă la urmă, se gîdea judecătorul, dreptatea era de partea lui Năiță. Comisia, cum numeau ei pe cei trei care veniseră să scotocească podul lui Năiță Lucian, căci acesta nu-și predase cotele la porumb, stătuse mai întîi de vorbă cu Năiță.

— Năiță — începuse Velcu, ai rămas în urmă cu cotele și nu te mai putem aștepta.

— Se poate — zisese Năiță — fiindcă așa cum a fost anul ăsta am rămas eu în urmă și cu demîncarea copiilor și nici ei nu mă mai pot aștepta.

— Tovarășe, — se răsti la Năiță un locotenent incins cu centură și cu diagonală și cu pistol în toc de piele la briu, care venise cu comisia.

— Eu drăguei soarta care m-a adus pe mine să veniți dumneavoastră la mine în curte și să mă amenințați după

ce am făcut eu războiul șapte ani și am scapat cum numai eu am scapat. Dar n-am, ce am, am mîncat și să vedem de-acum încolo ce mai mîncăm.

— Dacă n-ai avut de lucru și n-ai somn, ce să-ți fac, intră în vorbă și Craina, care venise cu comisia și făcea parte din ea. Acum lipsea de la proces, era la un instructaj la raion, însă atunci el îi pusese pe Velcu și pe celălalt să se urce în pod și să vadă ei dacă n-are el, Năiță, porumbul ascuns.

Apoi se urcaseră toți trei și începușeră să scotocească peste tot, făcînd casa să bubuie de tropăitul bocancilor lor. Atunci, Năiță îl trimisese pe Vasilică să-i aducă fereștrăul de mînă și, repede-repede, tăiasă trei trepte, pînă la jumătate.

— N-am nici o pretenție — continuă Năiță, însă tovarășe judecător să știți că aici vă las copiii, pînă mă întorc, și aici vă las și muierea. Faceți ce știți că eu nu mai am nici o putere. Șapte sînt, șapte vi-i las.

Cînd judecătorul suspendase ședința pentru deliberare, Năiță se așezase cu copiii și cu nevasta pe scaune, lingă masa judecătorului și intraseră toți într-o muțenie de pămînt. Oamenii se strînseseră în jurul lor și tăceau și ei încremeniți în așteptarea sentinței care întîrzia.

— Pătrule — zise Năiță, într-un tîrziu, simțindu-l pe acesta aproape, căci altfel ținea ochii închiși, nu voia să vadă pe nimeni, cînd te duci acasă, să dai tu apă cîinelui ăluia, că el nu e vinovat de nimic și să-l dezlegi să se ducă și el unde-o vedea cu ochii, fiindcă ăștia nu ne iartă.

— Vezi de treabă — se făcu Pătru că nu poate crede așa ceva.

— Nu dormi — se ridică femeia din pat, căci se luminase de ziuă și prin fereastră se vedea cum ninge la fel de furios.

— Ba cred c-am adormit — răspunse Pătru cel scurt și chiar era încredințat că îl furase somnul și dormise adînc și visase iar procesul lui Năiță Lucian cu cotele.

Judecătorul venise negru în sala de judecată și citise sentința în care se spunea că ținîndu-se seama de situația lui Năiță cu mulți copii și mulți mici, se pedepsește doar cu amendă.

— Nu mai scăpăm de iarna asta, se miră, uitîndu-se pe geam, muierea lui Pătru cel scurt. Dacă mai ninge așa, ne îngroapă de vii.

— Vezi de treabă — făcu Pătru cel scurt, nu ăsta e necazul cel mare.

Ioan Untch : „Pădurence“
(Din Salonul republican de desen și gravură '74 — sala Dalles)

„Concert din muzică de Bach“

MA tem să nu depășesc limita entuziasmului obiectiv. Îmi cenzurez adjectiv-e și adverbele; ascult cu atenție; îmi supraveghez miinile; nu mi scoț cchelar-lar nici o secundă. Dar continua să mă mir zgârcit și decent, să mă bucur discret, să tresar și să rămân așezând cu încredere, cu foarte mare încredere, ca bucuria mea să fie și a altora.

Televiziunea citește statisticile de la-nica ale filmului pe glob și intră în acțiune. Achiziționează regizori buni, scenariari bune, redactori, operatori. Actorii se sunt în principiu aici mai aproape de adevăr, de teatru și de dramaturgie lor. Timpul este mai bine cumpănat.

Am numit cinci zile pentru televiziune cu o echipă de entuziaști. Zece oameni, sau nici alți, au făcut de toate și au fost pe rînd de toate, chiar dacă nu mai aveau 23 de ani. Zece oameni care nu știu să strige, care nu iau pauza de masă, care lucrează numai în locurile permise (fără să li se aragă atenția), care aduc de-acasă haine, și draperii, și becuri, și margele, și hirtie, și pungi, și bună voință, și bună dispoziție.

Aceasta echipă a condus cîteva săptămîni — și nu i-am auzit vreodată pîngindu-se de programul teatral, de bucurie-reșene — cîteva dintre cei mai ocupați actori din București, pe fața cărora nu am văzut nici disperare, nici enervare, nici parăpîn. Fory Ederle, Ica Matache, Dana Comnea, Carmen Strujac, O. id. u Iuliu Moldovan, Ada d'Albon, Ovidiu Schumacher.

Și un regizor cu mințile iute și mina subțire, cărui li doresc să întînească numai asemenea oameni. Să nu reglete niciodată că și-a ales această pro-e-ie, să nu îmbătrînească, să nu se sperie, să nu fie liniștit.

Urmăriți acest serial. La **Biblioteca pentru toți** — cea mai iubită emisiune — (acolo unde ați văzut și „Craii de Curtea veche“), sau poate la **Joia tineretului** — cea mai ocolită emisiune, sau poate chiar la **Televiziunea** peste 6,7 ani, dacă veți avea răbdare să așteptați, dacă veți avea bunăvoință să rețineți și să căutați în programe acest titlu: **Concert din muzică de Bach** de Hortensia Papadat-Bengescu — un film de Dinu Tănase.

Recițiți pînă atunci acest roman și între două alergături de sezon treceți pe strada Vasile Alecsandri ca să oferiți o floare doamnelor Storch.

Mă tem să nu depășesc limita entuziasmului obiectiv. Îmi cenzurez adjectiv-e și adverbele. Dar continui să mă mir zgârcit și decent, să mă bucur discret și să rămân așteptînd cu încredere, cu foarte mare încredere, ca bucuria mea să fie și a altora.

Irina Petrescu

Secvența săptămînii

I d e e a

LAPIDARA proză a propoziției publicitare ce recomandă pentru săptămîna aceasta filmul lui Varkonyi Zoltan **Farsă tragică** (producție a studiourilor ungare) m-a atras. M-am dus, am văzut filmul și am fost incitat. Nu pentru că aș fi asistat la o capodoperă (pelicula e modestă), ci pentru modul drăcesc în care se juca toată povestea aceea de pe pînă cu ideea atît de dragă mie și altora că deseori filmul se amestecă pînă la confundare cu viața și invers. Idee nevinovată, simplu joc al minții, fără aplicație practică (la prima vedere), dar plăcut spiritului pînă la a-l face să jubileze, de pildă, în fața acelei secvențe în care multele personaje ce se foiesc prin poveste nu mai înțeleg nimic, nu mai sînt în stare să realizeze dacă tot ce se înîmplă e adevărat sau doar o înscenare (filmul are tentă polițistă) și, aiurite, cer unui semen de-al lor să le dea lămurirea izbăvitoare. Care semen (minunat!) le cuvîntază scurt, cu fină resemnare, cam așa: ce vreți voi să mai știți, nu vedeți că nu se mai poate afla care e filmul și care viața?

a.b.

„Fiecăruia ce i se cuvine“

Irene Papas și Gian-Maria Volonte, protagoniști ai filmului semnat de regizorul Elio Petri

POVESTEA polițistă de bună calitate e aceea unde vinovatul e cel la care ne-am gîndit cel mai puțin. Povestea de o calitate ceva mai inferioară e aceea unde știm perfect cine e vinovatul, și toată emoția, toate surprizele se reduc la urmărire, fugărire și capcane reciproce. Cinematografului îi convin acestea din urmă, fiindcă sînt acțiune; dar îl incomodează poveștile din prima categorie bazate pe deducții, judecăți, ipoteze, gîndire și, mai ales, pe vorbe. Vorbe scăpate, cuvinte demascatore. Iată de ce filmul lui Elio Petri: **Fiecăruia ce i se cuvine** este un „polițist“ ieșit din comun. Căci nu avem fugărire; apoi ucigașul e ultimul pe care l-am fi suspectat: ba chiar și victima e alta decît cea pe care o știm; în sfîrșit, în tot timpul cercetărilor, cercetătorul nu se bizuie pe deducții, ci pe fapte aflate. Iată și un aspect original. Crima pare a fi pasională. Răzbunare de soț încornorat sau vendetă familială (treaba se petrece în Sicilia). Între timp, aflăm că ne-am înșelat. Că avem de-a face cu o crimă politică. Iar la urmă aflăm că nu ne-am înșelat. Că crima e și politică. Iar pasională e cu totul altfel decît credeam.

La aceste calități, se mai adaugă una, de ordin actoresc. Cel care duce cercetările (și care e profesor universitar, iar nicidecum polițist sau magistrat) e interpretat de actorul foarte cunoscut publicului românesc Gian-Maria Volonte. În filmele lui, fie ca erou pozitiv, fie ca personaj negativ, el ni s-a înfățișat totdeauna ca un om energic, hotărît, tănos, întrepid, eventual arrogant, uneori cinic. Aici el este un om sfios, privind în jos, nesigur, naiv. Toate astea în contrast cu reușita, totuși, a acțiunilor sale. Spectatorii români care-l văzuseră totdeauna cu fruntea sus și pieptul înainte, sînt impresionați să-l vadă în postură de zăpăcit gen Columbo. Da, este leit Columbo. Am zice că îl imită, dacă n-am ști că filmul lui e din 1967, adică cu șapte ani mai tînăr decît serialul cu Columbo. Am zice bucurosi că actorul care îl face pe Columbo l-a plagiat pe Gian-Maria Volonte. Căci nu se poate să nu-l fi văzut în acest film care e și el oarecum faimos, căci a obținut premiul cel mare la festivalul de la San Sebastian. Și premiul pentru scenariu la Cannes. Mimica, gesticulația, căutările confuze,

răzgîndirile timide, toate acestea sînt identice la amîndoi. Singura deosebire e că Columbo le face de șapte mii cinci sute de ori, pe cînd celălalt numai o dată. Și este remarcabil cum un mare actor, cu ocazia uneia din performanțele sale, creează un nou tip de erou, din care se vor înfrupta zeci de succesori.

Personajul feminin e interpretat de talentata artistă greacă Irene Papas. Ea e soția ucisului. E „văduva neagră“, cum foarte bine îi zice defuncta revistă avangardistă franceză „Cahiers du Cinéma“. Care mai zice ceva. În filmul nostru, amenințările cu moartea se fac prin scrisori anonime care folosesc litere decupate din „Observatore romano“, ziarul oficial al Vaticanului. Cronicarul de la „Cahiers“, care găsește acest film (citez): „grotesc“, își exprimă regretul că nu s-a exploatat mai mult faptul că ucigașul folosea gazeta papală. Era aici (zice acest cronicar) „o surră de comic“ amuzantă. De ce? Bineînțeles, ca de obicei, nu ni se spune.

Actorul Ferzetti, junele prim-amorez din *Aventura* lui Antonioni, s-a mai rotunjit la față, ceea ce îl ajută bine la rolul de ticălos sătul, plin și sigur de el. L-am putut admira în *Mafia albă*, precum și în filmul de care vorbim astăzi.

Regizorul Elio Petri are numai 45 de ani. A fost gazetar (subdirector la ziarul comunist „Unită“), scenarist, asistent al lui De Santis și Zavattini, regizor, premiat la multe festivaluri internaționale. Opera sa cinematografică e foarte variată: o înduioșătoare poveste de institutor idealist (*Învățătorul din Vigevano*, în care l-am văzut pe Sordi); apoi o poveste în adîncime, povestea unui om care știe că va muri și-și așteaptă moartea (*Zilele numărate*); apoi o poveste satirică împotriva nebuniilor moderniste dintr-o societate unde se practică următorul mic jocșor inocent: se aleg două persoane, care, fiecare, are ca misiune s-o ucidă pe cealaltă (*A zecă victimă*, cu Mastroianni și Ursula Andress); în sfîrșit, filmul polițist destul de original de care ne-am ocupat aci.

D. I. Suchianu

Omagiu lui Brahms

IN cadrul minunatelor concerte, organizate cu prilejul împlinirii a 35 de ani de activitate artistică a artistului poporului Ion Voicu, am putut audia un splendid recital de muzică de cameră închinat lui Johannes Brahms. La pian și-a dat concursul unul din cei mai mari artiști ai zilelor noastre, Christoph Eschenbach.

Integrala sonatelor pentru violină și pian — în sol major, în la major și în re minor — ne-au prilejuit o reînfrînare cu titanul. Cel care a refuzat să pășească pe drumul melodiei ultra-cromatizate de tip wagnerian, preferînd să valorifice melodia cantabilă, diatonică, în sens tradițional, — melodie nederivată din armonie. Cel care a continuat drumul ritmului simplu, uneori aproape simetric, al instrumentației sobre, fără efecte spectaculoase, —

uneori chiar **monocromă** — sau al forme clasice, așa cum a conceput-o Haydn, Mozart sau Beethoven — în prima perioadă.

Măreția „tradiționalului“ Brahms constă, în primul rînd, în expresivitatea profundă, în stilul foarte original, un fel de „blîndă tălmăcire a rîului și a sălbăticiunii, a nașterii și a morții“, totul sub cerul unui romantism în fond și al unui clasicism în arhitectură. În al doilea rînd, în ancorarea în spiritualitatea pămîntului austriac, iar în al treilea rînd, în măiestria sa, poate inegalabilă: între intenție și realizare se creează o **osmoză unică**, parcă s-ar lega lacrima cerului cu ierburile.

Ion Voicu și Christoph Eschenbach s-au contopit pînă la identificare, generînd un discurs sonor tainic, de un lirism adînc, cu puține culminații dra-

matice; lumea muzicii camerale ne-a cuprins pe toți melomanii, oprindu-ne uneori respirația. Dar chiar în momentele de maximă intensitate emoțională, culorile sonore nu au fost ostentative. Am spune că s-a conturat o dulce limpezime, de legendă sau de mit, de nobilă redare a victiilor și a suferințelor umane alese, călătoare în sfere foarte înalte.

În prima sonată interpretată — cea în sol major — s-a cristalizat un ton de confesiune — acel „ton de destăinuire brahmsian“ de care vorbea trubadurul moldav, regretatul Mihail Jora. În cea de a doua — în la major — s-a reliefat un colorit mai viu, din cînd în cînd voalat cu discreție, un „fond sonor“ pentru trandafirii lui Rainer Maria Rilke, poetul care i-a dezmiertat cu sfiala fetelor feciore, fără a presimți să spinul unuia dintre ei îl va ucide. În ultima sonată prezentată — în re minor — s-a conturat o meditație mai dramatică, o chemare a adîncului, meditație înseninată în finalul lucrării, atît de compozitor, cît și de cei doi instrumentiști, de parcă s-au sărutat copacii în codrii seculari, în timp ce amurgurile răsăreau liniștite.

A fost o seară a eufoniei reținute. Un triumf al Euterpei. Toate cuvintele au pierit, ca să înceapă cîntecul frumos.

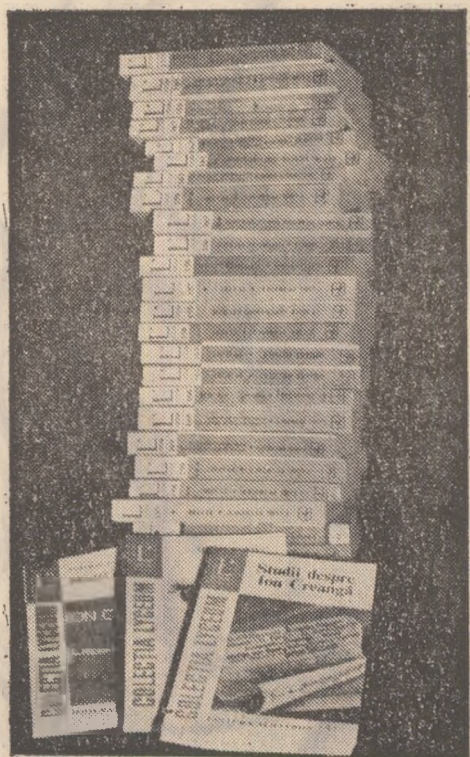
Doru Popovici

LA EDITURA Albatros

serii și colecții pentru toți cititorii tineri

CELE MAI FRUMOASE POEZII

LYCEUM

In pregătire:

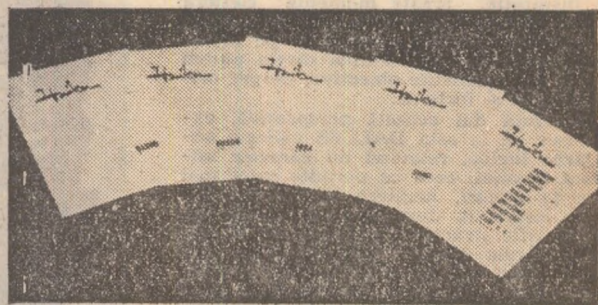
Poezii Văcărești – **SCRIERI ALESE**
• • • POEZIE ȘI ISTORIE LA 1848
Ernest Hemingway – **ADIO, ARME**
Henrik Ibsen – **TEATRU**

In pregătire:

Ion Caraion – **POEME**
Omar Khayyam, Saadi, Hafiz – **CATRENE PERSANE**

Johannes Bobrowski – **POEME**
Radnóti Miklós – **POEME**
• • • DIN LIRICA TURCA CONTEMPORANĂ

HAIKU

Antologie lirică niponă

In cuprins:

BASHŌ, BUSON, ISSA, SHIKI, BONCHO

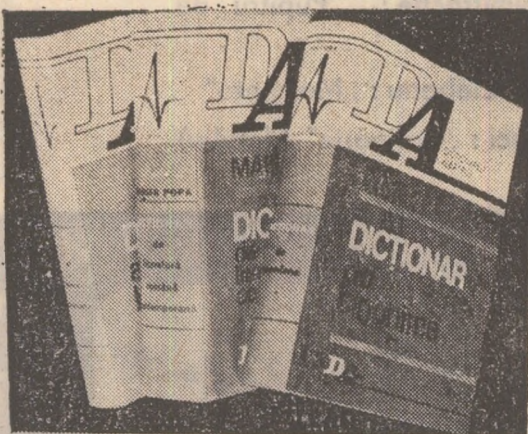
DICȚIONARELE ALBATROS

Vor apărea în 1974:

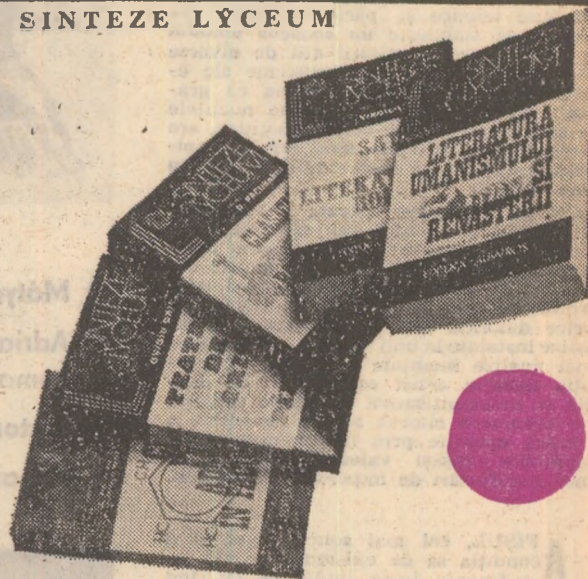
Mihai Eminescu – **DICȚIONAR DE RIME**
Romulus Vulcănescu – **DICȚIONAR ETNOLOGIC**

In pregătire:

• • • **DICȚIONAR SELECTIV DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ**, alcătuit de un colectiv coordonat de prof. dr. Romul Munteanu
Dumitru Andreescu – **DICȚIONAR DE ASTRONAUTICĂ**
Ion Hobana – **DICȚIONARUL ANTICIPATIILOR**
Paul Popescu-Neveanu – **DICȚIONAR DE PSIHOLOGIE ȘI EDUCAȚIE**

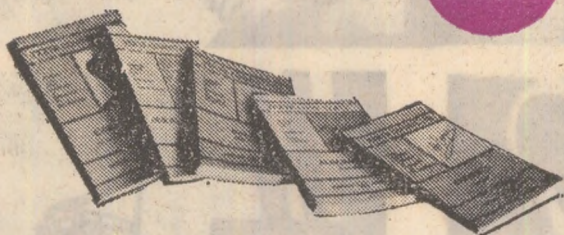
SINTEZE LYCEUM

In pregătire:

I. Șiadbei – **ISTORIA LITERATURII ROMANE VECHE**
Mihail Atanasiu, Victor Drobotă – **FIZICA PENTRU ADMITERE IN FACULTATE**
C. Ionescu-Țiu, Liviu Pirșan – **ALGEBRA ȘI ANALIZA MATEMATICĂ PENTRU ADMITERE IN FACULTATE**

TEXTE COMENTATE LYCEUM

In pregătire:

Liviu Rebreanu – **PĂDUREA SPINZURĂȚILOR**
G. Călinescu – **SCRINUL NEGRU**
Al. Philippide – **MONOLOG IN BABILON**
Aristofan – **BROAȘTELE**

COLOCVIILE ADOLESCENȚEI

In pregătire:

George Șovu – **CADENȚA GENERAȚIEI**
Vasile Vetișanu – **ELOGIUL PATRIEI**
Al. Voitinovici – **INSEMNAȚIILE UNUI UCENIC POLITIC DE ODINIOARĂ**

FANTASTIC-CLUB

In pregătire:

Rodica Ojog-Brașoveanu – **MINERVA SE DEZLÂNȚUIE**
Constantin Cubleşan – **IARBA CERULUI**
Ray Bradbury – **AICI SINT TIGRI**
J. H. Rosny Ainé – **NAVIGATORII INFINITULUI**

CRISTAL

Știință popularizată

Sub tipar:

Matei Alexescu – **CERUL, O CARTE PENTRU TOTI**
Sergiu Ballif, Ion Stănescu – **METEOROLOGIE FARA FORMULE**
Teodor Marian – **PRINZUL CEL MARE**
George Dan Opreșcu – **CONSTRUIȚI UN TELEVIZOR**

Sub semnul anului jubiliar

SALONUL republican de desen și gravură '74 s-a deschis sub semnul festiv al evenimentelor ce marchează acest an : cea de a 30-a aniversare a Eliberării și Congresul al XI-lea al Partidului. Simboluri cu valoare istorică și surse de inspirație, aceste momente conferă sensul tematicii abordate de către artiștii ce ilustrează o artă dezvoltată pe direcția unei tradiții în virtutea căreia putem vorbi, cu argumente obiective, despre originalitatea și forța sa.

Analizată din această perspectivă, expunerea de la sala DALLES vădește angajarea lucidă, relevând un caracter militant nuanțat, ceea ce permite celor mai diferite genuri, maniere și personalități să se înscrie în sfera acelui umanism activ specific structurii noastre actuale, datorită cărui mesaj opere plastice implică valori sociale, estetice, etice, morale. Între consemnare și metaforă, între faptul cotidian și simbolica vizuală polivalentă se desfășoară multitudinea planurilor ce ne dezvăluie o infinitate de idei și maniere, prin care arta noastră contemporană își afirmă caracterul viu, dinamic, eficient.

Deplasind discuția în zona personalităților ce compun acest anual „tur de orizont” al graficii românești, o remarcă obiectivă ce se cuvine făcută este cea legată de creșterea profesionalismului (realitate afirmată de altfel și de către criticul de artă Ion Frunzetti în cuvintul de deschidere), consecință firească a deciziei ideatice și stilistice materializată în lucrările expuse. Asistăm la cristalizarea unui mod de a concepe imaginea plastică prin intermediul căruia, dincolo de calitățile tehnice și particularitatea expresiei, se stabilește un consens unanim în interpretarea realității aite de diverse și în abordarea marilor probleme ale existenței umane. Putem afirma că grafica noastră actuală, cu toate nuanțele pe care le presupune această noțiune, are personalitate, aparține unui spațiu spiritual cu puternică amprentă și unui timp bine definit.

Comparimentarea operată în raport cu cele câteva modalități de expresie deja consacrate permite o mai ușoară însușire a judecăților — prin comparație sau autonome —, atrage atenția asupra unor preferințe, dar și asupra denivelărilor valorice datorate mai ales comodității stilistice instalate la unii artiști. Efectuarea unei analize nuanțate în raport de evoluția fiecărui artist este destul de dificilă și nesemnificativă în aceste condiții, dar separarea citorva repere constituie o firească operație prin intermediul căreia delimităm însăși valoarea generală a unei manifestări de importanță Salonului.

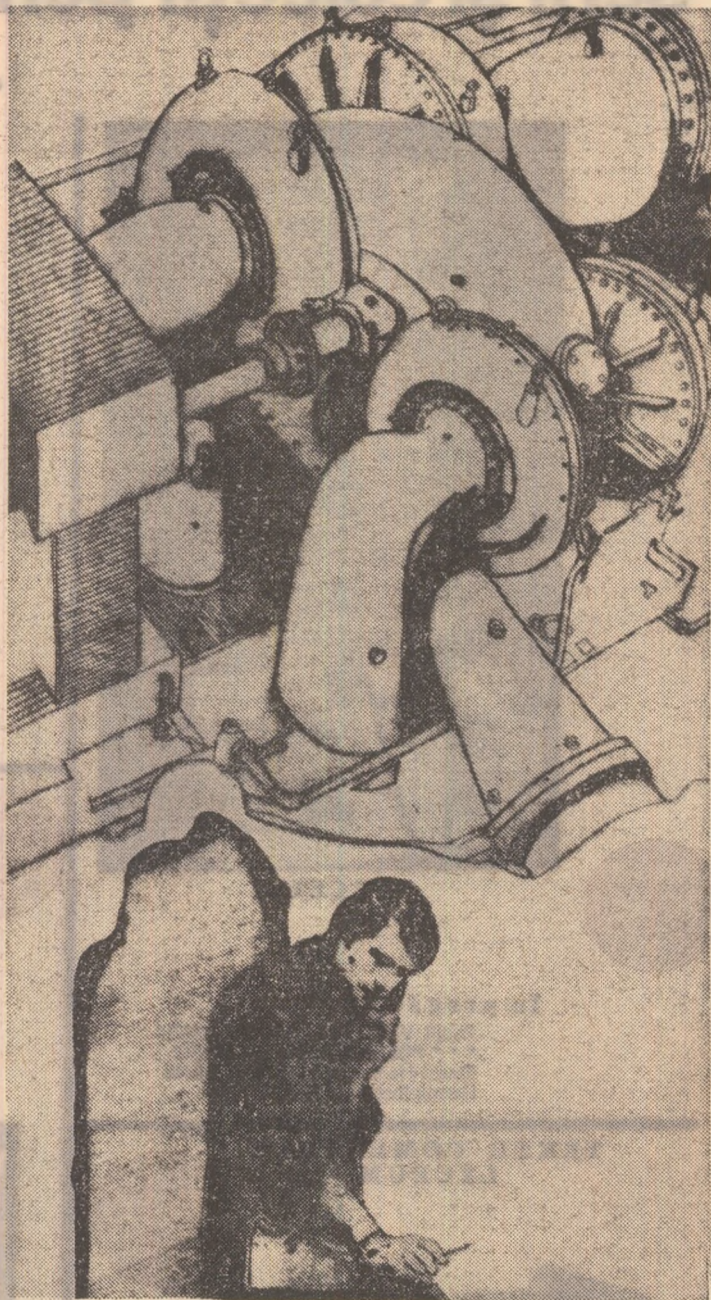
AFIȘUL, cel mai solicitat gen prin condiția sa de existență socială, se desfășoară între limite ce cuprind tematica politică legată de evenimente cu semnificație mobilizatoare, dar și „obiectele de informare vizuală” ale civilizației contemporane, astfel încât interesul se îndreaptă firesc spre acest sector. Lucrările semnate de D. Petrică, Emilia Boboia, Letiția Bucur, C. Costa, Francisc Alexandru, I. Molnar, A. Perussi, M. Grosu, atrag atenția prin calități cromatice și compoziționale ce contribuie la accentuarea mesajului legat de consemnarea momentelor festive. Altele, ce e drept destul de puține, se orientează către zona mai largă a faptului cotidian, inspirându-se din construcția socialismului sau din marile probleme ale omenirii, și aici remarcăm prezența lui Florin Ionescu, Lucrăția și Victor Fedorov, accția din urmă, preocupată de ideea protejării mediului inconjurător.

Inscriindu-se firesc în ideea de „expunere monografică”, alte direcții posibile ale genului și mai ales cea a metaforei vizuale cu referiri la o realitate densă în semnificații sint ilustrate de către autori ce dețin deja o „cotă” valorică certă. Ca de obicei, excelează gravura concepută ca un montaj de situații sau momente, a căror sursă și motivare decurg din dinamica vieții noastre sociale. Mircea Dumitrescu, Ion Donca, Dan Erceanu, Wanda Minuleac, A. Dumitrache, I. Panaitescu, Iléana Micodiu, Geta Brătescu, Ion Stănd, Teodora Moisescu, Marcel Chirnoagă, I. Matyas, Horia Mureșan, C. Nistor, Alina Rutescu, Gh. Ivancenco, Mihai Mica, Clarette Wachtel, ca și Sorin Dumitrescu sau A. Bulacu sint doar câteva nume ce pot ilustra calitatea și diversitatea modalităților de expresie în domeniul gravurii, fără a epuiza însă o enumerare ce se poate extinde.

CONSACRAT ca un procedeu cu valori expresive deosebite, desenul se impune atenției prin numele lui Vasile Kazar, neobosit creator de mitografii, Octav Grigorescu, Mariana Petraycu, Lăgia Macovei, A. Costinescu, F. Bencles, Alex. Chira, V. Paulovici, Iosif Bencsik, Georgeta Pusztai, unii dintre artiști prezentind și

- Máttyás Iosif : „Cintec de dor”
- Adrian Dumitrache : „Pupitru de comandă”
- Victor Rusu Ciobanu : „Memento”
- Mihai Lebaci : „Rafinărie” (detaliu)

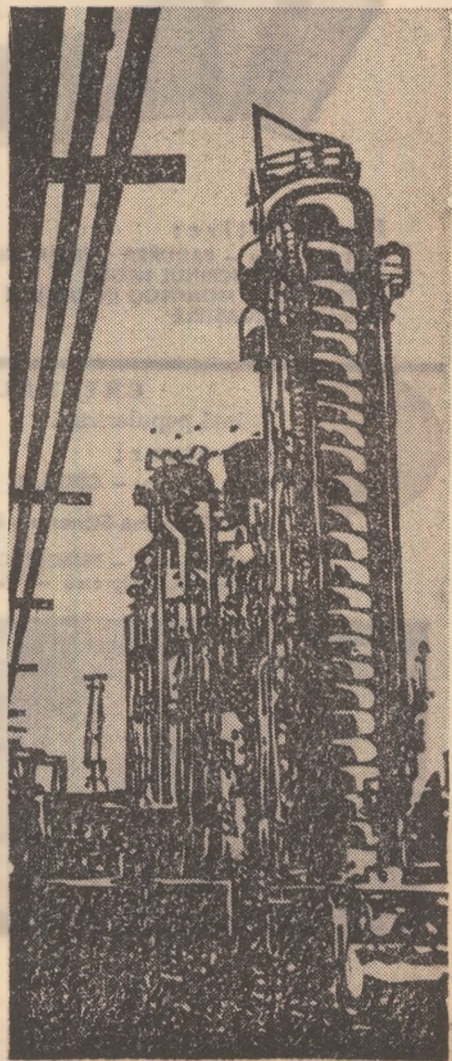
excelente ilustrații de carte, cazul Marcelei Cordescu sau al lui Vasile Socoliuc. De altfel, ilustrația de carte, cu rare excepții, aparține aceluiași consacrați ai genului, ceea ce conferă certitudinea calității, demonstrind însă și o lipsă de preocupare față de această modalitate de comunicare cu publicul. Constantin Băciu, Done Stan, M. Dumitrescu, Val Munteanu, Tiberiu Niculescu, M. Chirnoagă nu mai au nevoie de nici un fel de prezentare, arta lor conținând toate datele impuse de rigorile dialogului dintre semnul literar și cel plastic, după cum Iosif Teodorescu, H. Roșca, Liana Petruțiu sau Cristinel Kira-Popescu se afirmă ca personalități cu un stil bine conturat.

Depășind un moment de criză a idelor și a modalităților de expresie ce se manifestă cu citiva ani în urmă, caricatura își desfășoară virtuțile sociale pe o suprafață de preocupări mai largă, ilus-

trind nuanțele pe care le implică noțiunea de umor. „Rodații” în școala subiectelor „la zi”, desenați de Matty Aslan, Cik Damadian, Nell Cobar, A. Poch au atins punctul umorului subtil, aluziv, cu implicații mai largi, polivalente. Adăugind prezența lui I. Dogar-Marinescu, Toni Avram, Bour, A. Andronic, Pal sau Closu revenim cam la aceleași coordonate pe care se axa și ultimul „Salon al umorului”, realitate ce poate da de gîndit la modul cel mai serios.

Concluziile ce decurg din chiar premisa acestui Salon vizează în egală măsură valoarea artistică a expunerii și semnificația sa deosebită în contextul momentului pe care îl trăim, astfel încît imaginea unei manifestări plastice devine și imaginea parțială a realităților României anului XXX.

Virgil Mocanu

„Piticul din grădina de vară”

de D. R. POPESCU

La doi ani după premiera TV, Teatrul din Tirgu Mures s-a ambiționat să re-prezinte piesa lui D. R. Popescu **Piticul din grădina de vară**. O ambiție pe deplin motivată, putem spune acum, după ce am văzut spectacolul montat de Dan Micu; căci acest splendid poem tragic și-a dezvăluit noi valori și dimensiuni în spațiul tridimensional al scenei.

Colectivul tirgumureșan a avut desigur multiple motive care l-au determinat să se oprească asupra acestui text dramatic — în vederea realizării unui spectacol omagial dedicat celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei. Argumentul ariei tematice abordate nu este singurul, deosebit de important, fiind modalitățile la care recurge autorul în tratarea subiectului, sistemul de relații pe care-l creează, complexitatea raportului individ-societate. Mai este apoi Maria — acest mare personaj, descins din legendă (o legendă contemporană); dacă neapărat vrem, filiații putem găsi în tragedia antică, în teatrul sartrian, în tradiția folclorică românească — aceasta din urmă părind a fi totuși cea mai aproape de adevăr. Dificultatea piesei (pentru regizor și interpreți), ca și frumusețea ei (pentru spectator sau cititor), rezidă chiar din consecvența cu care autorul a menținut personajul în centrul acțiunii, raportind la el absolut toate evenimentele inserate în fabulație; Maria este punct de pornire și punct final și catalizator, în același timp. Este o sinteză a eroismului și a poeziei, a fermității și a feminității, a patosului revoluționar și a lucidității.

Acțiunea piesei e cit se poate de simplă: Maria, tânăr luptător comunist, e condamnată la moarte (una din șirul sentințelor capitale pronunțate de tribunalele românești de la începutul războiului până la eliberare), dar în ziua execuției se descoperă că e gravidă — și deci va trebui să trăiască până după nașterea copilului; și această așteptare declanșează evenimente. În schimbul vieții, încearcă s-o determine să-și trădeze tovarășii; alături încearcă s-o umilească; încearcă s-o îndepărteze de cauza comunistă, s-o facă să renunțe la ea printr-o refugiere în sinul bisericii; încearcă s-o înfricoșeze. Sînt tot atâtea eșecuri. Credința în idee, în marea idee a comunismului, nu poate fi înfrîntă. Acumulari și iar acumulari vin să definească personajul; nu să-l schimbe structural sau comportamental, ci să-i adauge noi sensuri, noi

valențe. De altfel, în această piesă, D. R. Popescu își consideră fiecare personaj ca un dat și, în consecință, evoluția fiecăruia (din punct de vedere dramatic) are ca scop o analiză cu tendințe exhaustive. Personajele nu se schimbă, de la început și pînă la sfîrșit, iar momentele de conflict apar atunci cînd tendințele unuia se ciocnesc (mai mult sau mai puțin brutal) cu tendințele celui alt sau ale celorlalți; și apoi, după fiecare ciocnire, evoluează în conformitate cu acel dat inițial. E o structură ce se dezvoltă în cadrul unui sistem aleatoriu și care a generat o piesă, prin excelență, de analiză. Este și o cale ideală pentru a impune un erou de tipul Mariei, eroul discret, de o mare forță sufle-

Marinela Popescu și Ștefan Sileanu într-o scenă din Piticul din grădina de vară

tească, complex și profund în trăirile lui, convingător în susținerea ideii pe care o reprezintă.

Dan Micu s-a identificat de la bun început cu textul, găsind acele echivalente spectaculare capabile să transmită tensiunea psihologică specifică conflictului. Ciocnirile sînt dure, din ce în ce mai dure. Și pe măsură ce acțiunea înaintează, pe măsură ce caracterele se dezvăluie, devine tot mai clară incom-

patibilitatea spiritualității Mariei cu lumea celor care vor s-o înfrîngă; în acest sens, regizorul a subliniat chiar eforturile cinicului David, ale perversului agent de siguranță Oprețescu, ale complexatului director de închisoare Berceanu, ale preotului Mercea de a o sustrage execuției cu prețul anihilării morale; deci nu despre o înfrîngere fizică este vorba! La antipod, se conturează o lume ale cărei forțe se polarizează în jurul eroinei. Și încă un accent: Pasăre, soldatul nebun și cretin, e nebun și cretin doar în raport cu o lume schiloadă moral — pe care o refuză.

În altă ordine de idei acum, menționăm consecvența cu care Dan Micu a dezvoltat regizoral structura dramatică; important nu e atît că anume se întîmplă, ci cum și mai ales de ce se întîmplă așa; construiește astfel pentru personaje un solid eșafodaj al destinului; David și Oprețescu nu pot decît să dispară; Berceanu, Iros și Mercea devin viermii ce se strecoară pe lîngă pereți. Dacă Maria se numără printre cei executați sau nu acesta este un lucru pe care regizorul îl rezolvă în felul său — dar tot în spiritul dramaturgului: după fiecare salvă trasă asupra Mariei, apare într-alt loc o altă Marie. În fabulație, eroina va trebui să moară după ce va crea viață; dar cînd crezi viață nu poți să mori!

Și în același spirit au fost gîndite și decorul (o închisoare cu pereți și grădini albe) lui Romulus Peneș și costumele Annei Tamas.

Despre interpreți — Marinela Popescu (Maria), Zoe Musău (Sevastița), Livia Doljan (Zambila), Ion Fiscuteanu (Pasăre), Mihai Gingulescu (Berceanu), Constantin Săsăreanu (Iros), Ștefan Sileanu (David), Cornel Popescu (Oprețescu), Constantin Doljan (Mercea), cit și cei din roluri mai mici, Al. Făgărășan, Ana Nagy Scarlat, George Mendel și Andrei Török — se poate spune un singur lucru: au demonstrat atașament față de ideile politice și estetice expuse de autor și regizor, dezvoltîndu-le, împlinind personaje de o reală consistență, susținînd o partitură pe cît de dificilă pe atît de frumoasă, clădind astfel un spectacol clar, mobilizator, solid și unitar.

Radu Bădilă

Teatru

Teatrul Național din Timișoara

„Soldățul de plumb”

În viziunea lui Sergiu Savin, tînar și talentat regizor timișorean (din păcate, rareori amintit de presa de specialitate), textul lui Sașa Lichy devine o irezistibilă invitație la puritate. Acea frumoasă **Antologie a inocenței** a lui Iordan Chimet (din care regizorul a și inclus în spectacol cîteva poezii) patronează montarea, conferindu-i atmosfera ei de vis, cromatică fabuloasă. Urișe marionete de butaforie — cu chipuri de motani înțelepți și hlamide ale sfetnicilor prețioși — se întîlnesc în reprezentație cu bizari dromaderi (ascunși îndărătul ochelariilor de soare); păpuși suave, miniaturale, se rotesc pe fragilul carusel al meșterului Krull cronometrîndu-i parcă existența lentă (scenografia rafinată, ușor suprarealistă, aparține tot regizorului); iar poetul Silwarsen recită, de sub mantia lui din ierburi marine, elegii pentru ființele mici, avertizîndu-ne asupra caracterului criptic al povestirii: „Culorile sînt palide, nu tipă / Spațiul are doi metri cubi / Focul e o cîrpă roșie și îl ieși cu mîna. / Țara asta a mîzgălit-o pe carton un copil. / Copilul visează; nu-l trezi...”

În acest context deci, importante nu mai sînt nici substituiri Soldățului de plumb de către Tolle, fiul meșterului Krull, nici cumînțirea răsfățatei prințese. Mizanscena plină de fantezie și lirism a lui Sergiu Savin cucerește spectatorul prin puterea de generalizare, prin întrebările universale valabile pe care știe să le ridice. Spectacolul Naționalului timișorean demonstrează încă o dată că orice „piesă pentru copii” își atinge scopul atunci cînd este privită — de către realizatorii ei — cu exigența cuvenită.

Acest lucru l-au înțeles foarte bine actorii Traian Buzoianu (Tolle), Miron Șuvăgău (interpretul a nu mai puțin de patru roluri importante), Irene Flammann-Catalina (Kăgă), Horia Georgescu (Poetul) și Daniel Petrescu (Olaf).

Bogdan Ulmu

Radio
TeleviziuneCălinescu,
Ioanide,
Șun

● ÎNTREBÎNDU-SE adesea cine este „cu adevărat” George Călinescu, critica a încercat o elegantă ieșire din impas, ațintindu-și aprigii săi ochi spre Ioanide sau Șun. Răspunsul scriitorului adăunește controversa: „Toți trăim în umbrele noastre mărite ca în niște talere uriașe”.

Ficțiune pură sau ipostaziere a propriei structuri, poemul dramatic Șun a fost transmis de teatrul radiofonic (adaptarea și regia Mihai Zîră, cu o prezentare de Al. Piru) în chiar ziua de 19 iunie cînd se împlineau 75 de ani de la nașterea lui Călinescu.

În 1944, la un an după apariția „mitului mongol”, scriitorul recunoștea că „lemeiul” său se adăseste în textele clasice chineze, că „întriga însăși se află între-

gă acolo”, că „amă-nunile sînt documentate”, că „aforismele în general sînt autentice”, că „frază întregi, mai ales cele prețioase, în șurub, sînt quasi-traduse”. Acestea, mai ales, dantelărie savantă, în care ceremonioasa adulărie stă alături de umilită desăvîrșită, stîrnesc uimitoare ecouri: Kong-Kong — „Yao, fiu luminos al Cerului, săgețator al Soarelui, împărat plin de virtuți eminente, îngăduie celor mai nemernici supuși ai veșnicului tron să cadă la picioarele tale. Yao — „Sfetnici prea onorabili, frați iubii, sînt sluga voastră cea mai smerită”.

Aceeași odihnitoare împodobire a faptelor și sentimentelor prin protocolare cuvinte, în scena în care împăratul își ofe-

ră fiicele ca soții înțeleptului Șun: Yao — „Iubite ginere, aruncă un ochi îndurător asupra fiicelor mele, pe numele lor de fată Ciuang și Ki-ang, pe care n-am fost în stare să le cresc și să le-mbrac mai bine”. Șun — „Luna crepusculară nu e mai netedă și mai albă ca obrazii logodnicilor mele. Pe veșmintele lor și-au desfăcut cozile prinții păunilor. Duhurile pietrelor prețioase le-au presărat unghiile cu nestemate”.

Savant și poet, om politic și visător, Șun este o conștiință a timpului său, dar, aici Călinescu vorbește în termeni transparenți, și a timpurilor moderne. El merge „pe calea de mijloc care e nestrămutată”, pe aurita cale de mijloc, echilibrînd contrariile și rotunjind rațional asperitățile inițiativelor extremiste, el este un spirit activ, „duh curat, întocmitor al lumii, care pășeste pe calea neturburată”, învingînd cu orătie pe impostori și dedicîndu-se cu entuziasm cultivării grădinii, care în cazul său se identifică tării. El este omul marilor proiecte și al marilor realizări, la fel cu Ioanide și, după cum se știe, asemenea lui Călinescu însuși.

Ioana Mălin

Telecinema

ERAU obosiți, venise războiul, îmbătrîniseră, erau deja celebri, străbătuseră tot ce le dăduse soarta de străbătut, poate că nu mai aveau nici putere, nici mare inspirație, — astea se văd cu ochiul liber, oboseala în dezvoltarea unei situații, lipsa de lumină într-o stare care nu găsește nici grația, nici zborul, nepuțința de a lua un gag de gît, să-l duci pînă-n pinzele albe. Ei, care altădată făceau din devorarea unei pălării un eveniment mondial (Stan punea și sare peste fetru, iar Bran se cutremura în fața acestei sublimă încercări: a minca pălărie cu sare!), se găsesc acum în epoca cea mai modernă, prea modernă, în casa unui inventator care a născocit o bombă fenomenală (nu chiar atomică...) și friutură de curcan în pilule. Ce-ar fi ieșit altădată de aici — din îngurgitarea unor bombonele în care sînt concentrate sosuri, frigănele, piept sau pulpă de pasăre, la alegere! (Totuși, ce întrezărire și a epocii cosmonautice și ce film mare au ratat, din motive independente de voința lor. „Stan și Bran cosmonauți”!). Aici, acum, în Stan și Bran

detectivi fără voce, din marca clipă a devorărilor, nu mai aveau decît cîteva replici — ori ei n-au avut niciodată nevoie de replici — alte situații bune sau măcar bunicile se duceau de-a dura, tratate superficial, fără avînt, fără panică, fără acea uriașă incilceală a miinilor și picioarelor în pantaloni, cămăși, gileți și sentimente de groază. Mă resemnasem, ziceam că e foarte bine să-i văd pe Stan și Bran și la sfîrșitul carierei, pe ducă...

Decodată însă, spre final, din nu se știe ce muscă, din ce amintiri ale copilăriei, din ce fond curat obsesional, cele două mamifere se aruncă într-o scenă cu care poți răscompăra nu un film, nu o oboseală, nu o neputință, ci toate neputințele. Amindoi nimeresc într-un tren — cărînd după ei bomba infernală ascunsă într-o armonică! — și se urcă într-o cușetă să tragă un pui cit de cit de somn. Întotdeauna culcarea lor, pregătirea lor pentru un somn bun, dezbrăcarea și îmbrăcarea cămășilor de noapte au fost, și ele, evenimente de proporții mondiale. Aici, Stan îl trage pe Bran sus, în cu-

șetă, rupîndu-i pantalonii, după care urmează o nebunie cum numai ei doi au înțeles că poate deveni o culcare într-un pat. Cuvîntul a dispărut și se filmează zece minute de geniu, în care cele două lighioane, într-un spațiu care devine tot mai inuman, se dezbracă, se foiesc, se zvîrcolesc, se chinuie să ajungă măcar la flanelele de corp, se înghiontesc, se incurcă în pantaloni, în cămăși și izmene, se luptă cu o disperare u-luitoare pentru un loc în cearceaf, pe pernă, în fond sub soare și sub lună — avînd permanent între ei bomba care cîntă în armonică la orice zdruncinătură! (Altă imagine oremontorie?) O clipă, printre lacrimile de ris, mi-a trecut prin minte funestul gînd, că tot așa, într-o asemenea divină și paroxistică incilceală, și-ar fi căutat cei doi nebuni un loc în mormînt, dacă soarta le-ar fi dat să joace împreună și ultima secvență, la capătul altor scene în care ei — precum visa poetul — au transformat omul într-un coșmar al materiei.

Radu Cosma

Cartea străină

Walden

TOTUL a pornit, poate, de la Petrarca urcând într-o bună zi pe Mont Ventoux în Provența, ca să contemple firea și să citească în liniște *Confesiunile* lui Augustin. Sau, poate, de la Francisc din Assisi care cutreiera de unul singur înălțimile din Abruzzi, lăudând cu glas tare creaturile, frații și surorile sale, Soarele, florile, păsările, trupul nostru măgarul și chiar sora noastră moartea. Am putea căuta mai departe iscodind în acel *otium* al poetului latin, gustat *sub tegmine fagi*, o rădăcină — literară — a desfătărilor oferite omului însingurat în mijlocul naturii. Mult mai târziu, într-un secol în care totul părea să îndemne la uitarea firii, Rousseau se retrăgea la Ermitage, în pădurea Montmorency, apoi în insula Saint-Pierre pe lacul Bienne. Hoinar singuratic își permite să prefere visările solitare conversațiilor cu alții.

Cînd Henry David Thoreau se retrage la Walden Point, într-o pădure, la o milă bună de cel mai apropiat vecin, pe malul unui lac, într-o casă pe care și-o ridică singur, el nu este cel dintîi care preferă izolarea în natură, aglomerațiilor, nici primul care-și istorisește experiențele din perioada (doi ani și două luni) în care trăiește acolo ca un eremit modern. Dar cine îndrăznește să repete ceea ce alții înaintea lui au făcut cu gîndul că începe totul de la început, că face ceva ce nu s-a mai făcut, este într-adevăr un deschizător de drumuri, dacă nu cumva se înșală pe sine. Thoreau nu risca prea mult să se înșele, căci avea un bun simț viguros, o modestie și un simț — tipic Noii Anglii — pentru cele concrete și măsurabile. Nu este, în fond, un romantic, un peregrin în genul lui De Senancour care-și plimbă neliștile, oscilînd între dezolări și exaltări, prin munții și văile Helveției. Henry David Thoreau are spiritul pragmatic al compatrioților săi și dacă a ascultat — ca un discipol credincios — lecția „transcendentalistă” a lui Emerson, aceasta nu l-a făcut să se piardă în vagi speculații. În fond, deși fire meditativă, nu este un intelectual. Nu este, însă, nici o natură frustă și e departe de a fi un naiv. Tocmai pentru că nu este un inocent caută inocența acolo unde crede că o poate găsi, conform unei îndelungi tradiții spirituale: în natură. „Fiecare dimineată — mărturisește el în Walden — era o invitație binevoitoare ca să-mi fac viață de o simplitate și, aș putea spune, de o inocență egală cu a Naturii însăși”.

Inocența aceasta paradisiacă nu poate fi a omului. El și-a pierdut-o de mult, odată cu paradisul începuturilor sale. De aceea, dacă în însingurarea sa voluntară (și oarecum filosofic-metodică, asemănătoare — *mutatis mutandis* — cu aceea a lui Descartes meditînd în iarna olandeză), Thoreau rîvnește să atingă puritatea începuturilor, un loc virginic îi oferă o asemenea nevinovăție primordială: „Acolo unde locuim eu era la fel de departe ca și pînă la multe regiuni văzute de astronomi în timpul nopții. Sintem obișnuiți să ne imaginăm locuri rare și delectabile în vreun colț îndepărtat și mai celest al sistemului, dincolo de constelația Cassiopea, departe de zgomote și tulburări. Am descoperit că aveam de fapt casa într-o astfel de parte retrasă, dar veșnic nouă și neprofanată a universului”. Numai un om care descoperă o asemenea sursă nouă și neprofanată își poate îngădui să combată, cu liniștită feroare, nu mai puțin „liniștită disperare” a oamenilor supuși tiraniei, cu numeroase fețe și mai numeroase măști, a civilizației.

Dar Thoreau este un artist care s-a adăpat la izvoarele Arcadii

clasice, un clasicist care gustă lacrimile lucrurilor nu numai la nivelul lucrurilor, ci la acela al cuvintelor despre lucruri. Aude mugind boul în Virgil, *molesque sub arbore somni*, și cunoaște strălucirea ovidiană a soarelui. Numai astfel, gustînd reverberațiile apei prin cele ale poeziei, și contemplînd Pleiadele sau pe Aldebaran cu știința mitologiei și a străvechilor constelații se putea retrage el în singurătatea de la Walden Point fără să se teamă. Căci pentru noi, cei care am fost în Arcadia, natura nu va fi niciodată un tăcut loc al exilului. Singura frază din *Cugetările* lui Pascal pe care o simte străină și de neînțeles este aceea: „privitoare la teama pe care i-o provoacă tăcerea eternă a spațiilor infinite. În aceste spații, jansenistul surd la muzica sferelor nu auzea nimic, în timp ce hăul se căsca lîngă el.”

Americanul Thoreau era, în schimb, sensibil pînă și la „zumzetul slab al țințarului care își făcea turul invizibil” prin apartamentul său în zori. „Era recviemul lui Homer, — adaugă elenistul; el însuși o Iliadă și o Odissee în aer, cîntîndu-și minia și peregrinările. Era în el ceva cosmic; un anunț permanent pînă atunci interzis, al veșnicei vigori și fertilități a lumii”. Homer și Țințarul, iată o apropiere demnă de un admirator al clasicelor umanități! Pedanteria îi șade bine umanistului. Ca și simplitatea. Dacă în ce privește prima din aceste calități, Thoreau nu abuzează — din fericire — de ea, cît privește simplitatea el poate fi luat ca un model. De altfel virtutea aceasta este preconizată de el la tot pasul. A trăi simplu și a gîndi înalt — dacă se poate spune astfel — constituie esențialul crezului său transcendentalist. Izolat în pustietatea lui, asemenea lui Robinson, Thoreau reconstruiește o mică lume civilizată în jurul său. Un om este o omenire, o cărămidă este o cetate. Thoreau nu este un rousseau-ist, orice s-ar spune, și nici un deist. Nu admiră furnicile în detrimentul omului („Încă trăim josnic, ca furnicile...” declară el). De ce s-a dus atunci în pădure. El însuși ne-o spune: „M-am dus în pădure pentru că am vrut să trăiesc deliberat, să împrumut faptele esențiale ale vieții și să văd dacă nu putem învăța ce avea ea să-mi spună ca să nu descopăr, cînd voi ajunge să mor, că nu am trăit.”

A trăi deliberat nu înseamnă a trăi inconștient. De altfel, cine-l citește cu plăcere pe Virgil nu poate găsi o deosebită voluptate în cedarea în fața inconștientului. Nici în fața unei mistici naturiste. Natura nu are pentru Thoreau valoarea mistic-atrăgătoare pe care o are pentru Wordsworth. Ea îi este — cu atît mai viu — apropiată. Ceea ce nu înseamnă că Thoreau ar fi un sentimental. Dimpotrivă. Aș spune chiar că între afecte și intelect, ferventul acesta al firii privilegiază intelectul. Printre altele, observi aceasta dintr-un fel de apolog, sau, mai exact, dintr-o apologie a gheții din capitolul *Lacul iarna*. „Gheața este un subiect de contemplație interesant. Mi s-a spus că au în ghețările de la Lacul Fresh gheață de cinci ani la fel de bună ca oricînd. De ce oare o găleată de apă se strică imediat, dar înghețată rămîne veșnic proaspătă? Se spune de obicei că aceasta este diferența dintre sentimente și intelect.”

Arta lui Thoreau fără să fie aceea, subtilă, a unui rafinat — de pildă a lui Gide din *Nourritures terrestres* — este suficient de robustă pentru a ne cuceri chiar și atunci cînd nu ne convinge.

Trebuie felicitată editura Junimea pentru publicarea unei tălmăciri (de Ștefan Avădanei și Al. Pascu) după opera lui Thoreau.

Nicolae Balotă

Denys-Paul Bouloc:

„Bestiaire 68”

Editions Saint-Germain-des-Près, 1971

● ACEST vechi prieten al României, Denys-Paul Bouloc, se află de curînd în vitrinele librăriilor pariziene cu o nouă carte, *Bestiaire 68*. O culegere în care e vorba de animale. *Bestiar '68*. Autorul nu se crede La Fontaine. Și mai puțin La Bruyère. El iubește oamenii și, tot atîta, animalele. Știe prea bine că primii au griji și aspirații. El imaginează că și celelalte ar putea avea...

În mai și iunie 1968, Denys-Paul Bouloc se plimbă pe străzile Parisului și observă ce se petrece. Pe ziduri sint numeroase afișe, multe inscripții pe case, pe monumente. Acasă, seara, ascultă radiofonul, citește presa (acestele perioade bogate în evenimente). Toate îl ațîță la meditare. Dar fiind, înainte de orice, poet, amalgamul pe care excesul de frazeologie revoluționară și pletora formulelor tehnocratice îl produc, îl bucură grozav. Din ceretările sale rezultă o suită de texte scurte, concise, incisive, percutante, aureolate de umor. Și în acest fel, fără să neglijeze caracteristicile esențiale ale celor cincizeci de animale pe care le prezintă, el împrumută fiecărui specii preocupări politice, filosofice, sociologice, care evocă irezistibil pe acele ale „fraților superiori”. La oameni, se vorbește în mod curent de interlocutori valabili. Dar nimănui nu i-ar veni ideea de a folosi aceeași expresie cînd e vorba de bestii.

Acestea sint, așadar, interlocutori contestați. Și totuși, dacă reflectăm bine, unde se situează diferența? Există, într-adevăr, grade în ...vesela dezinvoltură care prezidează la trimiterea unora la război și a altora la abator? Cere cîncva părerea celor interesați? ...Se va obiecta că alta e procedura... Iată precis ceea ce autorul numește „capcanele logicii”. Sau dacă e de umoare morocănoasă: perfiidiile limbajului.

În realitate, Denys-Paul Bouloc nu cere să se ia *ad litteram* „jocurile” sale. El ar fi, cu siguranță, încîntat dacă al său *Bestiar '68* ar fi considerat o înălțuire de exerciții de stil și, toate împreună, ar constitui oarecum un elogiu adus gratuit. Căci seriozitatea cu care contemporanii săi tratează subiectele cele mai absurde l-a deconcertat totdeauna. Atunci, în loc să se metamorfozeze în profet mincinos, difuzînd mesaje ale căror aspecte derizorii le-ar percepe ultimul măturător, Denys-Paul Bouloc preferă să arunce o privire amuzată pe contradicțiile societății în care trăiește. În concluzie, demersul acestui poet va desfăta pe cititor prin ușorul scepticism și prin meandrele satirice de care abundă, furnizîndu-i totodată material de reflecție.

Sașa PANA

Pierre Moustiers

„Hervé Bazin sau romancierul în mișcare”

Ed. du Seuil, 1973

● PIERRE Moustiers, cunoscut critic literar, dar, înainte de toate, romancier, scrie o carte despre Hervé Bazin. Cartea nu este o monografie, ci o investigație de o factură insolită asupra portretului unui scriitor. Autorul este constant în ideea lui de a căuta nu atît opera, cît pe scriitor, dincolo de biografie și dincolo de interpretările care îl așează mereu pe Hervé Bazin ca personaj în romanele sale. Scrierea lui Pierre Moustiers are tonul unui protest, el apărînd și reconstituind o anumită formulă de *realism*, specifică lui Hervé Bazin și care corespunde cu perspectiva contemporană asupra conceptului (uneori demonizat), adică cu implicarea esențială și necesară a *imaginarului*. Se desprinde de aici o întreagă teorie a ficțiunii, care li este la îndemînă romancierului — critic literar, format pe ideea desprinderii și teoretizării nuanțelor. Hervé Bazin este un scriitor clar, înțeles și care trece cu ușurință de la am-

biguitatea explicată la atitudinea pasională, de la revoltă la resemnare, de la lumina strivitoare la penumbră. Dar tocmai această claritate te fură la lectură și deschide drumul fie unei absențe a interpretării, fie unei interpretări eronate. Or, tocmai în interpretare excelează condeul criticului, care reușește o magistrală reconstrucție tipologică a personajelor lui Bazin. Trecînd peste intenții, biografie, manifeste sau alte, cu totul alte și deformate înțelegeri, se reactualizează astfel personajelor un destin teoretic așezat între tormenii opoziției existenței deschisă — existență închisă (și aceasta este numai una din sutele de imagini-principii ale criticului). O dăm cu simpla funcție a exemplului). Extrem de importantă la Pierre Moustiers este și ideea de *evoluție* care are riscul (și nu e singura) de a fi explicată, în literatură, prea simplu. Mai cu seamă fiind vorba de scrierile lui Hervé Bazin care își reiau personajele și le conduc mereu mai departe. Evoluția se situează aici în două serii paralele: *operă* și *scriitor*. Evoluția personajelor nu va însemna însă o simplă incursiune în procesul pe care îl reprezintă, ci o imixtiune în modul în care se construiește această evoluție.

Judecățile lui Moustiers nu sint, evident, infailibile, dar nu compromit nimic din scriitorul Hervé Bazin. Este o „urmărire” a unui proces „în mișcare”. Afinitatea electivă a criticului nu are față de operă decît distanța inteligenței. În rest, o cunoaște și ne-o oferă astfel pentru că o iubeste. Stilul este remarcabil: incisiv și spiritual, ferm ca o despicătură de cuțit, introducînd adînc ochiul scrutător în domeniul deschis și totuși misterios al cuvintelor celui care a provocat nu o dată probleme criticii.

Ioana CREȚULESCU

„Mărturisesc că am trăit”

● Sub acest titlu au apărut de curînd la Barcelona memoriile celui ce a fost marele poet Pablo Neruda. Pagini de impresionantă confesiune și introspecție care polarizează în prezent atît interesul cititorilor obișnuiți, cît și pe cel al teoreticienilor literari. Dimensiunii universale a operei nerudiene i se adaugă astfel partea intimă a personalității sale: într-un stil care amintes-

te întotdeauna puterea de iradiere a versului său, poetul își mărturisește aversiunea din copilărie față de Buffalo Bill, pentru că ucidea indienii, marea dezamăgire încercată atunci cînd a descoperit că, în clipa morții, lebedele nu cîntă, sau adolescența sa din Santiago de Chile, cînd străbătea fără nici o țință străzile orașului, purtînd pe cap șapca de feroviar a tatălui său. Mărturisiri care închid prima

sa tinerețe pentru că următoarele pagini să fie dedicate afirmării sale ca poet, primelor prietenii și dezamăgiri literare, a nîlor petrecuți în diplomație și celor care l-au format definitiv ca poet și militant comunist. Trei mari planuri structurează numărul impresionant al acestor pagini: permanentul contact al poetului cu natura, traiectoria vieții intime și comunicarea cu lumea din jur.

Un roman inedit de Emilia Pardo Bazán

● Personalitate literară de prestigiu, considerată, alături de Pereda sau Valle-Inclán, drept una dintre cele mai distinse cunoscatore ale pămîntului galician, Emilia Pardo Bazán (1851—1921) a rămas în istoria literaturii spaniole prin cîteva romane de mare răsunset: *Castelele din Ulloa*, *Mama natură*, *Himera*, publicate la sfîrșitul secolului trecut. Un

alt roman, *Sirena neagră*, apărut în 1908, părea să închidă sirul operei sale. De curînd însă, Varela Jacomé, profesor de literatură la Santiago de Compostela, a reușit să descopere un titlu nou: *Pădurea* (Selva). Un roman despre a cărui existență nu se știa absolut nimic. Scris în 1914, la mai bine de treizeci de ani de la începutul carierei literare a autoarei,

manuscrisul abordează o problemă de stringentă actualitate: falsurile și contrabanda cu opere de artă, alături de consumul de droguri. Lucruri despre care pe vremea aceea nu vorbea aproape nimeni. Istoricii literari spanioli înclină să creadă că tocmai acesta este și motivul pentru care Emilia Pardo Bazán nu și-a publicat opera, făcînd-o uitată...

DIN MULTIMILENARA LIRICĂ A EGIPTULUI

DORNICI să perpetueze și în ipotetica lume de dincolo mirificul cadru al vieții lor cotidiene, pe care umiditatea văii Nilului o întreținea dar o și submina, vechii egipteni au transpus în necropole situate la marginea deșertului scene de muncă și de petrecere, însoțite de comentarii reprezentând începutul poeziei lor profane.

Îmnurile închinat fete zeilor, fie războinicilor faraoni de viață divină erau gravate pe zidurile templelor edificăte pentru a înfrunța veșnicia. Cele de la Luxor, Karnak și Abydos eternizează victoria lui Ramses al II-lea asupra

hititilor în bătălia de la Kadeș (pe la 1300 î.e.n.). Acest poem, unde întâlnim pentru prima oară transfigurarea epică a istoriei, a fost copiat ulterior și de scribi, printre care și Pentaur, devenit pe nedrept autorul său. Atunci când a scris Ospățul lui Pentaur, poetul Al. Macedonski va fi citit o traducere franceză a poemului despre faimoasa bătălie ciștigată, firește, nu numai de tânărul și îndrăznețul faraon.

Printre „bucățile alese” copiate cu pioșenie de școlarii din vremea Ramsesizilor (secolele XII—XI î.e.n.) se află și un vibrant elogiu adus nobilei arte

a scribului, surprinzătoare anticipare a celebrei ode a lui Horațiu (III, 30), în care poetul roman se mândrește, atât de îndreptățit, că prin opera lui și-a făurit un monument mai trainic decât bronzul și mai înalt decât piramidele regești.

Dar cel mai interesant capitol al multimilenarei poezii a Egiptului faraonic rămâne lirica de dragoste în care, ca și în Cântarea Cântărilor, iubitul și iubita își zic frate și soră. Cieluri întregi de scurte poeme erotice au ajuns până la noi grație unor papirusuri sau unor cioburi de vase, aflate mai la înde-

mina oamenilor săraci care voiau să-și cînte iubirea. Multe din temele sau metaforele poeziei de dragoste universale se întâlnesc aici reprezentate cu o prospețime pe care scurgerea timpului nu a putut-o altera. Ele oglindesc iscusit și naiv, cu patos sau umor, sentimentele unor poeți anonimi îndrăgostiți nu numai de „surioara” lor, ci și de natura în infinitul căreia s-au mistuit sub zodia eternei Hathor. Zeița iubirii și a frumuseții.

I. A.

Nemuritorii scribi de altădată

Dă-ți așadar întreaga osteneală
Și-n arta scrisului ajungi un meșter.

Prea înțelepții scribi din vremea
Cînd zeii și-au înscăunat urmașii,
Cei care au scrutat viitorimea,
Și-au făurit un nume ce dăinuie în veci
Deși s-au dus de-aici pe totdeauna,
Și-au încheiat de mult sorocul vieții,
Iar consingonii lor au fost uitați.

Nu și-au făcut din bronz vreo piramidă
Și nici un monument de fier.
Nu s-au gîndit să lase-n urmă fii,
Să le rostească numele mereu.
Statorniciră drept moștenitori
Doar cărțile și-nvățătura lor.
Ei și-au făcut din sulul de papirus
Un preot ce-i slujește după moarte.

Paleta lor de scrib
Le-a fost copila favorită.
În loc de piramide — au înțelepte scrieri.
Condeii e feciorul lor,
Soție — lespede de piatră.
Cei mari și cei sărmani, de-a valma,
Ajung întii și-ntii copiii lor,
Căci scribul stă în fruntea tuturor.

Au fost clădite pentru ei și porți și temple,
Dar ele s-au părginit
Și slujitorii lor au dispărut
Iar stela lor de piatră azi zace sub nisip.
Uitatu-li-s-a pină și mormintul.

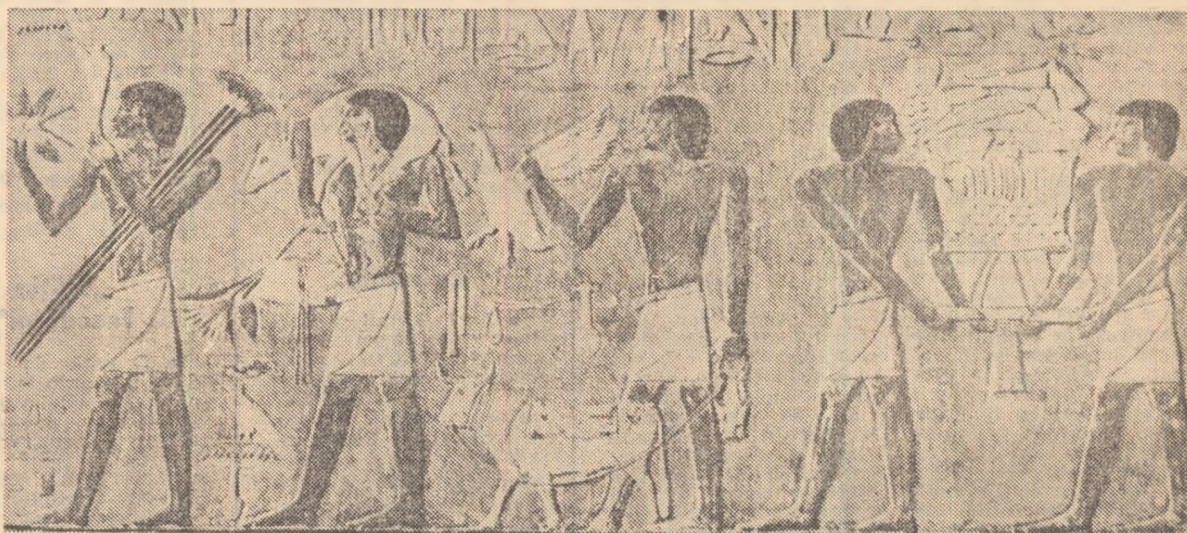
Dar li se zice și acum pe nume
Fiindcă au știut să scrie cărți
Care-au atins desăvîrșirea.
Iar amintirea celor ce le-au alcătuit
Rămîne ca un fapt înveșnicit.

S-ajungi un scrib — aceasta să ți-o dorești din suflet
Și vei avea un nume ce biruie vecia
Mai prețioasă este cartea decât o piatră funerară.
Sau decât zidul care-nfruntă timpul.
Ea ține loc de turn și piramidă
În inimile celor ce-i pomenesc adesea.
Chiar și-ntr-o necropolă e mai folosit
Un nume colindînd din gură-n gură.

Căci omu-i trecător
Și trupul său în pulbere se schimbă
Iar rudele-i se ntoarnă în pămînt.
Dar cartea lui îl face să dăinuie în lume
Prin gura celui ce-o citește.
Mai minunată este cartea decât o casă isprăvită
Și mai frumoasă decât turnul falnic,
Decît un monument ce-mpodobește templul.

Vînătoare de păsări în Delta Nilului

Purtători de ofrande (Templul lui Ptah, Sakkarah)

Mai poți găsi acum un Herdedef ?
Descoperi undeva alt Imhotep ?
În vremea noastră nu se mai ivește
Un om aidoma cu Neferty
Sau Kheti, stînd în fruntea tuturor !
Să-l pomenesc pe Ptahemdjehuti
Sau pe Cha-cheperre-seneb ?
Mai viețuiește azi un Ptahotep
Sau un al doilea Kares ?

Cu-nțelepciunea lor scrutară viitorul,
Ce-au prevestit, s-a împlinit aieva.
Pe scurt ne sînt infățișate-acestea
Și zugrăvite-n scrierile lor.

Li s-au incredințat copii străini
Să-i crească și să-i facă demni urmași
De parcă i-ar fi zămislit ei înșiși.
Cu toate că-i învăluiește taina,
Stă vraja lor la îndemîna celor
Ce le citesc acum învățătura.

Au părăsit de-atîta vreme lumea.
Aceste nume ar fi fost uitate
Dar scrierile lor ne-ndreptățesc
Să ne-amintim necontenit de dinșii...

Cîntece de muncă

I

Treierați așadar, pentru voi treierați !
Treierați așadar, pentru voi treierați !
Drept hrană — paie cîpătați,
Doar al stăpînilor e orzul...
Nu-i vreme de răgaz,
Căci e răcoare azi !

(Altă variantă)

Hai, munciiți pentru voi, hai, munciiți, harnici boi,
Hai, munciiți pentru voi !
Fiți mulțumiți cu pleava, stăpînii vor doar orzul !

II

E-o zi frumoasă azi
Și e răcoare-afară.
Se-nfățișează cerul așa cum ni-l dorim,
Deci pentru cel bogat să asudăm cu toții !
(Acest cîntec primea următorul răspuns)
Această zi frumoasă ne vine de departe.
Ne răcorește, iată, un vînt de miazănoapte.
Se-nfățișează cerul așa cum ni-l dorim —
Deci să muncim așa cum inima ne-o cere !

Nostalgia Memphisului

Ah, inima mea, iată, m-a părăsit în taină
Și-aleargă spre un loc știut de ea :
S-a îndreptat spre miazăzi,
Să vadă multivînitul Memphis...
O, de-aș putea s-o însoțesc !

Acuma stau și mi-aștept inima,
Să-mi spună tot ce se petrece-n Memphis
Și de nimic nu-s bun, atîta vreme
Cit inima și-a părăsit lăcașul.

La mine vino, Ptah, și du-mă-n Memphis,
Ca să te pot privi nestîngerit !...
Tînjesc în timpul zilei căci inima mea doarme,
Nici cugetul măcar nu mi se află-n trup.

Mi se strecoară-n mădulele rîul,
Abia mai văd cu ochii stinși,
Urechea nu-i în stare să audă,
Mi-e glasul răgușit,
Rostesc doar vorbe fără noimă...

Arată-mi marea ta bunăvoință,
Mă lasă să ajung și eu acolo...

Începutul frumoaselor cîntece ale grădinii

...Mă-ndeamnă inima mereu spre tine.
De dragul tău fac tot ce-mi poruncești
Și-ți dau prilejul să mă stringi în brațe...

Dorința este fardul meu de ochi —
Ei strălucesc doar cînd te întîlnesc.
Mă alipesc de tine să văd cit mă iubești,
Alesul inimii și soțul ei !

E minunată ora ce-o trăiesc,
O, de-ar putea dura o veșnicie !
De cînd am împărțit același pat
M-ai înălțat pe munții bucuriei.

De-o fi să ridem sau să ne-ntristăm,
Noi să rămînem unul lîngă altul !...

II

Sînt „surioara” ta, grădina ta,
Intocmai ca fișia de pămînt
În care am sădit peștiște flori
Și-un soi cu dulce iz de miazăzi.

Încîntă ochii șanțului nu prea mare
Pe care l-ai săpat cu mina ta
S-aduci plăcutul vînt de miazănoapte...
Nu știu alt loc mai bun de preumblare.

Atunci cînd mina ta stă-n mina mea,
Eu simt o mulțumire fără margini
Și-mi cîntă inima de bucurie
Că sîntem împreună...

Mă-mbată glasul tău ca vinul dulce
Și viețuiesc doar pentru că-l ascult,
Privirea ta mă satură mai mult
Decît merindele și apa...

Prezentare și traducere de
Ion Acsan

A 200-A ANIVERSARE A LUI „WERTHER“

● În luna iunie a acestui an se împlinesc 200 de ani de la apariția unui roman celebru: „Suferințele tânărului Werther”. Apariția cărții era anunțată chiar de autorul ei, într-o scrisoare adresată, la 18 iunie 1774, unui anume Kestner, care-i servea de model pentru crearea unui personaj din această operă. Goethe scria: „În curând îți voi trimite un prieten care îți scămână foarte mult și nădăduiesc că-i vei face o primire frumoasă: se numește Werther și ceea ce este, ceea ce a fost îți va explica el însuși”.

„Prietenul” anunțat de Goethe era eroul unei cărți.

Lui Kestner nu i-a fost greu să înțeleagă că în ea era vorba de el și de tinăra lui soție — Lotte — dar și de Goethe însuși, care petrecuse un timp la Wetzlar, un orașel prăfuit din Renania, unde o cunoscuse pe Lotte, pe atunci logodnica lui Kestner. Referindu-se la cartea sa, Goethe spune: „Werther este o ființă pe care, asemenea pelicanului, eu am nutrit-o cu propriul meu sânge”. Dar cel care și-a jertfit viața pe altarul unei dragoste nefericite a fost un prieten al scriitorului — pe nume Jerusalem.

Iată-i, deci, în câteva cuvinte, strinși la un loc pe cei care au jucat un rol hotărâtor în conturarea și realizarea unui roman celebru, pe care-l putem numi best-seller-ul secolului al XVIII-lea. Citirea cărții

devenise o modă. Mai mult, personajele, îmbrăcăminte, comportarea lor avea să devină obiect de imitație. Jacheta albastră, la fel cu aceea pe care Werther o purtase la chermizele din pădure și cu care ceruse să fie înmormântat, ajunge „en vogue”. Femeile poartă eșarfe și coafuri „à la Charlotte”. În magazine se vind bomboniere, cataramă de cordon, evantai, purtând pe ele motive wertheriene.

Cartea a constituit în același timp un subiect de discuție în cele mai diverse cercuri. Despre ea a vorbit Doamna de Staël, la ea s-a referit Napoleon atunci când s-a întâlnit cu Goethe la Erfurt, în anul 1808. Romanul și-a extins influența în deceniile următoare, ocouri wertheriene putând fi recunoscute în Evgheni Oneghin de Pușkin, în operele lui Turgheniev, Benjamin Constant s.a. Musset și Lamartine recunosc că s-au inspirat „din aceste nebunii sublime”. În anul 1939 apare Lotte la Weimar în care Thomas Mann, parafrazând romanul Suferințele tânărului Werther, încercă o caracterizare a lui Goethe.

Nu putem încheia această scurtă notă fără să amintim că în 1892, la Viena, Massenet își prezenta, în sala de audii a Teatrului Imperial, opera Werther. Iar în anul 1910, se realiza pe peliculă un prim Werther.

d.m.

Artiștii centenari

● Ansamblul folcloric „Nartaa” din Abhazia (U.R.S.S.) a împlinit 25 de ani de activitate. Originalitatea acestui colectiv artistic constă în faptul că vîrsta medie a membrilor săi este de 100 de ani. Cîntecele și dansurile populare abhaziene interpretate de artiștii centenari au constituit un punct de atracție la concursul interpreților de folclor „Păunul de aur”, desfășurat în R. P. Ungară.

Ediția modernă „Conclusiones” de Pico della Mirandola

● Pînă acum — remarcă scriitorul Carlo Bo în „Epoca” — nu exista o ediție modernă a faimoasei „Conclusiones” de Pico della Mirandola. Ediția critică, îngrijită de Bohdan Kiezkowski, apărută recent la Geneva, umple în sfîrșit această mare lacună. Ea oferă mai mult decît o simplă retipărire. Excepționalul aparat critic permite confruntarea variantelor stabilite pe temeiul ediției princeps din 1486 și a patru codice în manuscris, pînă acum necunoscute, conținînd textul integral al valoroasei lucrări.

Emisiuni culturale

● La începutul acestei luni, televiziunea franceză a difuzat trei prestigioase emisiuni culturale: sub titlul „Metamorfozele privirii”, André Malraux a conferențiat despre civilizațiile antice, despre sensul artei, în cea de a doua transmisiune, „noul roman” a fost comentat de Robert Pinget; iar în cea de a treia, Claude Lévi-Strauss s-a confesat, și-a făcut o scurtă autobiografie, a povestit despre întîlnirile sale cu Jakobson și cu alți mari lingviști.

Șolohov — Bondarciuk

● Deși romanul lui Mihail Șolohov, „Ei luptau pentru patrie”, nu este terminat, Serghei Bondarciuk a început să turneze o adaptare pentru ecran a acestei opere. Filmul va reinvia unul dintre momentele cele mai dure ale războiului: luptele de pe Don, din 1942. Reconstituirea evenimentelor va fi realizată chiar pe locurile reale ale desfășurării istoriei.

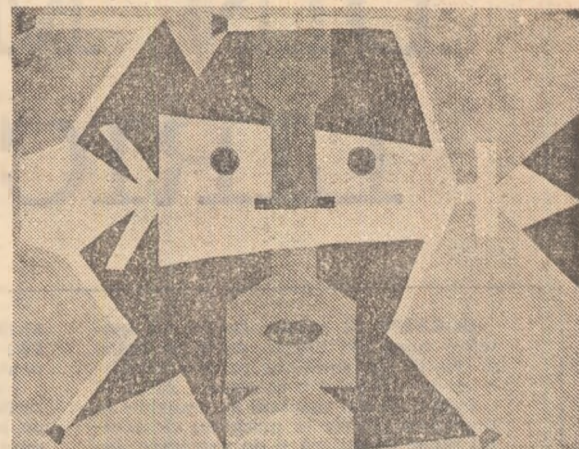
„Wiener Festwochen”

● Cu un marș de Anton Bruchner și valsul „Dunărea albastră” de Johann Strauss au fost inaugurate la Viena „Wiener Festwochen”. Concertele și spectacolele care se vor desfășura în stagiunea de vară, cu participarea unor nume prestigioase, ca Giorgio Strehler, Robert von Karajan, Karl Boehm, David Oistrach, Wilhelm Kempff și Karl Richter. Regizorul Arturo Corso va pune în scenă „Mistero Buffo” de Dario Fo, iar „Procesul lui Kafka” va fi prezentat în două viziuni diferite de „London theatre group” și de „Stary teatr” din Cracovia. Într-o serie de concerte, Wilhelm Kempff va interpreta toate sonatele lui Beethoven.

„Ediția Toscanini”

● O suită de 47 de discuri, cuprinzînd o bună parte din activitatea dirijorală a lui Arturo Toscanini (înregistrările efectuate la New York, pînă în 1954) alcătuiesc „Ediția Toscanini”. Memorii îl vor putea reauzi deci pe marele conducător de orchestră interpretînd cu strălucire concerte și simfonii, uverturi și messe, operele lui Beethoven și Mozart, Berlioz și Brahms, Gershwin și Șostakovici etc.

Expoziție Victor Brauner

Compoziție de Victor Brauner

● Cunoscutul pictor suprarealist de origine română, Victor Brauner, afirmat mai întîi în cercurile avangardiste de la noi, alături de Brăncuși, Maxy, Marcel Iancu și inspirat nu de puține ori din mitologia fantastică a basmelor

noastre, este din nou în actualitate în Franța. Lucrările sale, care s-au bucurat de aprecierea unor Picasso sau Dali, sînt expuse la galeriile Alexandre Iolas din bulevardul Saint-Germain. Retrospectiva Brauner va rămîne deschisă pînă la 6 iulie.

Acum treizeci de ani...

● La cei 30 de ani de la declanșarea uriașei ofensive anti-germane pe frontul de Vest, mai multe apariții editoriale evocă eroicele zile ale verii anului 1944. Între altele: în colecția Hachette, „Retragerea din Normandia” de Eddy Florentin, Ziua cea mare de Gilles Perreault. După 30 de ani, de colonelul Remy. A apărut, de asemenea, o serie de volume cu ilustrații

documentare. Astfel e albumul lui Warren Tute, John Costello și Terry Hughes, precum și „Ghidul plajelor” unde a avut loc debarcarea, de Patrice Boussel (reeditat de Presse de la Cité), deja tradus în limba engleză și germană.

Cît despre clasică Ziua cea mai lungă de Cornelius Ryan, ea figurează în catalogul „Livres de poche historique”.

Marele premiu al Academiei franceze

● Romancierul André Dhôtel este laureatul „Marelui premiu al Academiei franceze” pentru ansamblul operei sale. Dhôtel este născut în 1900 la Attigny, în Ardeni. Toată viața a fost profesor. El a publicat peste 30 de romane, dintre care cel mai cunoscut este „Le Pays ou l'on n'arrive jamais”, care a primit premiul „Femina” în 1955. Mai sînt de menționat „Pays natal”, 1966, „Un Jour viendra”, 1970. Lectorul regăsește în aceste cărți atmosfera unei lumi a copilăriei și o atmosferă

foarte particulară datorată utilizării cotidianului ca sursă a fantasticului. Laureatul pentru poezie pe 1974 al „Marelui premiu al Academiei Franceze” este Philippe Soupault, care și-a publicat în ultimul un ansamblu operelor sale poetice, scrisă din 1917 pînă în 1973. Philippe Soupault a mai scris 14 romane, dintre care cel mai cunoscut este „Les Frères Durandau” (1924). De asemenea, este autorul a numeroase eseuri, printre care un foarte apreciat studiu despre Eugène Labiche.

Anna Karina — regizoare

● „Va fi un film despre femei, cu femei, pentru femei. Nicidecum în contra bărbaților” — precizează scriitoarea Anna Karina, care și-a descoperit a doua vocație în regia de film. Pentru luna septembrie ea anunță premiera noului său film „Animalul”, a cărui temă este femeia și maternitatea. Cît despre eroine,

acestea vor fi o muncitoare în vîrstă de 16 ani, o asistentă medicală de 35 de ani, o femeie de moravuri ușoare de 25, și o actriță de 55 de ani.

„Pentru mine nici un rol, declară regizoarea. Sînt deja o femeie între două vîrste” (Anna Karina are 33 de ani).

A dispărut o mare comediană: Pauline Carton

● A murit în vîrstă de 86 de ani, în urma unei crize cardiace, Pauline Carton (pseudonimul lui Pauline-Aimé Piarez, născută în 1888 la Geneva), cunoscută încă din perioada filmului mut, afirmată deopotrivă și în teatru (în total cu puțin sub 150 de roluri). Marcel L'Herbier a scris-o pe genericul peliculei după Pirandello, „Răposatul” Mattia Pascal, Jean Cocteau a ales-o interpretă principală pentru filmul „Singe de poezie”. Din filmografia sa mai enumerăm: „Perlele coroanei”, „Romanul unui trîșor”, „Tata a avut dreptate”, „A jucat și în filmul prezentat recent de televiziunea noastră: Ziua cea mai lungă”.

„Van Gogh” — o operă filosofico- estetică

● În repertoriul Teatrului de Stat din Karl-Marx-Stadt s-a înscris și ultima creație a dramaturgului Alfred Matusche, cunoscut scriitor din R.D. Germană, laureat al Premiului Lessing. Interesată încă din tinerețe de soarta marelui pictor, Matusche a lucrat mulți ani la această temă. Cele 18 scene ale piesei cuprind viața lui Van Gogh — de la plecarea din casa părintească pînă la moarte. Recenzentul revistei „Theater der Zeit” observă că în această „operă filosofico-estetică” se vorbește despre răspunderea artistului față de societate, despre lupta lui pentru tot ce e luminos în viață”.

AM CITIT DESPRE...

ARTĂ ȘI JERTFĂ

ÎN TRE Avangarda perenă de Gerald Sykes, studiu de estetică deghizat în sprinteră ficțiune literară, și romanul Mă numesc Asher Lev de Ch. Potok, care s-a vîndut în Statele Unite în trei milioane de exemplare, nu este, obiectiv vorbind, nici o logătură. Cum același prieten mi-a dăruit prima carte și mi-a împrumutat-o pe a doua, ele au căpătat pentru mine o înrudire ad-hoc, prelungită de întîmplarea de a le fi citit simultan. Această întîmplare a împlinit adevărata ficțiune — romanul lui Ch. Potok — cu un tulburător epilog-deznădămint luat din adevărata viață artistică americană descrisă de Gerald Sykes.

Mă numesc Asher Lev este povestea unui pictor de geniu care trăiește, încă din primii ani ai copilăriei, numai prin și pentru artă, dar este stînjinit în rezistibilă lui aspirație spre desăvîrșire de dogmatismul minusculei, fanatice comunități religioase hasidice din care face parte părinții lui. Pentru a se realiza va trebui să calce în picioare cel mai înfricoșător tabu, sacrele lui fiind pentru el un sfîșietor sacrificiu, dar și supremul act eliberator, pasul decisiv către consacrarea ca una dintre cele mai mari personalități artistice contemporane. Așadar — o nouă versiune a superbe metafore a pretului creației, dar și un act de acuzare la adresa Weltanschauung-urilor cu orizontul îngîrădit de fanatism care repudiază frumusețea, bucuria artei.

Nu ajunsesem încă la sfîrșitul romanului care se încheie în momentul durerosului triumf al eroului principal cînd am citit, în Avangarda perenă, capitolul intitulat „Moartea lui Mark Rothko”. Citez, pe sîrite, din Gerald Sykes: „Am discutat cu Mark Rothko, în studioul lui, cu oîntin înainte de 25 februarie 1970 cînd s-a sinucis. Deși într-o proastă dispoziție sufletească — de ani de zile era așa — mi-a vorbit cu excepțională claritate și vigoare. Acum, după ce s-a sinucis, mulți dintre prietenii lui se întrebă de ce a făcut-o. Unii cred că, dacă l-ar fi ajutat să iasă din starea de depresiune, ar mai trăi și astăzi. Deprimarea lui, spun ei, nu era rațională; medicul îi asigurase de curînd că este perfect sănătos: în cluda fluctuațiilor model artistic, se bucura de cel mai înalt respect din partea

colegilor: continua să picteze într-un ritm susținut (î-am văzut ultimele tablouri); erau programate mari expoziții ale operelor lui; cîștigase mai mulți bani decît oricare alt pictor american (circa cinci milioane de dolari); era înconjurat de prieteni devotați și de rude iubitoare. De ce a făcut-o? Nimeni nu are cum ști. Aș vrea să sugerez, totuși, o posibilă explicație a deprimării lui. Au mai observat-o și alții: parea să obțină mai puțin satisfacție decît oricine altcineva din micile plăceri banale care constituie poate unul dintre motivele importante pentru care noi, ceilalți, preferăm să continuăm a trăi. Care sînt aceste „mici plăceri banale”? Sînt lucruri ca florile, copiii, animalele, lumina soarelui, ploaia. Sînt substanța senzorială și emoțională care întregeste iubirea, credința, hrana, jocul și munca. Întreținînd în noi vînta de a merge mai departe. Prietenii lui Mark Rothko pe care l-am întrebă după moartea lui au fost de acord că toate aceste lucruri însemnau prea puțin pentru el. De ce? O parte din răspuns poate să rezide în educația religioasă primită în copilărie, în conformitate cu o tradiție care le interzicea băieților înzestrați să se ocupe cu lucruri lumești sau „neserioase”. Este cert că Mark Rothko avea o excepțională capacitate de a exclude tot ceea ce nu i se părea a fi important. E posibil ca zeloasa sa goană după perfecțiune să-l fi determinat să renunțe la prea multe din bunurile de fiecare zi. Dar speculațiile despre o sinucidere pot continua la infinit. Moartea lui rămîne un mister. Ea poate sluji totuși pentru a reaminti celor ce îi supraviețuiesc de multiplele presiuni și încordări, mai zdrobitoare poate decît cele suportate de orice membru al comunității, pe care artistul de azi este chemat să le îndure”.

Romanul Mă numesc Asher Lev, scris după sinuciderea lui Rothko și aparent fără legătură cu ea, este o demonstrație epică a incompatibilității între creație și dogmă, între împlinire și prejudecata religioasă.

Felicia Antip

Al 27-lea premiu...

...decernat pentru cel mai bun roman polist, a fost atribuit recent la Paris lui André-Paul Duchâteau, autorul volumului *De la cinci la șapte*. Născut în Belgia, laureatul (în vîrstă de 45 de ani) este în același timp și scenarist de „benzi desenate”.

Premiul Goncourt pentru nuvelă

• Scriitorul Daniel Boulanger a obținut, pentru culegerea *Fouille cocher*, premiul Goncourt pentru nuvelă, acordat anul acesta în data 3. Daniel Boulanger a obținut 6 voturi contra 3, acordate lui André Stil, pentru *Fleur par erreur*, în al doilea tur de scrutin. În primul tur de scrutin, Jacques Sabbath (*Le bruit des autres*), André Hardelet (*Le Chasseur*) și Geneviève Serreau (*Ricercare*) au obținut fiecare cite un vot. Daniel Boulanger este un adevărat specialist al genului: a deja Le Nouveau Prix de la Nouvelle, în 1963, pentru culegerea *Le chant du Marie*. O altă culegere de nuvele, *Le chemin des caracoles*, a primit în 1966 Premiul Sainte-Beuve. Daniel Boulanger este autorul a 10 romane, șapte volume de nuvele, trei cărți de poeme. El a scris, de asemenea, scenarii pentru paisprezece filme.

Comemorarea compozitorului egiptean Seyid Dervish

• În țările arabe a fost comemorat nu demult cunoscutul muzicolog și compozitor egiptean Seyid Dervish, unul dintre întemeietorii artei muzicale arabe contemporane. După cum subliniază revista algeriană „As — akafa”, Seyid Dervish a trăit împreună cu poporul și a exprimat în muzică sentimentele poporului, creând instituind o contribuție importantă în istoria muzicii arabe.

Seyid Dervish a fost, în tinerețe, cititor-declamat al Coranului; apoi a plecat în Siria, unde s-a familiarizat cu importante manifestări ale artei muzicale arabe. În toți în 1912 în Egipt și-a câștigat popularitatea ca autor de cîntece inspirate, îndrăgite și în prezent de oamenii din popor: a mai compus cîntece revoluționare și muzică pentru poeme patriotice, dintre care cel mai cunoscut este poemul *Patria mea*.

La „Asociația regală a scriitorilor valoni”

• Sub egida „Asociației regale a scriitorilor valoni” la Bruxelles a avut loc o manifestare consacrată României. În cadrul acestei adunări, poetul Mihai Steriade, profesor de limba și literatura română la Universitatea din Liège, a evocat personalitatea președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Vorbitorul a evidențiat, totodată, marile succese obținute de poporul român în cele trei decenii de la eliberarea de sub

dominația fascistă, atât în evoluția social-economică și culturală a țării, cât și în afirmarea independenței și creșterea a României pe plan internațional. Expunerea a prilejuit, de asemenea, evocarea unor aspecte ale literaturii noastre naționale, evoluția poeziei în perioada de după 23 August 1944. Conferențiarul a recitat, în traducere proprie, versuri ale clasicii noștri și din creația poetilor care s-au afirmat în anii socialismului.

„Ca două picături de apă”

• „Seamănă ca două picături de apă” O spune Luchino Visconti despre Alexis Weissenberg, care va interpreta rolul lui Serghei Rahmaninov în filmul pe care îl dedă marelui compozitor rus.

Același lucru se poate spune și despre Mick Jagger (din formația „Rolling Stones”), căruia regizorul Ken Russell intenționează să-i încredințeze rolul lui Franz Liszt, într-un viitor film.

Jurnalul lui Stefan Zeromski

• În editura Czytelnik a apărut *Jurnalul* complet al lui Stefan Zeromski (1864—1925). Apariția este considerată o adevărată revelație pentru specialiștii operei autorului *Cenușel*. Necunoscut istoricilor literaturii, nefigurind în nici o arhivă sau bibliotecă, un manuscris original a fost descoperit în 1909, în momentul în care deținătorul său l-a vîndut Bibliotecii naționale din Varșovia. El cuprindea notele lui Zeromski dintr-o perioadă din viața scriitorului despre care nu se știa nimic. S-a completat, astfel, ediția deja existentă, apărută în mai multe volume, a acestui *Jurnal*.

Un nou centru de cercetări africane

• După ce, nu demult, în capitala Nigeriei și-a început activitatea Centrul de cercetări a tradițiilor folclorice africane, în orașul Tombuctu din Mali s-a deschis, din inițiativa guvernului din Mali în colaborare cu UNESCO, Centrul de documentare și studii istorice, avînd ca scop colecționarea și prelucrarea izvoarelor scrise ale istoriei Africii.

Un nou Orson Welles

• În curînd, în premieră, F... de la fals, o nouă peliculă semnată de Orson Welles: eroul filmului este celebrul falsificator de tablouri, Elemere Hoffmann, supranumit și Elmyr de Hory. Cineastul l-a cunoscut pe „specialistul” în pictură postimpresionistă în 1972 în Insulele Baleare, unde trăiește retras din afaceri, departe de legi și pedepse. Dar poate că geneza filmului a început mai demult, pe vremea cînd François Reichen-

bach (producătorul peliculei) nu se preocupa de cinematograful, ci conducea o galerie de artă. Atunci el a cumpărat niște desene ale lui Midigliani, pe care expertizele și contraexpertizele le declaraseră autentice. Dar ele erau false, ele marcau prima mare lovitură a lui Elmyr de Hory...

F... de la fals, un film despre un personaj real, un film despre artă și falsificarea ei, un film gîndit de Orson Welles.

Meridiane

„Ceasul rău...”

Gabriel Garcia Márquez

• *Ceasul rău* este un roman scurt aparținînd lui Gabriel Garcia Márquez și publicat pentru prima dată în 1962. Marele și îndreptătit succes repurtat, cîinci ani mai tîrziu, de autor prin *O sută de ani de singurătate* (Insistăm asupra traducerii exacte a titlului original în speranța că Editura Minerva, care va trimite în curînd în librării ediția a doua, va renunța la echivalența mai puțin exactă de *Un veac de singurătate*) a funcționat pînă de curînd ca o eclipsă peste opera dinaintea a romancierului columbian. Spunem pînă de curînd, întrucît în ultimii doi ani toate lucrările sale anterioare cunosc reîmpăriri frecvente și comentarii critice foarte favorabile, descoperindu-se în cuprinsul lor datele universului din *O sută de ani...* Dar *Ceasul rău*, reeditat luna trecută de Editura „Plaza y Janés”, trebuia să

fie reîmpărît mai mult decît oricare din lucrările sale: acest roman scurt (187 pagini), a cărui acțiune începe într-un an oarecare la patru octombrie, odată cu trezirea din somn a părintelui Angel, și se termină la douăzeci și unu, aceeași lună, a fost „corectat” (nici azi nu se știe cu certitudine de către cine) în prima sa ediție, eliminîndu-se toate cuvintele „incomode”, provincialisme sau termeni cu încălțătură semantică mai puțin morală, în așa fel încît Gabriel Garcia Márquez a ajuns pînă la a-și nega paternitatea. O primă tentativă de repunere în circulație a manuscrisului original (Editura mexicană „Era”, 1966) n-a avut efectul scontat datorită tirajului prea mic. Acum, cititorii și criticii sînt de acord să recunoască în *Ceasul rău* începutul gloriei literare a marelui romancier.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Traducerile italo-române

• Universitatea din Padova. Facultatea de Litere și Filosofie, a organizat, în zilele de 7 și 8 iunie a.c., cea de-a treia întâlnire de studii italo-române cu tema: *Traducerile*. Înțînirea a fost pregătită de Seminarul român de la Institutul de limbi și literaturi romane și

Cercul de filologie și lingvistică, prilejuind o fructuoasă dezbatere la care au participat, alături de scriitori și cercetători din Italia și din alte țări, scriitorii români: Eta Boeriu, Savin Bratu, Nina Facon, Valeria Gutu-Romalo, Romul Munteanu, Edgar Papu, Sorin Stati, Henri Wald.

• În după-amiaza zilei de 9 iunie a.c., în *Duomo Vecchio* din Monselice, — locul de naștere al lui Petrarca — a avut loc decernarea premiilor pentru traduceri din opera poetului. Eta Boeriu a fost distinsă cu Medalia de aur a Fundației „Georgio Cini” din Venetia — pentru traducerea volumului *Rime* de Francesco Petrarca; de asemenea i s-a acordat Premiul Città de Monselice și cetățenia de onoare a acestui oraș.

• În seria manifestărilor organizate de revista „Breve”, din Napoli, redactorul șef, poetul Ettore Capuano, a vorbit simbăt 1 iunie a.c., în salonul Grupului *Realto Umana*, despre poezia lui Radu Cărneci.

• Editura „Oxford University Press” din Londra a publicat volumul *The Development of Modern Romanian — Linguistic Theory and Practice in Muntenia 1821 — 1838*. Lucrarea sem-

nată de Elisabeth Close conține elemente privind formarea limbii române moderne.

• La „Yanki Yayinlari”, cunoscută editură din Istanbul, a apărut în traducerea lui Bertar Onaran volumul *Birou de plasare de Panait Istrati*. El se adaugă astfel celorlalte titluri din lucrările lui Istrati publicate în Turcia: *Codin*, *Mihail*, *Tata*, *Minca*.

• În numărul său din ianuarie 1974, *Books Abroad*, trimestrial al Universității din Oklahoma pentru literatură universală, dedică mai multe pagini literaturii române. Astfel un articol de 7 pagini, „Teatrul și drama în România: punct de cotitură 74” apare sub semnătura lui E. Czerwinski de la Universitatea Suny, Stony Brook și cuprinde numeroase aprecieri elogioase la adresa mișcării teatrale din țara noastră. Prof. Th. Perry (de la East Texas State University) scrie despre Dic-

ționar de idei literare de Adrian Marino, iar Virgil Nemoianu semnează recenzii la lucrări recente de Nicolae Velea, Cornel Regman și Leonid Dimov.

• Editura pariziană Robert Laffont a publicat recent în prestigioasă ei colecție „Aléurs et Demain” și sub titlul *Les dents de Chronos* culegerea de nuvele a lui Vladimir Colin intitulată în românește *Capra-nel timpului*. În prezentarea editurii se spune că „opera lui Vladimir Colin aduce anticipației internaționale un timbru nou, alcătuit din nuanțe, pătruns de nostalgie, dar și de o încredere de neclintit în specia umană”.

Totodată revista „Mal d'Aurore”, care apare sub îngrijirea lui Noël Gaillard în sudul Franței, la Albi, a tipărit un „număr special Vladimir Colin” în urma ecurilor favorabile înregistrate după apariția în Belgia (Marabout 1972) a *Pentagrammei*. Revista publică o prezentare a cărții și un amplu interviu luat scriitorului român.

„LATINITATEA ÎN POEZIA ROMÂNĂ ȘI ITALIANĂ”

• În zilele de 3—6 iunie a.c. a avut loc la Roma sub auspiciile: *Fundației Europene Drăgan*, *Sindicatului Liber al Scriitorilor Italiani* și *Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România*, un colocviu pe tema: *Latinitate — mit și actualitate, în poezia română și italiană*. La lucrările acestei reuniuni, prezidate de către profesorul dr. Iosif Constantin Drăgan, au fost prezentate comunicări de către: Grigore Arbore, Vlaicu Bărna, Alex. Căprariu, Radu Cărneci, Gabriela Melinescu, Modest Morariu, Romul Munteanu, Edgar Papu, Aurel Rău, Marin Sorescu, Sorin Stati, Laurențiu Ulici, Dragoș Vrânceanu, C. D. Zeletin, — iar din partea italiană: Maria Teresa Moriglioni-Drăgan, Edvige Pesce Gorini, Nicoletta Lofredo, A. Grisi, Sa-

bino d'Acunto, Francesco Boneschi, Marcello Camilucci, Mariano Baffi, Sandro Paparatti. Colocviul, la care au asistat oameni de cultură și artă, scriitori și publiciști, s-a desfășurat sub semnul tradiționalei prietenii creatoare româno-italiene, prilejuind o amplă dezbatere, cu puncte de vedere și contribuții teoretice dintre cele mai interesante, constituind, așa cum a subliniat profesorul dr. Iosif Constantin Drăgan în concluziile lucrărilor, un început deosebit de promițător pe linia continuării în viitor a unor manifestări privind cultura celor două țări-sorori, contribuția lor la tezaurul umanității. În final, poezii române și italiene prezente la această semnificativă reuniune spirituală au susținut un recital de poezie.

Caleidoscop londonez

„Visul unei nopți de vară” în interpretarea actorilor lui Royal Shakespeare Company. În imagine, Alan Howard (Oberon) și Robert Lloyd (Puck)

APARENT, puține din marile centre ale lumii au un caracter mai puțin estetic, sau chiar mai puțin estetic decât Londra. Nu e un oraș construit după un plan armonios dinainte stabilit (precum cel al lui Petru cel Mare), nici nu e bogat în monumente arhitecturale sau sculpturale de valoare, precum Roma sau Parisul. Mai mult, fața sa, așa cum ni se arată azi, poartă urmele acelei aspre și urite industrializări forțate de care a avut parte acum un secol.

Cu toate acestea, Londra are o frumusețe a ei, neașteptată, care se dezvăluie mai încet și care provine din personalitatea și din influența reciprocă a părților sale. Păstrându-și o unitate incontestabilă, istoric crescută, ea se constituie totuși dintr-o mulțime de cartiere care reprezintă tot atâtea orașe, cu o personalitate a lor, cu un contur istoric anume, păstrat chiar în însăși schimbarea sa. Astfel **Kensington**, despre care Swift îi scria Stelei ca despre un depărtat Snagov (acum 260 de ani), devenea în secolul XIX un cartier mindru, demn, sediul a unei mari burghezii încrezătoare în puterea, luxul și supremația vederilor sale, cu case uriașe, solide, incomode, menite să dureze. Ele durează în adevăr, dar atât că după numai o sută de ani se văd colonizate cu precădere de o armată de tineri — englezi, dar și de toate celelalte neamuri și culori ale globului — tineri studioși sau frivoli, aciuși în câteva din odăile spațioase ale unor apartamente tăiate în bucăți, tineri care păstrează în nongalanța lor politicoasă ceva din rafinamentul mai apăsător al predecesorilor lor. În **City**, inima de piatră masivă a însuși sistemului mercantil, descoperi curioși, sub opri-mantele blocuri de stincă cioplită parcă de uriași, urmele unei lumi mai umane — a Romanilor care făcuseră aici din Londinium sediul lor, al coloratelor tradiții medievale (cu steagurile și emblemele breslelor), cu piețele de stradă larg deschise și astăzi peștelui proaspăt, hăleilor de carne, fructelor mustoase (piețele Lundenhall și Smithfield), tradițiile lui Dickens chiar, cu bisericuțele lui favorite, cu tavernele pickwickiene (unele păstrate neschimbate, cu talaș pe jos și firme ciudate, „George și Vulturul”), cu mici gări cindva luxoase, **Fulham-Putney** este o zonă a căsuțelor și dughenelor cu ceva provincial și tihnit în aer, adus și de vîietul mai dezordonat (aici) al Tamisei; tot așa era și **Greenwich**, o zonă muncitorească acum vreo 20 de ani, dar care tocmai prin liniștea și modestia sa a atras multe instituții culturale și mulți intelectuali (pe defunctul Cecil Day Lewis, poet-laureat al Angliei — sau pe sincerul prieten al literaturii noastre și distins om de litere care e Peter Jay). Prosperitatea agresivă și exclusivă a unor zone precum **Regent's Park** și **St. John's**, în Nord, sau **Knightsbridge** și **Marble Arch** mai în centru distonează și aerul deprimant pe care îl au multe părți din **Notting Hill Gate**, din **Shoreditch** sau din părțile docurilor (Wapping) unde lozincile revoluționare ornamează violent zidurile descojite. Acestea, ca și **Islington** sau **Shepherd's Bush** se afirmă cu orgoliu drept „Londra poporului”, nu cea a turiștilor. **Saville Row** este strada care se fălește cu cei mai eleganți și mai scumpi croitori din lume (cu tradiții de cite trei generații), după cum **Carnaby Street** sau **King's Road** vor să joace același rol la nivelul modei tinerești. **Oxford Street** este strada marilor magazine, **Harley Street** a doctorilor celebri, **Soho** al micilor restaurante și al cluburilor deochiate, **Bayswater** la nord de Hyde Park, cindva cartierul în care sălășluia, ne spune romancierul, familia Forsyte, s-a transformat într-o zonă exclusivă a hotelurilor, iar **Mayfair** și **Belgravia**, sediul aristocrației din secolul trecut, este acum o zonă a ambasadelor, a sediliilor de organizații științifice sau de mari bănci. Rolul pe care multă vreme l-a jucat **Chelsea** (cartierul lui T. S. Eliot, printre alții), acela de loc comun al banului și intelectului, îl ia acum **Hampstead**, în Nord — în genere orașul pare să se deplaseze mai mult spre Nord (în privința importanței părților sale componente).

Frapează desigur, în acest joc al mutațiilor sociale și culturale, continuitatea în schimbare, tradiția mereu vie, dar frapează mai ales felul în care se recunoaște în toate acestea un principiu al personalității, un refuz al uniformizării, în formele sale extreme acest „principiu al personalității” ia, în viața Londrei, chipul unei excentricități hilare. Chiar și în arhitectură. Ca și la București (unde vezi în cutare piață centrală un bloc de la 1930 impopononat cu un soi de templu grec în vîrf), vezi aici clădiri care în ciudățenia lor simpatice te duc cu gîndul la un umor al arhitecturii, despre care nu se prea vorbește. Chipul străzii este și el adesea invesețit de ciudați cîntăreți de stradă, care apar mai ales în preajma cozilor la cinematografe (tehnica și protocolul cozilor fiind bine dezvoltate) — nu tineri păroși de regulă, ci bătrîni pleșuvi cu acordeoane, fețe răvășite, dar nevinșate, care bat vioi stepul și adună apoi bănușii în vreo hazlie pălărie de scară. Sau „pictorul fantomă” din Notting Hill, care luni de zile a tot sporit o pictură uriașă pe zidul unui cinematografe părăsit, evitînd capcanele poliției, care pînă la urmă l-a capturat pe acest om matur, absolvent al unor prestigioase școli și l-a amendat cu zece lire. Sau familia de pasionați ai boxului care a dat fiicei nou născute... 25 de nume de campioni

mondiali de box categoria grea (pînă la Clay, Frazier, Foreman). Sau, cu răspindire socială mai mare, vinzătorul de stradă din piețele Londrei (oraș care nu se rușinează să-și etaleze talciocurile pînă și în plin centru) cu accent Cockney, limbaj colorat, temperament meridional și mimică inimitabilă.

DAR, aceeași specializare excentrică și funcționare personală se constată și la un nivel cultural mai elevat. De la librăria Foyle's, care afirmă că ar fi cea mai mare din lume, pînă la librăriile de editură și pînă la dughenele cu marfă dubioasă, caută să-și afirme o personalitate, iar unele reușesc în mod strălucit. Astfel, celebrează în lumea literară a Londrei este **Turret Bookshop**, pitită pe o ulicioară îndărătul unei impozante catedrale din Kensington. (Nu departe de acolo: sediul firmei de agenți imobiliari Chesterton și fiii, care continuă, înfloritoare). Proprietarul ei, Bernard Stone, cu care am avut prilejul să stau de vorbă, este un autentic om de cultură, care renunțînd adesea la profiturile pe care o eficiență rapace i le-ar fi putut aduce, se străduiește să facă loc pe tețghea mai ales volumelor și revistelor de poezie, tipărește el însuși cite o carte care îi place și deschide în fiecare sîmbătă după amiază, generos, ușile scriitorilor mai nevoiași, în jurul unui pahar de vin și al unei aprinse discuții literare. De altfel, întregul fenomen al micilor reviste și edituri (în mare măsură purtătoare ale celor mai efervescente producții literare din Anglia) merită o discuție aparte.

Același lucru pare să fie ilustrat de viața teatrală foarte variată (dar care, cel puțin în stagiunea 1973/1974 nu s-a remarcat prin productii excepționale), de la **Cursa de soareci** a Agathe Cristie care continuă în al 22-lea an cu săli pline, pînă la mulțimea de piese mai mult sau mai puțin decoltate, de la cele citeva piese mai moderne ca factură (mai ales **Equus** de Schaffer) pînă la diversele reluări de clasici. Dar astfel de manifestări nu reușesc să deplaseze centrul atenției de la tradiționalul **Old Vic**, unde Teatrul Național prozinută spectacolele sale de înaltă ținută.

S-a subliniat de multe ori aspectul exterior modest, de clădire cenușie, joasă, a Old Vic-ului. Nici interiorul nu e de fel mai impresionant. (Cel puțin pentru spectatorul care se instalează — precum făcuse la spectacolul companiei shakespeareiene cu King Lear, acum vreo zece ani, la București, în sala Operei — la galerie, în picioare aproape, dar practic gratuit, după cum prevede lista de prețuri, în fond foarte democratică, a teatrului: ar mai fi de adăugat că, după pauză, nimeni nu păzea ușile și de fapt putea intra oricine. Dar biletele erau vindute cu săptămîni, cu luni înainte, și înaintea spectacolului vreo duzină de optimiști tot mai pîndeau vreun bilet returnat la casă). Într-adevăr aspectul interior este și el banal — invariabila catifea roșie a teatrelor de la sfîrșitul secolului trecut domnește (Old Vic-ul e ceva mai vechi totuși). Fără somptuoșitatea Operei din Cluj sau a vechiului Teatrul Național, ornamentația se reduce la modeste candelabre în forma lămpilor de gaz, iar căldura (cel puțin în acasă seară) nu funcționa. Producția lui Peter Hall, însă (atît de rapidă, reducînd **Furtuna** shakespeareiană la 2 ore și jumătate, cu o singură pauză) stirnea interesul amintitului spectator, mai ales prin opoziția între viziunea lui Gielgud în rolul lui Prospero și viziunea regizorală de ansamblu. Sir John Gielgud, genial actor, sîrbătorit recent pentru cei șaptezeci de ani ai săi, de dăruire totală și ireproșabilă noblete morală și artistică, ține de tradiția interpretativă clasică a anilor cincizeci; acesta concepea spectacolul shakespeareian ca pe o măiestruoasă celebrare a laturii verbale a pieselor, ea căuta dramatismul implicit al cadențelor superbe și al rețelei de imagini. Concepția nouă, a lui Brook și Hall, vede mai mult latura fizică, mișcarea scenică. Actorii joacă cu corpul, cuvîntul trece pe planul al doilea. Este un modernism realist am spune, care caută să-l apropie pe Shakespeare de comicul popular, folosește cîntecul în pasajele prea poetice, nu se sfiește de accentele Cockney.

Viața muzicală se supune și ea cumva regulilor acestei diversități și ale acestei încercări de apropiere de public, de experiență concretă, individuală și cotidiană. Acest lucru se manifestă (cu un zîmbet fie spus) în frecvența și popularitatea marilor concerte de fanfară, în faptul că uriașă sală **Victoria and Albert**, cindva ultimul cuvînt în materie de acustică a devenit aproape exclusiv gazda unor concerte de mare spectacol. Dar și la celelalte concerte sau săli de concerte aspectul modern este în continuu declin. Interpretii înșiși dau exemplu în acest sens.

Din astfel de tendințe și contradicții, fie ele pur sociale, fie ele culturale, se constituie imarînea unei metropole vie, vrednică de interes și vrednică de dragoste. Cel puțin aceasta este părerea locuitorilor ei care, fără efuziuni, vădese totuși un sincer atașament pentru ea, mai mult, un mare simț de proprietate personală față de oraș în ansamblul său.

Londra, iunie 1974

Virgil Nemoianu

Adio, dragă Nelă...

● ÎN strălucirea nopții de duminică, avînd pe cer în loc de stele Napoleoni de aur găuriți de vechim, agenții de pariuri ce mișună aici ca știucile în lacul Mcgoșoia, s-au smîțit plumbuiți cu aur.

Italienilor li s-a tăiat macaroana cu foarfeca de tuns oi, iar echipa R.F.G.-ului a consumat o bucată de carne, cu cul de aspirină de la firma B. care prea bine o știți. Brazilienii, care trag targa pe uscat și împușcă vrăbii cu crampoanele lor de ahminu au izbutit să vire un gol în poarta Zairului, echipă am. itoasă ca care joacă fotbal cum joc eu canasa cu o mină moartă.

Răscolit de glasul singelui, lăla fiind și vorbitor de italiana venea, m-am repezit duminică pe stadion să-mi văd rudele, pe badea Riva, pe badea Mazzola, și înarmat cu o scrumbie afumată am stat pînă am dat de vîrfurile cozi. Nici n-am apucat să mă așez ca lumea, că polonezii le-au și găurit plasa alor noi. Mă simteam ca pe Clusești cu două gori alunecoase ca doi țipari sperați de furtună.

A rivederci Roma!... Adio, dragă Nelă, ar veni în traducere brută...

Tifosii italieni, veniți clorhice să-si vadă zeii, s-au așezat la porțile stadionului ca în jurul lacului Capernaum și au cerut nici una, nici două, să-l spînzure pe antrenorul V. lea-regi.

Cererea nu le-a fost îndeplinită (cel puțin decamdată). Dar n-aș vrea, păcatele mele, să fiu în pielea lui.

Două echipe s-au impus în mod deosebit și ele se numesc Polonia și Olanda. Polonezii, pe vremuri clienții noștri de nădejde, cred că sînt fermecați de cineva încă de la Olimpiadă, cînd au răscolit multe date legate solid de țarusul marilor favoriți. Olandezii au 11 jucători plus rezervele care se mișcă d'ulior și cînd se apropie de poartă aruncă cu grenade atomice, nu cu lalele ca altă dată.

Ascultînd însă într-o berărie de modă veche ultimele vesti fotbalistice din țară și auzînd ce pățania Rapidului, am cerut un butoi de bere, o frînghie și... în cele din urmă, adresa biroului de voraj.

Nu știu ce s-a întîmplat (simțeam eu ceva), poate știu mai mari Federației, dar mirosul imi spune că de la Cluj... vine ploaia, chestie de vie cum se spune în limbaj ceferist, și dacă vorba de asta, eu unul dau două năduri de cale forată bine bănușite... Pitești și A!ad! Sper ca pînă la urmă să se facă lumină!

Oricum, nu Rapidul merita să sară pîrleazul în ograda roditoare a diviziei B. Ce pot face ei, cînd UTA se lasă trasă de cozondraci pe teren propriu. Doi vlăjgani au dormit sub nuc în timp ce clujenii plimbau mingea, iar poarta am auzit c-au pus-o pe rulment și-o ducă în dreptul tîrului dereglat tras de zarafii de sub dealul Feleacului. (Și noi care-i credeam feroviar!)!

Trist că un Flamingo (scriu cu literă mare din motive ce mă privesc) rămas într-un picior pe o gură de plaur mișcător, imi acopăr ochii cu două lacrimi de nufăr și-mi aduc aminte de zicala cu banii și coada dracului și zic că Fărîmiță Lambru versul acela de sorginte popular-folclorică!

Cine banul preț țieste, Multe-n lume dobîndeste! Să ne vedem cu bine dar nu cu oricine!

Fănuș Neagu

Stuttgart, iunie '74

„ROMÂNIA LITERARĂ”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU

